

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XIX ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1889. JUNIUS. 6.

23. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt 50 kr. — Szerkesztő ségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 9 sz.

Pünköst.

Az Ur Jézus Krisztusnak kegyelme, az Istennek szerelme és a Szentlélek közössége legyen mindnyájan ti veletek! (2 Kor. XIII. 19).

„Nem hagyalak titeket árván“: e vigasztaló szavakat intézte Jézus kevéssel halála előtt tanítványaihoz. „hanem, kérem az Atyát és más vigasztalót ad nektek, hogy veletek maradjon mindörökké. Ama vigasztaló Szentlélek pedig, kit az Atya az én nevemben elbocsát, az megtanít titeket mindenekre és eszetekbe juttatja mindazokat, melyeket mondtam nektek.“ (Ján. XIV 18, 16, 26.)

A mesternek ez ígérete beteljesedett. Az első pünköst napján, midőn a tanítványok valának mindnyájan egy akarattal együtt, nagy hirtelenséggel lőn az égből mintegy sebesen zúgó szélnek zendülése, mely eltölté az egész házat, a melyben ülnek vala, és látának kettős tüzes nyelveket és üle mindenikre azok közül. Megtelének pedig mindnyájan Szentlélekkel. (Csel. II. 2—4.)

És ime, azok az egyszerű galileai halászok, kik mesterük elfogatásakor megrémülve szaladának széjjel, a Szentlélek égi tüzétől lánggra gyújtva és megvilágosítva, rettenthetetlen bátorsággal kezdik prédikálni a kereszt amaz evangyeliomát, mi botrány vala a zsidók szemében és bolondság a pogányok előtt; de a hivatalosoknak istennek ereje és bölcsessége az üdvösségre; Péter apostol. ki háromszor tagadta meg mesterét, most fenséges hivatásának tudatára ébredvén, magasztos lelkesültséggel hirdeti a megfeszített és feltámadott Krisztust ama városban, melyből néhány héttel azelőtt gonosztevékint hurcoltatott az Ur a Galgotára; ama sokaság előtt, mely örömujongások között kísérte volt a világ megváltóját keresztjéhez. Beszédüknek hatása csodaszerű volt; szavuk gyújtott és lelkesített. Péter meg-

igézte hallgatóit úgy, hogy megkeresztelkedének és megszorodának azon a napon, mintegy háromezer lélekkel. (Csel. II. 41.)

Az első keresztyén gyülekezet megalakult; isten országa terjedni kezdett a földön. Már az első pünköst napján ezerek lettek megnyerve, mint a Krisztus vére által megváltottak zsengei és az első pünköst után ezerek csatlakoztak az ezerekhez. A tizenkét tanítvány, engedve a mester e végső parancsának: elmenvén, tegyetek tanítványokká minden népeket, (Mát. XXVIII. 19), pihenést nem ismerő kitartással járt körül, közölni a Szentlélek ajándékát a hitetlenekkel és új apostolokat teremteni az ige-hirdetés szent ügyének. Fáradozásuk eredménye leirhatatlan. Krisztus egykori ellenségei kezdének meghódolni az általuk hirdetett igazságok hatalma előtt. Saulnak lelke, amott a damaszkusi úton, a Szentlélek ujjá szülő hatása alatt átalakul és Krisztus kegyetlen üldözőjéből az evangyeliom legbuzgóbb hirdetője lesz. A pogányok kezdik oda hagyni isteneiket, hogy csatlakozzanak azokhoz, kik egy szerető mennyei atyát imádnak, lélekben és igazságban. A mustármag az egész világot beárnyékoló terebélyes fává növekedett. Megvalósult Istennek ihletett lelkü prófétái által tolmácsolt ez ígérete: Adom az én törvényeimet ő beléjük és sziveikbe írom be azt és lesznek nekik Istenök és ők lesznek nekem népeim; többé senki sem tanítja az ő felebarátját és testvérét, így szólván: „Ismerjétek meg az Urat!“ mert ők ismerni fognak engem a kicsinytől a nagyig; mert álnokságaikat megbocsátom és bűneiket elfeledem. Félelmemet szívükbe adom és új szellemet öntök bensőjükbé; azt cselekszem, hogy rendeléseim szerint jártok és törvényeimet megtartjátok. És azután léssen ez, hogy kiöntöm az én lelkemet minden emberre és profétálnak a ti fiaitok és leányaitok; a ti véneitek álmokat látnak és a ti ifjaitok látásokat

látnak. Sőt, még az én szolgálóimra és szolgálóleányaimra is kiöntöm az én lelkemet azokon a napokon (Jerem. XXXI. 33—34. Joél II. 28—29) Isten kiönté lelkét és annak teremő és megszentelő hatása alatt az ő látható földi országa a keresztyén egyház hatalommá lett a világban.

Igen, Istennek örökké munkás lelke, ez az a csodás hatalom, mely a keresztyén egyházat megteremté és ma is folyton építi; a Szentlélek, ez az a hatalom, mely mindazt a nagyot, dicsőt és szépet, mit az emberiség története felmutat, létre hozta. Ez az az isteni erő, mely az ember érzületét megnemesítve és akaratát megszentelve, őt életcéljának tisztább felfogására és később megvalósítására segíti; ez az a szent tűz, mely az embert az istennek tetsző dolgok munkálására heviti, erőt, vigasztalást és reményt kölcsönözvén lelkének, ha az a feladat nagyságától visszaretten, vagy az akadályok sokasága miatt csüggedez. Ez gyújtja meg a kegyes szív oltárán a hitnek, reménynek és szeretetnek lángját és táplálja az ima hevével; ez vezeti vissza az eltévedt bűnöst ama jó pásztorhoz és kelti fel szívében az éhséget és a szomjuságot az élet kenyere és az üdvösség forrásának vize után.

Meg ne oltsuk, tehát, Istennek ama lelkét mi bennünk, atyámfiak; sőt inkább, teljesedjünk be mindnyájan Szentlélekkel és a testnek kívánságát véghez ne vigyük. Gyűljön fel a mi keblünkben is a lelkesedésnek szent lángja minden szép, jó és igaz iránt, és látszódjék meg a mi életünkben is a Szentléleknek gyümölcse: a szeretet, öröm, békesség, békességestűrés, kegyelmesség, jóság, hit, alázatosság, mérsékletesség. (Gal. V. 22.)

A pünköst magasztos ünnepének lényegéből folyó s céljával megegyező igék hirdetésére bocsátjuk ki — — kedves tanítványunkat, kit örvendetes és üdvös ünnepnapok kívánása mellett, a keresztyén hivek pártolásába ajánlunk.

Nagy-Enyeden, 1889, június.

Dr. Kovács Ödön,
theol. akad. igazgató.

Józsa Zsigmond,
theol. akad. jegyző

A Bethlen-főiskola örömnapja.

Tiszta öröm napja derült föl a nagy-enyedi Bethlen-főiskolára e hó 3-án, mert akkor avatták fel megújult falait anyaszentegyházunk vezérei, az intézet előljárói és a tanügy iránt nemes

érdeklődéssel viseltető intelligens közönség, újabb századok munkásságára, küzdelmeinek kiállítására. És ha lelkemben az imént mult lázas, de fényes erkölcsi eredménynyel és magasztos lelki gyönyörrel gazdag napok emlékét fölelevenitem, soha el nem mosódó viszhangkint esendül vissza az ünnepélyes pillanatokban többször hangoztatott s az egész felavatást valóban megszentelő azon igazság, hogy ez ünnepély nem kizárólag a nagy-enyedi Bethlen-főiskola ünnepe, ez öröm nem csupán az erdélyrészi protestánsizmus öröme, hanem felekezeti különbség nélkül, az egész országrész ünnepe, az egész magyar nemzeti kultúra öröme. Ez a meggyőződés lobogott minden résztvevő, szívében, ez az igazság tünt ki az ünnepélynek külön-külön is szép részleteinek méltó kivitelében. Azt a hitet láttuk visszatükröződni a jelenlevők örömtől sugárzó arcán, hogy annak a magyar nemzeti közmívelődésnek virágzására szenteltük ez ünnepet, melynek dicsőségét és fajfentartó képességét nem egy felekezet, hanem a felekezeteknek közös célra munkálása, hivatásuknak isten szent céljai szerint való üdvös betöltése kell hogy alapítsa és győzelemre vigye. E magasztos cél buzgó és hű harcosa vala Alma Materünk alapítása óta derüvel és boruval gazdag egész életében; e dicső hivatás teljesítésében repült el fölötte szinte három évszáz változatos multja, melyben nem egyszer kelle a rossz akarat, a sötét fanatizmustól segített erőszak, vagy az álnok irigység démonai ellen harcba vinni összes erejét, hogy fenmaradása által ne szenvedjen csorbát, sőt győzelemre jusson a prot. tanügy nemzeti érdeke, megdicsőíttessék a hagyományos prot. vallás-erkölcsi buzgóság és hogy eljuthasson a tiszta öröm e napjára.

S bár kész indulattal és hálás örömmel ismerjük el, hogy e főiskola fennebb érintett közös nagy érdeknek egyszerü napszámosa, és hogy ennek folytán az őt ért öröm ama fontos nemzeti munka iránt lelkesülők szívében is hasonló érzelem húrjait rezditi meg: mégis, más felekezetek tagjai, kik nekünk testvéreink az urban, nem róhatják föl felekezeti elfogultságul, ha mi mélyebben érezzük e nagy nap fontosságát, mert hisz, a megújult és méltóságos diszben fölemelkedő falak a dicső ősök és alapítók szelleméből táplálkozó protestáns önérzet, tetterő, életképes-

ség és vallás-erkölcsi buzgóság lángolását bizonyítják, a melyekre pedig az ellenséges erőknél veszedelmesebb lágymelegség és indifferentizmus e napjaiban, bizony, égető szükségünk van; mert hisz, a vallás-erkölcsi buzgóság föllendülésének ily magasztos pillanatában erőt merithetünk jöhető viszontagságos napoknak. ádáz zivataroknak elviselésére. Mi mélyen érezzük e nap fontosságát, mert látjuk, hogy korunk hálásan méltányolja a dicső alapítónak jós lelkében fogant ama tényét, hogy ide, bércecs kis hazánknak nemzeti kulturális szempontból fontos vidékén fundálta a szabad szellem és felvilágosultság ez erős bástyáját. hogy lenne ez itt miszszionariusza az emberiséget tökélyre vivő ama magasztos eszméknek, melyeket a 16-ik évszázad vallásos megújodása szabadított ki a szellemi erőszak sötét börtönéből.

A nagy-enyedi Bethlen-főiskolának a magyar nemzeti kultúra és közelebről a prot. tanügy terén eddig érvényesült és ezután is érvényesülő ezen miszszioi jelentősége e gondolatokat és érzelmeket lobbantá fel a jók lelkében az ünnepegy percei alatt. Ezen érzelmeknek jótékony fénye dereng ezután is kiolthatatlanul, a míg csak e szép napok örömdús emléke szívükben élni fog bármily halvány vonásban; e megszentelő érzés sugalta szavakkal végzem soraimat, hogy nagy-enyedi Alma Materünk vivat, crescat, floreat!

Zayzon János.

Az „egy megoldásra váró kérdés“-hez.

Munkások az ur szőlőjében, jövevények és zsellérek vagyunk. Jövevény vagyok, mert nem itt születtem s nem is itt nőttem fel; zsellér vagyok, mert nem a magam, hanem az ekklézsia házában lakom, neki szolgálók s az ő kenyérért eszem. Ily értelmezést a fennebbi szavaknak sokan adhatnak a papok közül. Azonban, a szolgálat árán, fáradtsággal szerzett sovány és mégis sokszor megpanaszolt kenyér mellett is édes megnyugvást találunk azon öntudatban, hogy azt ingyen nem ettük. Arra a csekély hérré méltó munkások vagyunk.

A munka sok, a felelősség nagy; de a fizetés kevés. Bizony, a papoknak kilenctized része, mondhatni, nem hogy anyagi haszonra számíthatna, hanem nélkülözéseknek van kitéve, kivéve azon esetet, ha elsőbrendű dolognak tartja, istálóját berendezni, mint írószobáját s ekét fogni, mint a könyvet és nincs meg lelké-

ben az a fogadás, melylyel mindenikünk tartozik: tenéked szolgálók istenem, és a te népednek; az oltár tüzén égetem el magamat!

Ha, míg a kenyeret szerző pap életben van, addig is szükösen jut a családnak a jóból, hát akkor, midőn az özvegyesség és árvaság fátyolát kell hogy fölvegye; midőn elhagyottan, kenyér kereső nélkül marad, vajjon, akkor mi várakozhatik rá egyéb, a szó teljes értelmében való nyomoruságnál? Hát még, mikor eljön a papilak elhagyásának, a kiköltözésnek ideje, ez a második temetés, midőn a család inségbe, mint egy emésztő sirba, hanyatlik, elbúcsúzva a parokhia minden szögletétől, melyhez, habár nem a gazdaság fényében, de mégis a szeretet melegében töltött boldog élet édes emlékei kötik; midőn az özvegy ismét ajkaira veszi, mit férje koporsójánál mondott: „nagy búsulásom van énnekem“ és egyebet nem tud tenni, csak sir, zokog. Oh, ez elszomorító kép részvétre indit.

No, már most forduljunk a törvényhez, a rideg paragrafushoz, mely könyörületet nem ismer, mely a siránkozó özvegy kezéből kiveszi a száraz kenyérdarabot is. És ezt tehetjük-e a nélkül, hogy lelkünkben ne legyen valami óhajtása bár egy kis kedvezménynek az özvegyek és árvák iránt? Azonban, ha jól megnézzük az erre vonatkozó törvényt, jelesen a 282. és 283. §§ okat, észre kell vennünk, hogy azoknak keblében is volt részvétre induló szív, a kik e törvényt alkották, mert a kérelhetetlen végpont-„hoz való eljutásig, az özvegy és árvák kedvezményben részesülnek.

Az idézett törvény szerint, az özvegy-árvai kegyjavadalom az elhunyt pap által élvezett összes javadalomnak félévi teljes és e végponttól számítva, az egész évi javadalomnak fele részét teszi. Az árva pap-leány azon kedvezményben részesül, hogy teljes korusága után is, míg férjhez nem megyen, e kegyjavadalmat élvezi. Sőt, az 1888-ik évi egyházkerületi közgyűlés jegyzőkönyvének 77-ik sz. alatt hozott határozata azt is megengedi, hogy a kegyjavadalmat élvező, ha a kegyév lejártá előtt elhaláloznék, az általa föl nem vett javadalom-rész, ha közvetlen ágon lemenő utódai maradtak, az örökösöknek kiadandó. A mint ez meg is történt n. püspök, Nagy Péter özvegyének elhalálozásával.

És ezzel eljutottam a Vásárhelyi által említett „jogutód-„hoz, a melynek érdeke őt voltaképpen cikk-írássra indította. Meggondolással írott cikkének sarka azon fordul meg, hogy a 282-ik §. szerint, az évek és félévek Szent-György és Szent-Mihály napoktól kezdődőleg számítatván ha valamelyik pap e napokon belül halálozik el, hát, a halálozás napjától a Szent-György, vagy Szt.-Mihály napig eső javadalom kié legyen azon esetben, ha özvegy és árvák nem maradtak, de jogutód van? Meghal valamelyik pap, pl. aratáskor, ezen időhöz Szent-Mihály napja esik legközelebb, mint olyan határpont, a melynél kezdődnék a tulajdonképpeni kegy-javadalom élvezése. De özvegy nincs, a gyermekek pedig mind nagykorúak és ki vannak házasítva. No, már most kié legyen

a Szent-Mihály napjáig eső jövedelem? Bizonyára, azon jogutódoké, kik a papot eltemették s egyéb hagyatékát is élvezik. A gyakorlat szerint, legalább eddig így volt. Csak valamely kivételes és túlfeszített követelés következtében történhetett olyasmi, hogy kivágják a gyámintézet részére azt a kicsiny részt is, mi Szent-György, vagy Szent-Mihály napon innen esik, az elhalálozás után. A törvény tisztán megmondja, hogy a kezév az elhalálozás után Szent-György, vagy esetleg Szent-Mihály napkor kezdődik, s ha özvegy és árva nem marad, azon esetben az özvegy-árvai gyámintézeté egy félévi jövedelem.

De arról, hogy a halálessétől számítva Szent-György, vagy Szent-Mihály napig eső jövedelem kié legyen, a törvény nem szól egyetlen egy jottát sem. De ezért nem is szükség a paragrafusok számát szaporítani, a nélkül is van annyi, hogy majd elvész az ember közöttük. E tekintetben, jó útbaigazító a gyakorlat; mert ha nem is nagy özvegyet, vagy árvát az elhalt pap, mindig akad egy-egy közeli rokon, ki a temetést eszközli s ez költségtérítés fejében, mint jogutód, megérdemli azt a jövedelmet.

A mint látszik, Vásárhelyi azért vette, igen helyesen, pártfogásába a jogutódot, mert aggodalma van a miatt, hogy hát ha bekövetkezik azon eshetőség, hogy az elhalt pap szűkösi anyagi viszonyai között fölvette elhasználta a halála napjáig eső jövedelmet és így a jogutód a maga zsebéből kellene hogy eltemesse. A mi meg is történhetik, ha mereven azon közgyűlési határozathoz ragaszkodunk, mely egy konkrét eset alkalmából kimondta, hogy kegyjavadalomra jogosultak hiányában, a pap elhalálozása napjától számítandó a gyámintézet javára jövedelmező félév.

De ez a megszorítás újabb keletű törvényünk fenn említett §§-ainak egyikében sincs szövegezve s ha a törvény, mely irányadó és feltétlenül döntő erővel bír, oly tiszta határozottsággal meg nem jelölhetné a Szent-György és Szent-Mihály napokban a kegy-javadalom kezdetének idejét, akkor a jogutódra nézve nekem is volnának aggodalmaim; de így, nincsenek. A törvény világos értelme, sőt merev betűje szerint is, halálozás esetén, a Szent-György, vagy Szent-Mihály napig eső jövedelem nem kegy-javadalomnak, hanem örökségnek tekinthető. A törvény világos szava mellett azt követeli a keresztyéni érzület is, hogy így legyen s a gyakorlat tanúsítása szerint így is van.

Gönci János.

A keleti egyház geniusza.

(Vége.)

Ha a keleti egyház göth-missiója azt mutatja, hogy mit tehet egy lelkes ember az egyház érdekében: akkor a Nestorius-féle missió azt bizonyítja, hogy az egyház „egyesült erővel“ bámulatos eredményt érhet el e téren is. A nestoriánusok Nestorius konstantinápolyi patriáráról neveztetnek így. Ezek annyira üldöztettek, hogy mint Gibbon írja „Nehéz volt, a római birodalom ha-

tárain belül egy nestoriánusokból álló egyházat találni.“ A római világ határain túl üzetve, Perziában telepedtek meg hol többeket megtérítettek a Zend-Avesta vallóiból, valamint saját keleti testvéreik közül is, kik az ő egyházi intézményeik szabadelvűsége által nyertek meg. Ezen menekült nestoriánusok nagy energiával folytatták a missiói munkát, akár csak a cseh-morva atyafiak a legújabb időben. Missionariusaik prédikáltak a baktriáknak, hunnoknak, médoknak, indiaiaknak és elamitáknak. Elvetették az evangélium magvait a malabari partokon és Ceylon ligeteiben. Tovább hatoltak, mint akár a görög, akár a római utazók. Gibbon állítása szerint, Chinába, és a vad tatár hordák közé, a nestorianus egyház, a khalifák uralkodása alatt, elterjedt Chinától Jeruzsálemig és Cyprusig és hívei a jakobitákkal együtt, valószínűleg felülmúlták a görög és latin egyházakat és hierarchiájuk 2-5 metropolitából, vagy érsekből állott.“ Ezen Nesztorius-féle keresztyének, kik valaha jobban domináltak a keresztyén hitet, mint a pápaság a maga legfényesebb korszakában, jelenleg körülbelül 70 ezren vannak, kig még hívek maradtak régi tradícióikhoz és hitükhez Kurdisztán hegyei között.

Még van egy számbavehető egyháztest a keleti egyház kebelében ez a Tamás-féle keresztyének egyházi a kiknek felfedezése India partjain oly nagy problémát adott a modern keresztyén világnak. Sok századon át teljesen ismeretlenek voltak, míg végre Portugália felfedezte őket. Midőn a portugálok a malabari partokra értek, nagy csodálkozásukra, egy idegen eredetű törzset találtak ott. E törzs évszázadokkal azelőtt telepedett ott le és bár a különféle mesterségekben és harcászati ügyességben a hinduk mögött állott, de a keresztyén hitet vallotta. Egy keresztyén püspök kormányozta ez egyházat, melynek 1400 temploma és 200 ezer híve volt. Ezek keleti eredetükhöz híven megtartották mindazon tanokat és vallás-gyakorlatokat, melyeket missionariusaiktól tanultak. Megtartották a syriai liturgiát és szűz Mária különös kultusát. Ezeket is sok ideig üldözték különösen a jezsuiták, míg végre Angolország és Hollandia türelmes politikája szabad vallás-gyakorlatot adott nekik. Jelenleg maguk kormányozzák magukat papjaik és presbyteraik által, brit fenhatóság alatt. Ez egyház legérdekesebb emléke az őskeresztyén aktivitásnak és legrégebb tanuja és bizonyítéka a keleti egyház konzervatív geniuszának.

Ezek a keleti egyház miszszionáriusi tevékenységének legnevezetesebb mozzanatai. Ezek után, még csak egy adatot kell felemlíteni, t. i. Cyrill és Methodius miszszionáriuskodását, mely szintén nagy fontosságú volt, mert ezek vitték el az evangéliumot Bulgária, Szerbia, Ausztria-Magyarország egyes részeibe és Krimbe.

A keleti egyház geniuszának egész története azt a fontos tanulságot szolgáltatja nekünk, hogy a mely egyház elhanyagolja a miszszioi tevékenységet, legyen az külső, avagy belmiszszioi: fejlődésében megáll. A mely egyház pedig nem halad előre, az okvetlenül elvész. Mert a

megállás valamely egyház tevékenységében, az összes vallások története szerint, egy jelentőségű a veszni-indulással.

A keleti egyháznak különös fontosságot kölcsönöz az izlammal való konnexiója, mely nem csak territoriális, hanem másféle jellegű is. A mohamedanizmus a keleti egyház emlőin nőtt fel. Ez utóbbinak tétlensége és theologiai viszálykodásai segítették különösen elő az izlám terjedését. Mohamed sok eszmét a keleti egyházból vett át és éppen ennek tulajdonítandó ama jelenség, hogy vallása bizonyos tételeinek majdnem keresztyén színezetet tudott adni. Midőn a mohamedánizmus evangyelizálására törekszünk, a keleti egyház az, melyre első sorban gondolunk, mert vannak benne egyes olyan mozzanatok, melyek remélni engedik, hogy lehetne még valamikor megújult élet és tevékenység a keleti egyházban. Mert nincs pápája, kivel hadi lábön álljon. Nem volt gyászos emlékü inkvizíciója, mint római testvérének. Nem volt rahja soha a proselytáskodás szenvedélyének és a hová, mint a kereszt miszszionariususa megy, mindig kezében nyitott bibliával indult! Csak az a nagy baj, hogy a keleti egyház egy nagy koporsóvá változott, melyben a magát leélt szellem mumiját mutogatják. Geniúsa, örökre elaludt.

Szűts Gerő.

Igazgató-tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, június 1.

Főt. Szász Domokos, püspök, elnöklete alatt, jelen vannak: dr. Kolozsvári Sándor, Sarkány Ferenc, Székely János, Parádi Kálmán, Bodor Antal, titkár, Szász Béla előadó igazg. tanácsos.

Az idő túlnyomó nagyobb részét az idő közben elnöki úton ellátott folyó ügyek bejelentése és tudásul vétele foglalta el. Kiemeljük ezek közül a Borbély Karolina asszony végrendeleti hagyományainak a törvényszék közlése alapján való bejelentését, mely szerint az imént, Kolozsvártt elhalt jótékony hagyományozó a kolozsvári kollegiumnak 6,000, e kollegium énekkarának 300 és a bűni egyházközségnek 500 frtot hagyományozott. a melyekre nézve a kellő intézkedések már megtétettek. Ugyane bejelentés rendjén vétetett tudásul, hogy a Baldácsi-alapítvány ez évi 2,000 frtra apadt osztalékából az első felerészt az, intéző bizottság megküldte. a mult évi 2,500 frtos osztalékhoz képest az 500 frt. apadást az okozván, hogy az intéző bizottság a mult évi árvizek nyomán a bérlőknek engedélyt való kénytelen adni, hogy bértartozásukat több évre beosztva. törleszszék. A mi osztalékunk annak idején fog kiosztásra kerülni.

A közoktatásügyi miniszter a mult évi érettségi vizsgálatokhoz kiküldött biztosainak megjegyzései alapján közli észrevételeit a sz.-udvarhelyi, m.-vásárhelyi, zilahi és sz.-városi kollegiumokra nézve. Az Igazg. Tanács e megjegyzések egy részét közli tudomásul, avagy alkalmazkodás végett. az illető kollegiumokkal, egy részére nézve pedig felvilágosítja a minisztert.

A m.-vásárhelyi kollegium egy 60 frtos kincstári alapítványosa e javadalmát év őzben. rosz magaviseleténél fogva. elvesztvén, az Igazg. Tanács a kollegium javaslata alapján és értelmében, Vályi Pál tanulót ajánlja fel a miniszternek kinevezésre.

A külföldömegei közizgazg. bizottság felszólítására jelentéstételre utasított egyházmegyei hatóság most jelenti. hogy a m.-bényei egészen használhatatlan iskola-helyiség nyomorúságain olyképp kellene segíteni, hogy br. Radák Ádám. patronus, kinek tisztí háza egy szobájában szükösködik most az iskola, engedje át az egész épületet e célra s az egyházközség saját költségén alakíttassa át; vagy pedig úgy. hogy az egyházközség saját rendelkezésre álló telkén emeljen új iskola-házat, a mire azonban kedvezményes kölcsön kellene. Az Igazg. Tanács megkéri br Radák Ádám. patronus urat, az alternativa első ágának értelmében. a közizgazg. bizottságot pedig értesíti e lépésről; átirata másik ágára nézve pedig közli vele, hogy tévednie kellett. mert ottani tanítónk okleveles és megelégedésre működik. Ugyane közizg. bizottság, egy másik felhívására, értesítettik, hogy hatóságunk nem hajlandó szancsali egyházközségünkben felekezeti iskola felállítását kezdeményezni, miután ott csak 3 tankötelesünk van.

Az EMKE-vel kötött segély-szerződés értelmében, a csomafáji szervezendő iskola számára 300 frt. építési segély és 50 frt. tanítói fizetés-pótlás, a némai tanítónak 50 frt. tanítói fizetés-pótlás, az alsó-tőöki iskola számára 600 frt. építési segély és a páncél-csehi körlelkésznek évi 100 frt. fizetés-pótlás áll rendelkezésre. Az egyházmegye vett felhívásra beérkezett jelentése szerint. azonban, ez ügyek oly kevéssé valának előkészítve, hogy csak éppen az alsó-tőöki segély-kölcsön való kiutalható. a csomafáji és némai ügy kiegészítése való elrendelendő, a páncél-csehi körlelkésztség szervezésének terve elkészítésére nézve pedig megadatott a kellő utasítás.

A sz.-ujvár-németii levita-tanító felefizetésre tisztességes nyugalomba bocsáttatott. A nevezett régi szolga, ugyanis. egyfelől, díjlevéli kötelességei egy részének teljesítését maga hagyta felbe; másfelől, mint a magtár kezelője. fegyelmi vizsgálat alatt állott. A törvényszék ugyan csak első foku büntetésben marasztalta el; de mint az ügyiratokból kitűnt, kezelése nyomán az egyházközség nem jelentéktelen kárt szenvedett. Most, hát, nyugalomba bocsáttatott; javadalma, azonban, lefoglalva marad. míg az általa biztosítatlan kiadott elhelyezmények értéke megtérül. az illető kötelezvények magán-jogi felhajtása neki engedtetvén át.

A paniti kepeváltó alap évi 114 frtnyi fölöslegének központi kezelés alá beszolgáltatása korábban elrendeltetvén, az esperes most pártolja az egyházközség kérését, hogy az ez évi fölösleg a meghasadozott torony kijavítására legyen, kamattal, fordítható. Az Igazg. Tanács ez évre engedélyezi e kölcsönvételt.

Az EMKE-segély szerződésének értelmében, a ge-

zsei tanító 50 frt. évi fizetés-pótlásban részesül; de a n egyházközség, vett felhívásra, azt jelenti, hogy a tökealkotásra szolgáló évi 15 frtot nem bírja fedezni. A segély kiutaltatik ugyan, a tanítóra való tekintettel, de az egyházközség köteles az évi járadékok előállítására

A közoktatásügyi miniszter becei felekezeti iskolánk megszüntetésére, állami iskola felállítására és megfelelő iskola-épület emelésére nézve még 1880-ban megerősítette az egyházközség és a tanfelügyelő között, Igazg. Tanácsunk jóváhagyásával megkötött szerződést, de az iskola-házat maig sem építette fel. Az Igazg. Tanács, tehát, felkérte a miniszter urat, hogy a szerződésben vállalt kötelezettségének tegyen eleget.

A körösbányai évek óta épülő templom belső berendezésére még 1.200 frt. levén szükséges, az egyházközség már korább kedvezményes kölcsönt kért az építkezési-alapból, az Igazg. Tanács, azonban, az alap ez idő szerint ki levén merülve, kénytelen volt a kérés megtagadására. Az egyházközség most megújítja kérését s nem teljesíthetése esetére arra kért engedélyt, hogy a kölcsönt a földhitelintézetől szerezhesse be. Az egyházközség kellő jelzáloggal és fedezettel rendelkezvén, a kölcsön felvételére az engedély megadatott.

A kovásznai, korábban bőven ismertetett, sajnos ügy elintézésére kiküldött bizottság feladatában sikerrel járván el, a mult alkalommal feltételeesen hozott határozat érvénybe lépte kimondatott s a papi állomás ez értelemben való köröztetése elrendeltetett, az egyházkerületi segély iránti intézkedés az egyházkerületi közgyűlés e tekintetben hozandó határozata utánra tartatván fenn.

A geryeszegi kántor-tanítónak a gr. Teleki-udvarból járó javadalma már két év óta függőben levén, a folyamatba indítás iránt tett igazg. tanácsi intézkedés ügyében a h. esperes további utasítást kért, a mi meg is adatott neki.

E—n.

A Bethlen-kollegium ünnepe, s a tanári értekezlet N.-Enyeden.

A maga idejében közöltük e nevezetes napok programját. Az enyedi kollegium ünnepe. Új épületét avatja fel egyszerű, komoly szertartással. A gymnasium két új tanára, kiket az 1888. évi közgyűlés választott, most foglalja el ünnepélyesen székét. S végre, összes kollégiumaink tanárainak értekezletét fogadja vendégül az enyedi kollegium. A program mindenik pontja egyházunk egyik legmagasabb rendű érdekére, tanítás ügyére vonatkozik. E napok lefolyásáról, tudósítónk jegyzeteiből a következő krónikát állíthatjuk össze.

Első nap, június 2.

Egy lélekemelő, magasztos ünnepélynek volt színhelye Nagyenyed jun. 2. 3. és következő napjain. Ünnepet szentelt a Bethlen-főtanoda s vele együtt az egész város; de nemcsak, hanem ünnepet szentelt az erdélyi ev. ref. anyaszentegyház, mert a fényes multu, a nagy nemzeti missióra hivatott iskolája ujjonnan épített szárnyának felszentelése. és ezzel kapcsolatban az erdélyi ref. tanári értekezlet XIV gyűlése folyt le.

Ez a sokat szenvedett és oly durva módon feldult is-

kola ismét teljes diszben áll; új szárnya művészien felépítve, teljesen felszerelve és berendezve. ismét prófétáknál fényesebben hirdeti, hogy az utókor nem lett hálátlan dicső fejedelme, nagynevű alapítója: Bethlen Gábor iránt.

Vasárnap reggel nemzeti lobogók jeleztek az ünnepély közeledtét. a kicsiny város utcái megnépesedtek, a szokottnál nagyobb élénkség uralkodott, mindenki várta a megérkezendő vendégeket.

Az ünnepélyes fogadtatásra a menet fél 11 óraker indult az állomáshoz. Ekkor érkezett meg a küldöttségek Kolozsvár felől jövő része s köztük fáradhatatlan és buzgó főpásztorunk, Szász Domokos is, ki a felszentelést végezte. A főpásztor iskolánk főgondnoka. mlts Zeyk József fogadta. mire a püspök lelkes szavakban válaszolt, kiemelve, hogy szülővárosában a kedves Alma-Matert felszentelni, küldötte el a kegyelmes isten. Az elhangzott éljenzés után, a kocsik berobogtak s a vendégek elszállásoltattak.

A Brassó felől jövő vendégek délután 3 óraker érkeztek meg. Négy óraker kezdődött a kollegium helyiségeinek, természetrajzi, természetrajzi termeinek, olvasó-termének, rajz-termének stb. megtekintése.

Este a műkedvelő társulat sikerült előadást rendezett, melyen jelen volt a főpásztor is. Előadás után az ifjuság szorenáddal egybekötött fáklyászenét rendezett a főpásztor tiszteletére. Itt a főiskolai zenekar és a theologiai dalkar sikeresen előadott darabjai után. Elekes László tolmácsolta az ifjuság érzelmeit. Erre a főpásztor lelkes szavakban válaszolt. Ezután a „két hattyu“ szállodában ismerkedési estély volt, mely kedélyes beszélgetések között a késő óráig tartott.

Második nap június 3.

Másnap 9 óraker kezdődött a tulajdonképpeni ünnep ély. Az új épület tágas és diszes aulája, melyet az alapító Bethlen Gábor ujjonnan festett, életnagysága képe diszit, szorongásig megtölt a vidéki és városi közönséggel. Lelki gyönyörűség volt, hallgatni a program egyes pontjait. Elsőbben a főiskolai zenekar játszott el egy részletet a „Próféta“ című dalműből; erre a theol. dalkar éneke következett, mindkettő teljes sikerrel előadva. Ezeknek elhangzása után, főtiszt püspök, Szász Domokos, mondott egy gyönyörű felszentelési imát, mely a közelebről megjelenendő „Préd Tárnak“ lesz egyik ékessége. Igen megható és élvezetes pontja volt az ünnepélynek Váro Ferenc, gymn. igazgató alkalmi ódija, melyet Borsai Samu, karnagy zenésített meg; e darabban közreműködtek a koll. összes ének és zenekarok, még pedig teljes összhangzással és szabatossgal, miért a főérdem Borsait illeti.

A program utolsó pontjának elhangzása után, melyet szintén a főisk. zenekar adott elő, kezdetét vette a tanári értekezlet. Megnyitót főt. püspök, Szász Domokos, az egyesület elnöke tartott, melynek közlését nagy sajnálatunkra, jövő számunkra kellett halasztanunk.

Ezután következett a megalakulás és az érkezett üdvözlések felolvasása. Ott voltak az értekezleten az egyes tanodák tanárain kívül: Kárfy Titus, min. tanácsos, a közoktatási miniszterium küldötte. Gáspár János, kir. tanfelügyelő, Kemény Kálmán br. főispán, Zeyk József, főgondnok, Csató János, kir. tan. algondnok, Téglás Gábor a tanár-egyesület küldöttje, Kenessey Béla, a budapesti theol. intézet küldöttje. Ezen kívül, az egyházmegyék esperesei közül igen sokan, a papság nagy része és igen sok tanító.

Üdvözlést küldöttek: Szász Károly, dunamelléki püspök mint a város szülőtte és a főiskola növendéke; a sáropataki, debreceni, pápai főiskolák, az orsz. tanáregyesület, képviselőjének (Téglás Gábor) megnevezésével, stb. Az üdvözlések felolvasása után, Kárfy Titus, min. tanácsos, adja át Csáky Albin gróf közökt. miniszter üdvözlését, mire Zeyk

főgondnok üdvözlí az egybegyűlt tanárokat. Az egyes bizottságok kinevezése után, Fogarasi Albert és Bartha Zsigmond tartották meg székfoglalójukat.

Ezeknek végével, a Munkácsi vendéglőjében kezdődött a díszebéd, melyen mintegy 210-en vettek részt. Itt az első köszöntőt Zeyk főgondnok mondotta a királyra, melyet a vendégek felállva hallgattak. Ezután még hosszú sora következett a szebbnél-szebb köszöntőknek.

Innen a közönség az ifjusági májálisra vonult

A tanári értekezlet folytatása holnap (jun. 4.) következik, erről a jövő számunkban emlékezünk meg.

Keresztes József emléke.

Egyszerű, de lélekemelő ünnepélynek volt színtere május 26-án d. e. a nagy enyedi ref. temetőkert. A theol. akadémia ifjusága, a hála és kegyelet érzelmeitől íthatva, vonult ki felejtetetlen tanára, Keresztes József sírjához, hogy megújítsa a „hűnek és igaznak” emlékeztét.

Az ünnepély, melyre a néhai tanár gyászoló családján és a főiskola tanári karán kívül, a városi közönség is szép számmal jelent meg, a theologiai dalkör által előadott gyászdallal vette kezdetét. Ennek végeztével, Bartha Lajos, IV éves theologus, mondott lélekből fakadó, buzgó imát, hiven ecsetelve a kipótolhatatlan veszteséget, melyet a jó ember és szeretett tanár elhunytja okozott s gyógyító balszamért esedezve az Alma Maternek, a szeretett mester elvesztése felett busongó tanítványoknak és a legerősebb támasz kioldottát siraló, gyászba borult családnak mély bánatára, sajnó sebeire. A megható ima befejeztével, ismét a dalkar éneke hangzott fel, mely után Szabó Jenő, III. éves theologus tartott szépen kidolgozott, nagy hatású beszédet, megragadó vonásokkal rajzolván Keresztesnek, mint az igazság ékesen szóló, hivatott apostolának, a tudomány fáradszatólan bajnokának, a jó embernek, „ki vala igaz, istenfélő és a gonoszoknak gyűlölője” s főleg az ifjuságot a felvilágosodás igéretföldére vezető szeretett tanárnak életét és működését. „Mert Keresztes nagysága, mondá a szónok, az ő profeszszori működésében nyilvánul legigazabban. A ki őt nem hallotta azon a széken, melynek nyugalmát, sőt egész életét áldozta, az nagyon hiányos képet fog alkotni róla. Az a lankadatlan munka, mit már gyermek korában megszokott; az a vasakarát, mely nem ismert akadályt; az a szellemi erő, mely az ítéletek khaosából biztosan mutatla ki az örök igazságot, oly eszközök valának nála, melyek által méltán példánykép lehet mindazokra nézve, kik az ő pályájára magukban hivatást éreznek. Hány átvirasztott hosszú éjszaka, a pilhenésnek hány elfeledett órája tudna bizonytságot tenni arról, hogy ő az ifjuság vezetését, nevelését menyire szívéen hordozá? Célja nem lehetett más, mint modern szellemben tudományos papokat nevelni s ez által megvalósítani azt a magasabb célt, hogy anyaszentegyházunk, a magyar protestáns Sion erős legyen, erős legyen a szellem által, mely eddigis felütemelte a századok viharain s egyedül képes létét biztosítani újabb századok szélvészzeivel szemben. De nem csak mint tanár volt nagy Keresztes, hanem, mint hírneves exegeta és kitűnő műfordító is maraalandó érdemeket szerzett. „E téren kifejtett működése ékesen szóló bizonytsága annak, hogy a muzsa hűvös ajka oda lehelte csókját az ő nyílt homlokára. Az Énekek Éneke, mit a bibliai lángelme az ihlet percében alkotott, a zsoltárok, ezek a fenséges hymnuszok, melyek a végtelenbe gördülő évezredek alatt, meghazudtolták a mulandó-

ság törvényét melyek nagy részt az ő fordításában is napvilágot láttak fényes tanubizonytságnak, hogy Keresztesnél megvolt az a talentum, mely ezeknek hű visszaadásához megkívántatik. Oh, mert itt nem elég csak a nyelvismertet! Ide a lélek rajongása kell az örök-szépért! Ide a szívnek áhitata, a költő talentuma kell; midőn az ihlet varázsa megleszi a szívet, csak akkor lehet átültetni e hymnuszokat úgy, hogy átmenjen a vérbe s mint sajátta lett ima törjön fel a lithez menekülő rebegő ajkain.

És Keresztes, mint műfordító, a vallásos költészet e remekeinél fényes sikerrel oldotta meg feladatát. Édes anyanyelvünk bűbajos zengése, a tőszgyökeres nagyarság anyai jellemzetes sajátsága is olyanokká teszlk e fordításokat, hogy azoknak olvasásakor csupán gyönyör lehet a mi osztályrésztünk! De, ah, mikor ajkaink hódolatot rebegnek a jeles író emlékének, szemeim oda tapadnak a bezárult sirra; lelkeimen átrezeg a fájdalom, mert ez emlékhöz van nőve az ő szomorú vége, megrázó trágédiája. Hallom a visszadöbent keblek elfojtott soháját, látom a csüggedő tanítványok arcán a fájdalom boruját, hallom a hosszú éjszakába elhaló zokogás tördelt hangjait. Irgalmas Isten, könyörülj rajta, „mivel, hogy az ő lelke igen megháborodék!” látom a kathedrán roskadozó beteg sápadt arcát keserű könyvek árjában fürödni s nem merem kutatni a gondviselés titkait a trágédia eme lehullott függőnye felett, csak remegve hajlok meg az örökkévaló végzése előtt s ajkaim önkénytelenül rebegig a kibékülés fohászát: „Legyen meg, uram, a te szent akaratom!” A tanítványok siratják a mestert. Az irodalom veszteségét érzi a korán sirba dőlt hivatott írónak. Ám, van a megdicsőültnek még egy emléke. A kik azt őrzik, azoknak százzszorosan fáj a veszteség; azok soha be nem hegedő sebet hordanak a szíven, be nem tölthető űrt a lélekbén. Azok az embert siratják, mint fiut, mint apát, mint férjet, mint barátot, ki vérukból való vér, vagy lelkükből való lélek volt s kibén nem a tudóst, nem a professort, hanem a kedvencet, a támaszt, az élet örömét, sőt többet, ah, mindent veszítettek! Van az embernek egy szentélye, melyben oltár a szeretet, szentség a hit, melyben elfelejti az ember az élet nehéz küzdelmeiben kapott sebeket, melynek neve: családi kör. Itt keresett ő is nyugalmat a munka után, itt gyógyitgatta lelkét a nő gyöngéd szeretete; ide vonzotta, itt tölté el szívet gyönyörrel, büszkeséggel a kedves gyermekek drága gyügyögése; itt árasztá ki kedveseire apai szívének odaadó szeretetét; itt volt ő érző ember a szó legnemesebb értelmében! „De ime, eljött a vihar s lezuzta a nyár gazdag lombjait. A tulfeszített munka megrongálta a lélek hajlékát; a test összeroskadat a kiemerülés terhe alatt; a szív kihűlt, az ajkak némák, a szemek mindörökre lezárva és mi itt állunk sírja felett lelkünk erős hitével, bizonytságot téve ama jó pásztor örök életéről, ki a nyájért életét adta! Legyen neki könnyű a hant, legyen emléke áldott, ezerszer áldott!”

A mélyen megindító beszéd után, még a főiskolai zenekar gyászdulólja hangzott fel, s aztán búcsut vettünk a drága hamvaktól, vigasztalva magunkat azzal a tudattal, hogy ő nem távozott el tőlünk végkép; szelleme él és élni fog közöttünk, mert „a bölcsek fénylenek, mint az égnek fényesége, és a kik sokakat az igazságra visznek, miként a csillagok, örökkön és örökké tündökölnék.” (Dán. XII. 3.)

Péter Károly,
III. é. theologus.

Jövel szentlélek!

Benépesült a templom öble,
Dalát a szív eléneklé.
A buzgóság szárnyát felöltve,
Imában száll Isten felé.
Tudom, hogy ő meghallgatja.
A ki szívét neki adja,
De, hogy jól kérjek:
Jövel szentlélek!

Oh, itt bennünk az érzelem egy,
Isten előtt mind meghajlunk;
De oda künn nem egy úton megy
Sem a szívünk, sem az ajkunk.
Itt béke van, künn a háborgás,
Dühöng, pusztít a szétvonás.
Sok a rossz lélek.
Jövel szentlélek!

Testvérek is egymásra törnek,
Fegyverkezve mint ellenség,
Bírásaért a hitvány rögnék,
Hívén, hogy az a mindenség.
Kinek „csendes lelke belől,
Isten áldja minden felől.“
Hogy ebbe éljek,
Jövel szentlélek!

Most rágalom, majd meg irigység
Öltögeti kigyó-nyelvét.
S követeli sok semmiség,
Hogy keressék az ő kegyét.
Tudhatja jól, ki hall, ki lát,
Hogy milyen rossz ez a világ.
Tűnődöm; félek:
Jövel szentlélek!

Jövel, jövel! És békéltessd ki
A háborgó rút sziveket,
Hogy tudja mindazt cselekedni,
Mit parancsol a szeretet.
Mert célhoz így el nem jut más,
Csak a gonosz, önző Júdás,
Bús így az élet.
Jövel szentlélek!

Jövel, jövel! S igazságot hozz!
Sok elepedt szív várja azt,
Hol illatos virág nyiladoz,
Rut tél után a szép tavaszt.
Igazságot, a melybe majd
Ne csalódjék s ne mondjon jajt
Se szív, se lélek:
Jövel szentlélek!

Gönci János.

Az első emberek.

(Genesis 1—2.)

II.

A ki gondolkozva szokott olvasni, annak figyelmét alig ha elkerülheté az az érdekes körülmény, hogy bibliánk első lapjain a teremtés története, közvetlenül egymás után, két teljesen különböző formában van leírva. Mindenekelőtt, szemébe tűnhetett az a különbség, melyet az elbeszélésben a Teremtőnek elnevezése mutat fel. Észre kellett vennie, hogy az első elbeszélésben a teremtő állandóan Istennek van nevezve, míg a másodikban az Ur, illetőleg, Ur Isten kifejezés van rá alkalmazva. A héberben ez a különbség még szembe-tűnőbb. Itt az első elbeszélésben (1,—2,) Isten Elohim nak (Istenek) van nevezve, míg a másodikban, mely 2,-el kezdődik, Jáhve a neve. A tudósok az Istenség e két különböző elnevezéséből indulva ki, az első elbeszélés íróját elnevezték Elohistának, a másikat Jáhvistának. A legfontosabb és egy érdekesebb eltérés a két író között az ember teremtésének leírásában nyilatkozik. Lássuk, mit mond erre vonatkozólag az első Gen. 1. 26, 27-ben.

A 26. vers: „És mondá Isten: Hadd teremtsünk embert a mi képünkre, a mi hasonlatosságunkra, hogy uralkodjék a tenger halai felett, az ég madarai felett, a barmok felett, az egész föld felett és minden a földön csuszó-mászó állat felett.“

A 27. vers: „És teremté Isten az embert a maga képére, Isten képére teremté őt; férfivá és nővé teremté őket.“

Az első, mi az olvasót e szavak olvasásánál bizonyára különösen érinti, Istennek e nyilatkozata Hadd, teremtsünk embert. Hogyan beszélhet az egy Isten magáról többes számban: kérdi meglepetve. Kihez beszélhet itt Isten, a midőn sehol egyetlen öntudatos lény rajta kívül? E kérdés igen különböző és részben igen esetlen magyarázatokra adott alkalmat az embereknek. Azok szerint, kik a „csufolódók székében ülnek,“ írónk itt enyelegni akar. Mások szerint, Isten az őt környező égi sereghez, az angyalokhoz intézi szavait, hogy felhívja őket az ember teremtésének fontos munkájában való részvételre. Némelyek meg úgy fogják fel a dolgot, hogy írónk itt a földi királyok által használni szokott plurális majestatist alkalmazza a királyok királyára. Idővel még tovább mentek az emberek egész tanrendszert építének fel e nyilatkozat alapján, egy második személyt különböztetve meg az isteni lényeg egységében, a kinek az utóbbihoz való viszonyát oly formán fogták fel, mint aminő a negyedik evangéliumban a logos és az atya között a viszony. Így okoskodtak: Jézus, az Isten fia, öröktől fogva Istennél volt, maga Isten volt; és Isten aztán az isteni lényegben rejlő e második személyhez intézi a fentebb idézett szavakat. Ime, egy néhány ekletáns példa a „józan“ exegesis teréről. Ime, egy néhány példa arról: minő erőszakot követ el gyakran a józanész korlátain túl csapongó tántázia monstruosus játékával a bibliai írók ártatlan szavain. S ha

Folytatás az 1/2 iv mellékleten.

még csak saját multságára találná ki ezeket! De nem, az efféle hadarságok, melyeket szerzőik igazsága gyanánt árulnak a könnyen hívő emberiségnek, gyakran egész generációkra erőszakolják rá magukat s századokon át kísértenek, mint az önmagától eltávolodott emberi értelem szörnyszülöttjei

Véleményünk s erint, sokkal egyszerűbben és kielégítőbben megfelelhetünk ama fönnebbi kérdésre, csak ne tévesszük szem elől, azt a már említett, különös jelenséget, hogy Isten fogalma ez elbeszélésben egy többes számu névvel Elohim, van jelölve; egy oly kifejezéssel, a mely különböző isteni erők complexumát jelenti. A fordítások megkísérték e többest eggyessel adni vissza, a mi sikerült is és semmi nehézségbe nem ütközött mindaddig, míg az író Elohimról harmadik személyben beszél és őt meg nem szólaltatja. De, quid nunc? A héberben semmi nehézség; minden a legtermészetesebb; a magyarban azonban a fordítás hűtlensége e pontnál a legzembeszökőbb módon nyilvánul. Az eddigi konstrukció megváltoztatása nélkül, lehetetlen volt, a héber kifejezést visszaadni, fordítani kellett tehát így: „teremtstünk“ többes számban, holott eddig a fordító az Elohim kifejezést állandóan eggyessel adá vissza. Ha fordítását így kezdte volna: „Kezdetben teremték az istenek az eget és földet, akkor igen természetesen, senki sem ütközött volna meg, a midőn hátrább ezt olvassa: „És az Istenek mondtának: hadd, teremtstünk embert. Így, azonban, megütközik rajta és kissé talányszerűnek találja azt, a mi a héberben egészen természetes.

E megjegyzések után vegyük vizsgálat alá a tartalmat „Hadd teremtstünk embert a mi képünkre, a mi hasonlatosságunkra. Magasan szárnyaló gondolat, nemde? Mintha csak egy isteni konferencia lebegne írónk lelke előtt, a mely a teremtés nagy munkája felett szemlét tartva, minden egyes műre ráüti az isteni helyeslés és megelégedés pecsétjét. Hiszen oly szépen, oly tökéletesen is van megalkotva minden. A hegyek ormaira támaszkodó kék ég-boltozat; rajta a tündöklő csillagok myriadja, közöttük két hatalmas fényttest, egyik, hogy uralkodjék nappal, a másik, hogy uralkodjék éjszaka. Alatta az anyaföld behintve zsenge fűvel, magtermő növényekkel és gyümölcsfákkal, melyeknek lombkoronái között szárnyasok röpkednek, míg alattuk a négylábu és csuszómászó állatok egész serege élénkíti a földet. A vizek sem hiányzanak már; a hatalmas tengereket is megteremté már Isten, beékelve a föld mélyedéseibe, a hegyek gyökerei közé és benépesítve élőlényeknek ezreivel Minden készen van, és örül létnek minden. A természet egész pompájában tündöklök és ezerféle élvezettel kínálkozik. Élvezettel... kinek? Hol van az élő lény, ki ama szépségeket felfogni és méltányolni tudná? Sehol. Ime, tehát a teremtés munkája mégsem egészen tökéletes, hiányzik abból még valami; hiányzik róla a korona. Ugy van! Egy élő valóságra van még szükség, a ki a teremtés hatalmas Urának égisze alatt az öntudatlan teremtmény-világot tudatosan, észszerűen kormányozza; ki az élettelen terméyek zürzavarába rendet hozzon. és az élő lények tömegében a természetes viszonyt a kölcsönös összeköttetést fentartsa és szabályozza. Egy lényre van szükség, ki a természet roppant háztartásában az örök-isteni törvé-

nyeket érvényre jutni segítse; ki életre hívja a mi hasznos és eltiporja a haszontalant; megfékezze a durva erőszak túlkapásait és védelmébe vegye a gyöngét, az üldözöttet; ki barlangjába üzze a vérengző ragadozót, elejtse a tenger színének jégtáblái között bujkáló cettet és ezerekenként tenyészszé dús legelőin a tejadó tehént és báránycsordákat; egy lényre, ki a menydörgő viharok gyilkos villámainak oldala mellett ártatlanul elsiklani kényszeríti és gondolatait annak szárnyaira tiltetve, az Oceán tulsó partján parancsait hajtattja v gre. Ime, egy ilyen lényre volt még szükség, hogy a teremtés dicső munkájára rátétessék a korona.

Írónknak, ketség kívül, nem volt az a magasztos képzelete az emberről, mi nekünk, de annyi bizonyos, hogy felfogása szerint is, végetlen magasságban állott az ember az állatok felett. Már teremtése sem úgy történik, mint a többi élő és élettelen valóságoké, nem momentán, nem egyetlen „Legyen!“ szóra áll elő az ember, hanem csak bizonyos előzmények: fontolgtatás, elméllkedés, tervezgetés után hangzik el az őt életre hívó isteni ige: „Hadd, teremtstünk embert a mi képünkre!“

Az ember Isten képére teremtve. Bizony, bámultunk kell e szavakban rejlő gondolat fenségén, ha tekintetbe vesszük írónk korának szellemét és nemzetének miveltségi állapotát. Oly magas filozofiai gondolkozást árul el e nyilatkozat, melyet ama napok izraelita írójától egyáltalán nem várhatnánk; főleg, ha annak tartalmát abban az értelemben fogjuk fel, melyet mi hozzá fűzünk, t. i. szellemi értelemben. Elismerjük, azonban, hogy e tekintetben tévedhetünk. Vegyük csak figyelembe azt a körülményt, hogy a „mi képünkre“ kifejezésnek „a mi hasonlatosságunkra“ terminus felel meg: ez pedig zsidós képzetet rejt magában, a melyek szerint, Jálve égi trónusban ül és a föld lábainak zsámolya; angyalok állanak szolgálatára, kiket majd szelekké, majd tüzlángokká változtatva, kiküld akaratának végrehajtására. De, ha mindjárt ez az eszme lebegett is írónk lelke előtt, a mi valószínű, mégis az embernek Isten képére teremtésében, kétségkívül, egy magasabb gondolat rejlik. Avagy, nem lép-e tróura az ember is és nem suhogtat-e uralkodói pálcát ő is „a tenger halai felett, az ég madarai felett, a barmok felett és az egész föld felett?“

Férfivá és nővé teremtette őket Isten. Figyelemre méltó itt a kifejezés formája. Azt akarja-e ama néhány szó mondani, hogy Isten a már megteremtett embert felosztá két individuumra, egy férfira és egy nőre; avagy azt, hogy Isten, mikor az embert alkotá, férfit és nőt teremtett egyszerre? Kétség kívül, így gondolta ezt írónk, éppen mint más népek kosmogoniái, melyek szintén „egy pár ember“ teremtéséről szólanak. És ha így gondolta, akkor annak a meggyőződésének adott kifejezést, hogy sem a férfi, sem a nő nem tökéletes, külön, önmagában. És ez teljesen igaz. Az erőteljes férfiúi természet nyer értékében, a midőn a női nem gyöngeségének segélyére siet. A férfi magasabb intellectuális képességeivel felülmulja ugyan a nőt; az a mélység, az az alaposág és kitartás, melylyel a férfi kutató esze a szellemvilágban és a természet életében mutatkozó ezerféle problémáknak titkait felnyitni törekszik, hiányzik a nőét; de más-

felől, a nő gyakran lep meg ítéleteinek gyorsaságával, a mi, ha szerencsés észetalálkozás folytán, a férfi gondolkozó képességének mélységével párosul, igen sok esetben a dolgoknak egészen új rendjét teremti meg. A férfi erősebb értelemben, a nő fejlettebb kedély-életben és éppen e kettőnek egyesülésében rejlik az emberi tökéletesbítés csirája. Az értelem embere utóvégre egy darab hideg márványhoz lenne hasonlónak, ha az érzés heve lánggra nem gyujtaná és életet nem öntene bele.

A férfi büszke tölgy, a nő repkény, mely elválaszthatatlanul simul hozzá, hogy erejében támaszt találjon, a miért viszont örökzöld koronával disziti azt. Képzeld el, hogy csupa férfiak képviselik az embert a földön; vagy ha úgy tesszük, képzelj magadnak egy kizárólag nőkből álló emberi nemet a világban. Nős, mit gondolsz, mi lenne az eredmény? Isten okos teremtménye menthetetlenül kipusztulna a földről. De egyesítsd csak a kettőt: szaporodnak sokasodnak és betöltik az egész földet. Bizony, férfi és nő együtt alkotják az embert, a kettő egy test.

Teremté Isten az embert a maga képére. Ha mindjárt nem is azt akará írónk ezzel mondani, hogy az isteni lény és az emberi szellem természete, az isteni alkotás és az emberi szellem működése közt teljes azonosság, vagy hasonlóság létezik, mi e hasonlóság tudatában elragadtatva kiáltjuk az ó-kor stoikus költőjével. Kleontással „Isten nemzetsége vagyunk!” Hasonlók vagyunk hozzá, ha nem is vagyunk éppen olyanok, mint ő. Uralkodói hatalommal rendelkezünk, mint ő, a rengeteg földet, a roppant tengereket és mindent, a mi rajtuk és bennük van, kényszerítjük, hogy szolgáljon és engedelmeskedjék nekünk, sőt a természet birodalma is sok részben kénytelen hódolni az embernek. Mint okos lények belátással, ítélő képességgel és találékonysággal vagyunk felruházva. Beszél és ítél az ember a dolgok és jelenségek felett, melyek kívül esnek az érzéki észrevesés és közvetlen tapasztalat körén csak úgy, mint azokról a tárgyakról és tüneményekről, a melyeket kezeivel érint, szemével lát; ideálokat teremt magának, a melyekben él és mozog, mint hal a vízben, hatalmas alkotásokra írja rá nevét és egész nemzetségek világnézetét átalakító fölfedezésekre nyomja rá szellemének bélyegét, mint a teremtett dolgoknak királya.

De nem csupán okos lelke által képmása az ember Istennek. Lakozik keblében valami titkos erő is, a mely kényszeríti őt, hogy lerázza magáról a tökéletlenség, a gyarlóság undok bilincseit és törekedjék a tökéletességre. Kötelességeket ismer magára nézve, melyekről nem tudja, ki és hogyan szabta eléje. Ha elmulasztá azokat, nyugtalan; ha teljesíté, valami leirhatatlan, csendes béke tölti be egész valóját. Rosszra és jóra egyiránt képes; teheti mind a kettőt, de jaj, ha az előbbi választotta, ha jobb meggyőződésével ellenkezően cselekedett: az önvád kinzó nyilat érzi testében; boldogsága, nyugalma oda van. Felelősnek érzi magát egy bíró előtt, a kité nem lát és nyugtalan olyan gondolatok és tettek miatt, a melyeket a világon senki sem lát, a melyekről rajta kívül senki sem tud. Excelsior, előre, mindig magasabbra: hangzik bensejében egy hang és nem tudja, honnan, kitől jön ama hang. Mi az a titokteljes, ki az a láthatatlan törvény-

adó és bíró? Nemde, senki más nem lehet, mint teremtője, ki őt a maga képére formálta és beleoltá ama tökéletesség utáni törekvést, a melynek ő egész teljességét bírja, a melynek ő maga élő, személyes eszménye

És a tökéletesség e teljességéhez, ez élő eszményhez, minden erkölcsi okos lény a földön mintegy öntudatlanul vonzatra érzi magát. Az ajkak, azok tagadhatják a létező dolgok öntudatos végokát, a személyes teremtőt; a száj mondhatja: „nincsen isten!” De jönnek pillanatok, gyakran egész váratlanul; jönnek véletlen esélyek, melyek sajgó sebeket ütnek lelkén; csapás csapásra tolul, a Jób szenvedései megsohasodnak rajta; elveszti mindazt, a mi neki drága, a mi előtte kedves volt és pedig hirtelen, egy napon, sötét éj borul a bűnösre, csillagtalan, sötét éjszaka, melyben sehol a vigasztalásnak, a biztató reménynek egyetlen fénysugara. És ekkor? Ekkor jön az istentagadásnak szörnyű büntetése, a rettenetes kétségbeesés, mely acélt vagy kötelet, gyilkot, vagy mérget hoz kíséretében és kezébe nyomja a tehetetlenül vergődőnek, hogy megszabadítsa őt a nyomorult élettől és végső lehelletével esdjen kegyelemért az irgalmas istenhez, vagy átkozza meg a bosszuálló Jehovát! Az ember, természeténél fogva, vallásos lény s vallása a szerint tisztább, vagy durvább, nemesebb, vagy tökéletlenebb, a minő képzeteket alkot magának a legfőbb valóságról. Áldja bár, vagy átkozza imádja, vagy félje istenét, nem tud szabadulni tőle: az isten-bit kiirhatatlanul keblébe van oltva.

Teremté isten az embert a maga képére. É nyilatkozat, tehát, magasztos gondolatokat rejt magában. Meglehet, hogy írónk talán nem rejté e gondolatokat ama szavakba, de kétséget nem szenved, hogy ha ama nyilatkozat tartalmát kifejtjük, ha ama szavak mélyére hatolunk, a legszentebb igazságokat merithetjük onnan. És miben nyilatkozik, miben fedezhető föl istennek e képe az emberben? Egyfelől, amaz intellektualis képességekben, melyek a végnélkül való fejlődés útját nyitják meg az ember előtt; másfelől, amaz erkölcsi tehetékekben, melyek a folytonos tökéletesbítés lehetőségét biztosítják az embernek; és kapcsolatban a kettővel ama boldogságban való elrendeltetésben, a melyről az istenhez való törekvés, a legfőbb lényvel való egyesülés utáni vágyakozás már sejtelmet ad nekünk. Mit gondoltok: az a pedáns tudákos, ki áhitozva forgatja a könyvek könyvének lapjait és kicsinylő vállvonogatással adja tudunkra elégedetlenségét, vagy az a „csufolódók székében ülő“ dandy, ki szánakozólag mosolyog a biblia „együgyüségéi“ felett, vajjon kereste-e ez egyszerű elbeszélésben a mély igazságokat? Világért sem! Az egyszerű formáért, az igénytelen köntösért, eldobta magát a tartalmat, a mi pedig tanuságos voltánál fogva éppen alkalmas lett volna arra, hogy őt tisztoságesebb gondolkozásra segítse, egy magasabb és világosabb álláspontra emelje.

(Folytatása következik.)

KÜLÖNFÉLÉK.

— Az erdélyi muzeum-egylet, néh. gr. Mikó Imre emléksobrát folyó hó 10-én délután fogja leleplezni abban a kertben, melyet a megboldogult ajándékozott volt az egylet céljaira és a hol a természetrajzi s más gyűjtemények vannak elhelyezve. Áldozatai már bevették nevét az örökélet könyvébe; szép és kegyeletes dolog, hogy az egylet ilyen úton is lefizet a hála adóját.

— A szülők és érdeklődők tömeges részvétele mellett ment végbe kolozsvári egyházunkban a legközelebb vasárnapon a konfirmációi ünnepély, holott 212 növendék részesült először az urvacora szakramentómban. A jó isten bizonyosan megszámlálta azokat a könnyeket, melyeket a mélyen meghatott szívek hullattak el ez egy zerűségében fölemelő, fenéséges zertartáson, melyben ni cs semmi a látszathól, a külsőből; a melyen mindenki csak áld, szeret, és imádkozik.

— Piski-telepen folyó hó 2-án ment végbe a konfirmáció, az építés küszöbén álló templom helyett, az iskolának egyik termében és pedig oly sikerrel és ünnepélyességgel, hogy elismerésünket és dicséretünket derék körlelkészünk, Juhász Izidor, teljesen kiérdemelte. A virágfüzérékkel, lombokkal és szőnyegekkkel gondosan feldiszitett teremben egybegyűlt nagyszámu közönség figyelemmel és élvezettel hallgatta, egyfelől körlelkészünknek magvas és lélekemelő beszédét, másfelől a 14 felavatott növendéknek szabatos és készséggel adott feleleteiből örömmel és elismeréssel győződött meg arról, hogy körlelkészünk buzgó és lelkiismeretes munkát végzett, Piski-Telep fontos hely; itt a körlelkész nem könnyű miszsiót teljesít s éppen azért, ha elért eredményekről szólhatunk, azokat igen értékeseknek is kell tekintenünk. Dr. Nagy Gusztáv, egyházközségi főgondnok.

— Ez aztán igazándi majalis! A kolozsvári főtanoda növendékei, az iskolai év vége felé, ha az idő és körülmények engedik, rendszeren csinálnak maguknak egy jó napot. Nem a lövő-házban, zárt falak között, belépti díj mellett, hanem kűnn a zöldben, az erdőben, isten szabad ege alatt, hol a madár-dal és a balzsamos, az illatos levegő jó kedvet, erőt, életet ad. Május 29-ke volt e valóban szép nap. Az összes tanárok felügyelete alatt vonult ki az ifjuság vigzeneszóval és azzal a rózsás kedélyvel, csillogó vidámsággal, mely egyedül a tavasznak és az ifjuságnak örök tulajdona. Aztán benépesült a monostori erdő szűlőkkel, jó barátokkal, énekekkel, muzsikával, kacajjal és az élet szeretetével. Mint ha a ragyogó menyboltozatnak egy kis része leszakadt volna, hogy megszipitse a földet. Szép is a föld, ha ifjuságot, derült hangulatot és tiszta kedélyt láthatunk! Ott azt láttunk. És mikor az első csillag felragyogott kelet ormain; és mikor haza felé indult e nagy népvándorlás gyalog, és kocsikon, egyetlen egy vélemény volt uralkodó: ez az igazándi majalis, a kalvinistáké!

— „Az isten az ő hatalmassága szerint megcselekedheti, hogy a ti jó kedvetekből való adakozástoknak haszna ti reátok térjen. A szentírás eme szavai jutottak eszünkbe, mikor azt a gyönyörű antik urasztali kelyhet, melynek

értéke a kétszáz forintot jóval túlhaladja, hálás érzések között átvettük báró Radák Mária, mélt. Bernáth Albertné megbizottjától. Éppen azért, nem sértheti az őseihez méltó fenkölt szellemű nőt, ha drága ajándékáért a nyilvánosság előtt is kifejezzük elismerésünket, köszönetünket. A m.-ludasi egyház megbizásából. M.-Ludas. 1889. jun. 2. Vársárhelyi Lőrinc. ref. körlelkész.

— A nemes tettek nem szorulnak dicséretre, mert ezek önmagukat dicsérik mégis kedves kötelességet teljesíttek, midőn egyházam nevében nyilvánosan is köszönetet mondogt tiszt. Müller Frigyes n-szebeni ev. luth. lelkész urnak, ki szíves volt templomunkon az 1880-ik évi földrengés által okozott romlás kiigazítására 10 frt. azaz, tíz forintot ajándékozni. Adjon a mindenható hozzá hasonló nemes keblű, buzgó férfit, hogy ilyen jótékonyág által a szent ügy előbb vitessék B.-Szt.-Miklós, 1889 június 1. Demeter Zsigmond, ref. lelkész

— Mi történt a sepsii egyházmegye „Papi Értekezletével?” Egyik egyházi lapban olvassuk, hogy a május 23-án megtartatni szándékolgt gyűlésen az elnök, Kis Albert, ilyefalvi pap, lemondott és az alelnök bizatott meg, hogy elnök-választó gyűlést hívjon össze e hónapban. Mi történik Sepsiben? Az esperes lemond; esperes-választó gyűlést hív össze és aztán mégis csak revokálják az egészet. Most már a Papi Értekezletre érkeztek-e meg a kritikus napok? Csodálatos. Ott nagyon sok irástudó ember van nem kaphatnánk hiteles és alapos értesítést az ottani állapotokról?

— A kolozsvári ev. ref. kollegiu n nyilvános közvizsgálatainak reudje az 1888—89-ik iskolai év végén. Június 16-án, vasárnap délelőtt 8 órától I., II. osztály vallás. Június 17-én, hétfőn délelőtt 8 órától III. osztály magyar latin nyelv. vallás. Június 17-én délelőtt I. mértani rajz. Június 17-én d. u. 3 órától IV. osztály latin nyelv. történet, német nyelv. Június 17-én délután 3 órától V. osztály magyar nyelv, természetrajz történet. Június 18-án, kedden, d. e. 8 órától VI. osztály természetrajz, mennyiségtan. történet. Június 18-án, d. e. 8 órától VII. osztály görög és latin nyelv. Június 18-án, d. u. 3 órától I. osztály latin nyelv, mennyiségtan. Június 18-án, d. u. 3 órától II. osztály latin és magyar nyelv. Június 19-én, szerdán d. e. 8 órától IV. osztály természetrajz, VII. o. philosophia. Június 19-én, d. e. 8 órától VI. osztály vallás, latin és görög nyelv. Június 19-én, d. u. 3 órától III. osztály földrajz, német nyelv, történet. Június 19-én, d. u. 3 órától VII. osztály magyar-irodalom, vallás. Június 20-án, csütörtökön d. e. 8 órától V. osztály vallás, latin és görög nyelv. Június 20-án, d. e. 8 órától VII. osztály történelem, német nyelv. Június 20-án, d. u. 3 órától II. osztály mennyiségtan, földrajz. Június 20-án, d. u. 3 órától I. osztály földrajz, magyar nyelv. Június 21-én, pénteken d. e. 8 órától III. osztály mennyiségtan, mértani rajz. Június 21-én, d. e. 8 órától VII. osztály mennyiségtan. Június 21-én d. u. 3 órától IV. osztály vallás, mennyiségtan. Június 21-én, d. u. 3 órától II. osztály mértani rajz. Június 22-én, szombaton d. e. 8 órától IV. osztály magyar nyelv, mértani rajz. Június 22-én, d. e. 8 órától V. osztály német nyelv, meny-

nyiségtan. Junius 22-én, d. u. 3 órától VI. osztály magyar nyelv, német nyelv. Junius 22-én, d. u. 3 órától VII. osztály természettan. — Junius 21-én, pénteken d. e. 8 órától 4 elemi osztály minden tantárgyból. Junius 21-én, d. u. 3 órától 1. elemi osztály minden tantárgyból. Junius 22-én, szombaton d. e. 8 órától 3. elemi osztály minden tantárgyból. Junius 22-én, d. u. 3 órától 2. elemi osztály minden tantárgyból. Junius 24-én hétfőn d. u. 4 órakor az iskolai év ünnepélyes bezárása. Junius 25-26-án érettségi szóbeli vizsgálatok.

— Lapunk zártakor vesszük a következő értesítést az Enyeden folyó tanári értekezletről. A jun. 4-én délelőtt tartott ülésben Váró Ferenc olvasta fel rendkívül érdekes és a Bethlen-főtanodát a maga egész terjedelmében felölelő előterjesztését „A Bethlen-kollegium a közelebbi években és ma” cím alatt, mely gazdag számaival és minden viszonyainak feltüntetésével általános figyelmet és érdeklődést keltett. A nagy érdekű dolgozatot lapunk fogja hozni egész terjedelmében. Váró után, Török István, kolozs-

vári igazgató előadása következett „Az évi vizsgálatok megtartása módjáról.” Megállapodás abban történt, hogy a konventi szabály korlátain belül, minden főtanoda a helyi körülményekhez és a közönség igényeibe való viszonyhoz képest, alkalmazza az eddigi közös elveket és fejtsse ki a legcélszerűbb gyakorlatot, azonban úgy, hogy a vizsgálatok a közönségre vonzóak legyenek, és a tanulók versenyét előmozdítsák. A délutáni ülésre előadóként, Bedőházi János maros-vásárhelyi igazgató és esetleg, Gráf Jakab, kolozsvári tanár, következett. Mindezekről jövő számunkban bővebben referálunk.

Szerkesztői nyíltposta.

— V. kolléga urnak A józanokosság, a tisztességtudás és a függetlenül gondolkodás nevében: önnök teljességgel igazsága va. A ki ellenkezőt vitat és cselekszik, az méltóvá tette magát az ítéletre.

— M. K. urnak. Ha még többet jövedelmezének is a hirdetések, mi még sem foglalkozunk velük. Nem a látszatért, de a meggyőződés tilt, hogy a nyári dolgok után fussunk. Nem mesterségünk a börze és a kereskedés

HIVATALOS RÉSZ.

1418—1889.

FELHIVÁS.

A budai ref. templom építésére adományok gyűjtése céljából kiküldött bizottság előre bocsátva azt, hogy a gyűjtő-iveket tartókat előbb úgy politikai, mint egyházi lapok útján felszólította, hogy az 1885. évi október és november hónapokban megküldött gyűjtő ivateket az esetleg befolyt adományokkal együtt, pénztárnokához (ngs. Szóts Albert, hov. min. osztálytanácsoshoz, Budapest, I Lovas-utca. 58 sz. a.) küldjék be; a késedelmezőket később, e hó 3-ról válaszos levelező-lapon erre ismételt felszólította, jelezve azt, hogy legalább pár sorral tudassák az iv sorsáról, hogy annak száma kivezethető legyen, mind a mellett 800 helyről nem kapott semmi választ ezek csekély kivételével, éppen hitfelekezeztünkhez tartozó lelkesek; kérte egyházkerületünk ily mulasztással terhelt lelkeszeinek utasítását, hogy folyó évi június 20-áig a felszólítás értelmében járjanak el.

Igazgató-Tanácsunkat kellemetlenül érinté lelkész affai oly nagy száma ellen a részvétlenségért és illem kötelesség teljesítésének elmulasztásáért méltán emelt panasz és felhívjuk az érdekelt lelkes affait, hogy a fenjelzett felszólításnak a kitűzött határidőig annival inkább tegyenek eleget, mert különben név szerint fogjuk a mulasztókat megnevezni.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Igazgató-Tanácsától. Kolozsvártt, 1889. május hó 28-án.

Hodor Antal,
titkár.

Szász Domokos,
ref. püspök, mint elnök.

775—1889.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a marosi egyházmegyébe kebelezett m-sámsondi egyházközség kántortanítói állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalma: gazdasági épületekkel ellátott tisztességes lakás és 332 frt. 26 kr. egyházhatósági becslés szerint.

Pályázati határnap jul. 10. Folyamodványok nt. Rákosi Lajos, esperes aához küldendők, Lukafalvára (u. p. Nyárádtó)

Kolozsvártt, 1889. jun. 1.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

861—1889.

MEGHIVÓ.

A kolozskalotai ev. ref. egyházmegye tks és méltóságos gondnokait. tek. képviselőit és tiszt. papjait, ezen egy-

házmegye folyó év június hó 23-án s esetleg 24-én B.-Hunyadon tartandó rendes közgyűlésére tisztelettel meghívom.

A közgyűlés első napján d. e. 10 órakor ünnepélyes isteni tisztelet lesz néhai nagyérdemű főgondnokunk br. Kemény Gábor emlékére.

A közgyűlés főbb tárgyai 1. Esperesi jelentés a részben megejtett egyházmegyei vizsgálatról 2. Jelentés az egyházmegyei tanács működéséről. 3. Egyházmegyei köz- és házassági törvényszéki bírák, ügyvédek választása. 4. Az 1888. évi országos közalap és egyházmegyei özveg-árvai pénztár számadásainak megvizsgálása. 5. Az egyházmegyei pénztár alakítására vonatkozó bizottsági előterjesztés, s e feletti határozat. 6. Kérelmek. 7. Indítványok.

Jun. 24-én, a közgyűlés bevégezése után, egyházmegyei törvényszék lesz; június 25-én reggeli 9 órakor házassági törvényszéket tartok.

Figyelmeztetem a tiszt. urakat, utasítsák a válópereket, hogy a kellő lépéseket ügyvédek által a maga idejében tegyék meg.

Gyalu, 1889 jun. 3. Deési Gyula, esperes.

862—1889.

FÖLHIVÁS.

A kolozskalotai egyházmegyében, részint lemondás, részint az egyházmegyei választás által, három egyházkerületi képviselői hely üresedett, meg: u. m. a gyalui, n.-almásköri és az egyházmegyei tanítói karé. Fölhívom nevezett választó körök egyes egyházainak előljáróságát, valamint az egyházmegyei tanítókat, hogy a megüresedett állásokra a választásokat folyó év jun. hó 20-án ejtsék meg, s a szavazatokat jegyzőkönyvi kivonat mellékletével. pecsét alatt, a jun. 23-án tartandó közgyűlésre adják be

A gyalui körbe a következő egyházak tartoznak: Gyalu O.-Fenes, Lóna, Nagy-Kapus, K.-Kapus, Gy. Vásárhely, Nyárszó, Sárvasár, Mákó. Az almási körbe: Nagy Almás, Bikal, K.-Petri, N.-Petri, Sztána. Zsobok, Farnos, Ketesd, Középlak, Körösfő Bábony Gyalu 1889. jun. 3. Deési Gyula, esperes.

Felelős szerkesztő és kiadó *Szász Ferő.*

Nyomatott Fejér Vilmosnál, az ev. ref. főtanoda nyomdájában, Kolozsvártt.

Mai számunkhoz $\frac{1}{2}$ iv melléklet van csatolva.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XIX. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1889. JUNIUS 13.

24. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt 50 kr. — Szerkesztő ségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyaruteza 9 sz.

Elnöki megnyitó.

(Az ev. ref. tanárok Értekezletén, N.-Enyeden, 1889. jun. 3-án.)

Szerencsésnek vallom magamat, hogy e nemes, fényben és árnyban egyiránt gazdag multu városnak vendégszerető kebelében, e történeti nevezetességű helyen, a fejedelmi nagy alapító e főséges örökében, a nagy-enyedi Bethlen-kollegiumnak nagy méltóságban fölemelkedett nagy diszű új épületében, egyházkerületünk érdemes tanárainak egybehívott Értekezletén az elnöki széklet, néhány pillanatra elfoglalhatom s önöket, t. uraim, tiszteletteljesen üdvözölhetem. Szerencsésnek vallom magamat; mert, a kollegiumi oktatás és nevelés ügye, melynek magas rendű kérdéseivel való foglalkozás képezi tanári Értekezletünk nemes feladatát, nemcsak hivatalos állásomnál fogva érdekel engemet, hanem úgy érzem, hogy a szó legmélyebb értelmében, szívemhez van forrva, s annak első sorban, egyházkerületünkben fokozatos fejlődéséért, fölvirulásáért, parányi erőm mértéke szerint, szóval, tettel mindent elkövetni, mint eddig, úgy ezután és mindenha legkedvesebb kötelességemnek tartandom. E szent ügy iránti legbuzgóbb rokonszenvem s legmelegebb érdeklődésem a szülői hajlékban szállott rám örökségül s én ezt minden földi jónál nagyobbra becsülöm. Mert, nem kicsinyelve sem az elemi népoktatásnak, sem a felsőbb rendű egyetemi s bármely irányu szakképzésnek áldásos voltát s nagy fontosságát, arról vagyok meggyőződve, hogy egy humán irányu gymnasium, (nevezzük azt kollegiumnak, vagy középiskolának) a nemzeti művelődésnek, az általános műveltség elterjedésének, intenzív fokozásának s ez által egy nemzet értelmi és erkölcsi előrehaladásának, s a mi azt lehetővé teszi: az emberképzésnek, leghatályosabb, hogy ne mondjam, nélkülözhetetlen tényezője.

Súlyt fektetek e szóra: emberképzés. Sze-

rintem, ez a fő és főleg korunkban, melyben lázas sietséggel kapkodnak annyian az után, a mi külsőképpen csillogó, de belső érték nélküli; melyben sokak előtt az élet végcélja az anyagi jóllét s e cél minden eszközt szentesít, nem lehet eléggé hangsúlyozni az emberképzés szükségét, kiváló fontosságát, épp oly messzire, mint mélyre ható jelentőségét; s nem lehet eléggé nagyra becsülni azon intézményeket, melyeknek feladata éppen ez s azon férfiakat, kik e küldetésre egész életüket főlshentelik. Mert bár bámulva szemlélem a különböző szaktudományok csodálatra méltó vívmányait s elismerem, hogy a mai kultúra nagy fejlettségében azoké az érdem oroszán része; bár tisztelettel hajlok meg a szaktudós előtt, ki elméjében a tudományok egyik-másik ágának kincseit garmadára gyűjtötte, de nem tagadom, még azokban is első sorban az embert keresem, becsülöm s szeretem; ha pedig azt nem találom föl hennök, elmém hideg hódolattal adózik ugyan nekik, de szívem elfordul tőlük. Keresem, becsülöm, szeretem azt az embert, kinek elméje az ismeretekben bár folyton gazdaguló s így szellemi látköre vég nélkül szélesbülő, de azért parányi bölcsességében föl nem fuvalkodik s nem veszi ajkaira ezt a káromló kérdést: „kicsoda az Ur, hogy engedjek neki!”

Azt az embert, kinek szive meleg érdeklődéssel teljes az emberiség, a haza, az őt körülölelő társadalom küzdelmei, örömei és fájdalmai iránt s a sajtó sebekre a magáéból is kész szolgálni, ha nem többel, egy pár balzsam-esőppel. Azt az embert, ki mindennél többre becsüli azt, a mi igaz, mindennél inkább szereti azt, a mi szép, s mindennél inkább követi azt, a mi jó.

Magyar protestáns anyaszentegyházunk megalapítói, a reformátorok s a mi régi kis Erdélyünkben a fejedelmi fundátorok jól tudták, mit cselekszenek, midőn a szellemi ébredés első pil-

lanatait, az ujhodó kor hevét, áldozatkészségét, alkotó képességét, első sorban, ember-képző intézetek, kollegiumok létrehozásában értékesítették s a jövőnek biztos alapját, a nemzetes és nemes irányu általános mivelődésnek fundamentumait megvetették. És mély bölcsességnek adták jelét az által, hogy ez intézeteket az egyházzal, mint isteni intézménnyel, legbensőbb, szerves kapcsolatba hozták, azoknak kormányzását, belső berendezését s egész életműködését ugy szabályozták és irányították, mint magának az anyaszentegyháznak kiegészítő, alkotó részeit s küldetése magas rendű célzatainak az oktatás és nevelés terén megvalósítóit, eszközöit.

Mert, hiszen, maga az anyaszentegyház is protestáns, mondhatjuk, krisztusi értelemben, egy végtelenül terjedő tan- és nevelőintézet, melynek feladata az, hogy lassankint az egész emberiséget magába ölelje, fölvilágosítsa és megnemesítse. Az anyaszentegyház isteni megalapítója az alapítás, az apostoli küldetés céljául azt tűzte ki.

Erdélyi ref. egyházkerületünk is, mely az egyetemes keresztyénségnek egyik, bár számban s erőben nem elsőrangú, de nemes küzdelmekben, a végcél felé irányuló törekvésekben, a küldetés teljesítése iránti hűségben nem is utolsó alkatrésze, multjának összes tanubizonyosságai szerint, ezért ölelte kebelére mindig meleg szeretettel, teremő szellemének alkotásai között, a legelső sorban, kollegiumait, mint széles körű oktatói s nevelői tisztében leghatalmasabb segítők társait. És bizonyítja a történet, hogy egyházkerületünk, a koronkint fölmerült egyes kísérletek ellenére, az anyaszentegyház és az ő kollegiumai közötti legbuzgóbb kapcsolatnak, elválhatatlan együvértartásnak, mondhatnám, egységnek szálait nem hogy szétszakíttatni, sőt még meglazíttatni sem engedte s elháríttatva magától mindig azt a felfogást, mely a kollegiumokat, mint az egyháztól különvált s független korporációkat kontemplálja. Igaz, hogy az újabb időben s különösen, az 1861-ik évben megállapított szervezet keretében az egyes kollegiumok számára az önállóságnak, az autonomikus szabadságnak bizonyos mértéke biztosított, de az együvértartásnak, a benső kap-

csolatnak s az egyház főhatóságának ép-ségben tartásával. A tanári értekezletnek 1864-ben megállapított s ma is hatályban levő szabályzatába is, az értekezlet alkotó elemeit körvonalozó 3-ik és 5-ik §§-ban az egyház és kollegiumai együvértartásának s együttes működésének olve van kifejezésre juttatva; sőt, egyetemes egyházunknak legújabb zsinati törvényhozása is ugyanezt az elvet proklamálta, midőn egyházi alkotmányunk egyik alaptételül kimondotta azt, hogy „a reformált egyház alsó és felső iskolái, mint a vallás gyakorlatának jogával lényeges kapcsolatban álló intézmények s az egyház önfentartásának eszközei mindenestől az egyház testéhez tartoznak s az egyházi hatóságok alatt állanak (3. §.)

Mély meggyőződés az, hogy ez elvnek összes következményeivel sértetlen föntartása, magyar prot. anyaszentegyházunknak s abban kiváltképpen a mi egyházkerületünknek, tekintettel az erdélyi részek felekezeti s nemzetiségi sajátos és válságos helyzetére, élet-kérdése. Ma inkább, mint valaha. Egyházunknak e téren ma már, Istennek hála érette, nemcsak a többi egyházak, de hatalmas versenytársa lett az állam is. E verseny jó, üdvös; de azt, ki annak küzdhomokján erőtlennek bizonyúl, kérlelhetetlenül megsemmisíti. Résztünkre a küzdelemben a templomok mellett leghatalmasabb tényezőink a kollegiumok. Ha azok az egyház testéhez tartozásuknak, a közös célra törekvés szükségének érzetétől áthatottak; ha azokban az egyház és annak intézményei, törekvései, célzatai iránti meleg érdeklődésnek, közrehatni kész rokonszenvenek és szeretetnek lelke él s az egymás nyomába lépő ifju nemzedékek valódi protestáns, vallásos és egyházas szellemben vezéreltetnek s nevelkednek föl benők a szó nemesebb értelmében emberek ké akkor, a versenytől nincs mit remegnünk; vár ránk a diadal pálmája.

E tekintetben a tanár uraktól függ legtöbb. Az anyaszentegyház a fejlődő nemzedékek oktatását, nevelését rájuk bízta s így kezökbe van letéve az anyaszentegyház egész jövődjének jelentékeny része. A tanárok kollegiumainkban nemcsak oktatók, de nevelők is. Az ifjuság és ennek így is kell lenni, nemcsak a tudományokban

útmutatóit, de egyszersmind a gondolkozás irányában, az érzületben, a jellemben s a cselekvés módjában példányképeit bennök keresi.

Éppen ezért, ha a gondjakra bizott ifjuság, a mellett, hogy előre halad az ismeretek világában, egyszersmind protestáns egyházas s vallásos szellemen él, s fejlődő is, ez első sorban a tanárok érdeme; ha nem, osztozniok kell a felelőségben.

Nekem van hitem anyaszentegyházunk jövendőjében, fölvirulásában, a felvilágosodás szellemének bizonyos győzedelmében E hittel lelkeimben tanári értekezletünket megnyitottnak nyilvánítom.

Szász Domokos.

A n.-enyedi Bethlen-kollegium a közelebbi években és ma.

(Váró Ferenc, gym. igazgató előterjesztése.)

A „Tanári Értekezlet“ legutóbb 1871-ben tartatott Enyeden. Azelőtt három évvel érte vala el kollegiumunk népessége, a függetlenségi harc utáni korszakban, számbeli maximumát. Az 1867—68 évre, t. i. 1136 tanuló volt beírva Ellenben, az Értekezlet után következett harmadik esztendőben, 1873—74-ben majdnem minimumra, a hat év előtti számnak közel felére, 668-ra csökkent az ifjuság létszáma. Ettől kezdve, újból emelkedik s az 1877—80-iki három évet kivevén, mindig felül áll a 700-on, s nem éri el a 800-at. Az átlagos évi létszám 18 év óta 715. Ebből theologus átlag 66 (9.1 %); gymnaziumi tanuló 362 (50.5 %); néptanító növendék 35 (4.9 %); elemi tanuló 252 (35.5 %).

A theologusok száma legnagyobb volt 1883 84-ben: 83; legkisebb 75—76—77-ben: 47. Az 1874-ig fennállott előkészítő bölcselmi tanfolyamot theol. évfolyamnak számítottam.

A néptanító-képző szintén 1883—84-ben a legnépesebb: 63; legnéptelenebb 73—74-ben: 11.

Az elemi iskola létszáma 74—75-ben meghaladja ötlet a 300-at, máskor 200 és 300 közt áll; legkisebb 82—83-ban 211.

A gymnaziummal, Értekezletünk jellegét nézvé, valamivel részletesebben kell foglalkoznom. Gymnaziumunk létszáma (a régi bölcselmi évfolyamokét is beleértvén) csak 1882—83-ban haladta meg a 400-at huzsonhatal; legkisebb vala 87—88-ban: 320. Érdekes lesz, az egyes osztályok 18 év alatt mutatkozott átlagos népességét s az egyes osztályokénak az egész gymnazium népességéhez való arányát látnunk, s összehasonlítaniunk ez arányokat egyfelől az összes magyar ref. gymnaziumok, másfelől az ország összes gymnaziumai népességének az egyes osztályokra vonatkozó arányszámaival. E szerint:

Osztály	Átlagos létszám	Az egész gymnazium népességének % -a	Népességi % a magyar ref. gymnaziumok összeségében	Népességi % az ország összes gymnaziumaiban
I.	81*)	22.4	22.0	2.9
II.	62	17.1	16.5	17.9
III.	54	14.9	14.2	15.3
IV.	48	13.3	11.7	12.9
V.	40	11.0	9.6	9.5
VI.	30	8.3	9.1	7.9
VII.	26	7.2	8.3	6.9
VIII.	21	5.8	8.6	6.5
Össz.	362	100.0	100.0	99.8

Vagyis, gymnaziumunk egyes osztályai népességének 18 évi átlaga körülbelül ugyanazon arányokat adja, a melyek, a miniszter XVII. Jelentése szerint, az 1887—88 isk. évben, egy részt a ref. gymnaziumok összeségében, másrészt az ország gymnaziumainak összeségében konstatalhatók; csupán V osztályunk volt alig másfél %-al népesebb, mint az V. osztályok átlag; VIII. osztályunk pedig 0.7 %-al néptelenebb, mint ma a VIII. osztályok átlag, s az egész létszámnak majdnem 3%-ával néptelenebb, mint általában a ref. gymnaziumokban ma. Nem akarok semmi izolált következtetést sem alapítani e tényekre, de kiválóan érdekesnek találom, hogy intézetünk 18 évének osztálysűrűségi átlagos számai oly szabályosan egyeznek a középiskolai törvény hatásának negyedik évéről gyűjtött adatok országos átlagaival.

Gymnaziumi tanulóink előmeneteli statisztikája alapján a 18 év alatt három korszakot különböztethetni meg. 1871-től 78-ig a kitünő (mai fokozás szerint, jeles) tanulók száma az osztályozott tanulók számának átlag 12.5%-a; a bukott tanulók száma az évet végzőknek átlag 9%-a. 1878—79-ben, épp azon évben, mikor az addigi négy érdemfokozat helyett öt lépik életbe, a bukás sajátságosan fölrug 30%-ra, s azóta mostanig rendszeren 25 és 30 % között jár; a kitünők száma, azonban, még mind 12—10 %; 1884 óta, négy fokozatu jelzés szerint, a minden tárgyból jelesek legfőlebb egyből jók száma 6 és 7 % közt ingadoz. Az osztályozás szigora, tehát, folyvást fokozódott.

A theol. akadémiáról rendszeres adatok 1875. óta mutatvák ki. Ez évtől 1880-ig, hat évi átlagban, a kitünők száma 22 %, az elégtelenek száma 0.7 %, azaz, 300 közül 2. 1881-ben, mondhatom talán, a zsinat után, hirtelenül megnő a bukottak száma, mely épp annyi lesz, mint a kitünőké, azaz, 22—22%. Így találjuk ezt 84-ig. 1884—85 óta a kitünők száma 30%-ig emelkedik, a bukások száma 6—7%-ig száll; 1888-ban minden 10 közül 9 kitünő, vagy jeles, mindössze 58, egy híján épp annyi, mint a budapesti és debreceni theol. akadémiákon együtt véve.

A tanítóképzőben a kitünők tíz évi átlaga 13 %; a bukottaké 23 %.

*) E szerint párhuzamos osztály nyitása rendes szükség.
V F.

Az elemi iskolában a kitűnök átlagos száma 22 %, a másodrendűeké 13 %.

Vallás és anyanyelv tekintetéből a theológusok és néptanító növendékek, természetesen, reformátusok és magyarok; mindkét intézetben ritka kivétel egy-egy magyar lutheránus. Nyelvismeretükről nincsenek átlagos számba foglalható adataink.

A gymnáziumban körülbelül minden 100 tanuló közül 77 református 10 róm. katolikus; 4 ágostai, 2 unitárius, 3 görög-keleti, 1 görög-katolikus, 3 zsidó; mindössze idegen vallású 100 közül 23. 100 közül 94 magyar, 4 oláh, 2 német anyanyelvű, az utóbbiak inkább a lutheránusok, mint a zsidók közt.

Nyelvismeret tekintetéből minden 100 közül csak magyarul beszél 50; magyarul és oláhlul 33; magyarul és németül 8; magyarul, németül s még egy nyelven 9; németül is beszél tehát 100 közül 17.

Az elemi tanulók között kevesebb a református: 100 közül 68; idegen vallású 32. ezek közt is aránylag sok a két görög felekezethez tartozó: görög kath. 100-ból 9, g. keleti 4; ágostai 100-ból 2, unitárius 1. róm. kath. 13, zsidó 3. Anyanyelv szerint, magyar 100-ból 85, oláh 13, német 2. Elemi iskolánk, tehát, kevésbé magyar és kevésbé református, mint gymnáziumunk. A nyelvismereket illetőleg nincsenek adataink, de fölöslegesen is

Honosság szerint, öt évi átlagban, 100 tanuló közül:

Honossági terület	Theol. %	Képző %	Gymn. %	Elemi
Nagy-Enyed város	1	1	19	37
Alsó-Fehérmegye	1	10	20	27
A két Tordamegye	33	39	20	15
Belső Székelyföld (Háromszék, Udvarhely, esetleg, Csikm.)	33	20	17	3
Erdély más megyéi	31	27	21	17
Erdélyen kívül	1	3	3	1
Együtt	100	100	100	100

E szerint, a theol. akadémia területe egy harmadrészben a két Tordamegye, másik harmadrészben Udvarhely és Háromszékmege, harmadik harmadrészben Erdély többi megyéi.

A tanítóképző területe: $\frac{1}{10}$ részben Alsófehér, $\frac{4}{10}$ részben a két Tordamegye. $\frac{2}{10}$ részben belső Székelyföld, $\frac{3}{10}$ részben a többi Erdély Erdélyen kívül.

Az elemi osztályok területe két harmadrészben városunk és megyénk: egy harmadrészben egész Erdély.

A gymnázium területe két ötödrészben városunk és megyénk, $\frac{1}{5}$ részben a két Tordamegye; $\frac{1}{5}$ részben a belső székely, meg a külső (Királyhágón inneni) magyar föld; $\frac{1}{5}$ részben Erdély különböző megyéi. A mint látszik, gymnáziumunk népességének honossági arányai meglehetősen elütnek akár az összes református, akár a magyarországi összes középiskoláknál mutatkozó normális arányoktól. A középiskoláknál átlag a tanulóknak több,

mint egyharmada helybeli, több, mint egynegyede megyebeli szokott lenni, s felénél kevesebb a megyén kívüli honossága. körülbelül, mint a mi kollegiumunk elemi iskolájában találjuk. Ellenben, a mi gymnáziumunk népességének háromötödrésze a városon és megyén kívüli honossága. Hasonló, vagy megközelítő honossági arányokat országunknak csak igen kevés, de legjelentékenyebbeknek elismert gymnáziumánál találhatunk; mind felsorolva őket: a) a kath. gymnáziumok közül: Esztergomban, Kalocsán, Rozsnyón, Kolozsvártt; az ágostaiakéi közül: Pozsonyban, Sopronban, Selmecbányán; a református testvérintézetek közül: Pápán, Sárospatakon, Kolozsvártt; továbbá, az állami gymnáziumnál Nagy-Szebenben, a görög katolikusoknál Balázsfalván, a görög keletieknek Brassóban, az unitáriusoknál Kolozsvártt. Nem áll módomban, pontosan jelezni, hogy ezen intézetek közül melyeknek van a maga városán és megyéjén kívül, épp oly messzi területe, mint a mi gymnáziumunknak: elég, hogy a miniszteri jelentés adatai szerint, népességüknek legalább közel kétharmada szintén megyéjüken kívülről gyűl, mint nálunk.

Szülők polgári állása szerint, gymnáziumunk tanulói hat évi átlagban így csoportosíthatók: 100 közül 35-nek szülői földbirtokosok, termelő gazdák; 16-nak önálló iparosok, vagy kereskedők; 16-nak atyja állami, vagy községi tisztviselő, katonatiszt; 5-nek magántisztviselő; 26-nak pap, tanító, vagy orvos; 100 közül kettőnek szülői személyes szolgálatot tevők.

A néptanítókra, valamint a papnövendékekre nézve, 1883–85 ről a következő adatokat találjuk: minden hat közül háromnak szülői földműves gazdák; kettő-kettőnek atyja pap, vagy tanító; hat közül egy, iparosnak, tisztviselőnek, vagy személyes szolgálatot tevőnek a fia.

Az elemi iskolában papok, tanítók, tisztviselők, gazdák fiai aránylag kisebb számmal, iparosok, kereskedők, személyes szolgálatot tevők fiai nagyobb számmal tanulnak, mint a gymnáziumban. E kimutatás teljesen egybehangzik az iménti honossági statisztikával. Egyik a másikat illusztrálja.

Átnézetesen szülők polgári állása tekintetéből volt minden 100 tanuló között

Szülők sorsa	A gymnáziumban 1883–88	Az elemi iskolában 1883–85	Egyházi pályán 1883–85	
			papnöv.	tanítón.
Östermelő	35	29	53	50
Iparos, kereskedő	16	31	8	10
Községi és állami tisztviselő, katonatiszt	16	14	5	5
Magán tisztviselő	5	6	1	1
Pap, tanító, orvos	26	15	33	32
Személyes szolg. tevő	2	5	—	2
Együtt	100	100	100	100

(Folytatása következik.)

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, június 11 12.

A két napon át folyt ülésen, váltakozva, jelen voltak: főt. Szász Domokos, püspök, mint elnök, dr. Kolozsvári Sándor, elnök-helyettes, Bihari Sándor, Székely János, Sárkány Ferenc Domokos Antal, Parádi Kálmán, Deák József, Dr. Vályi Gábor. Bodor Antal, titkár, Szász Béla, előadó ig. tanácsos.

Az elnök jelenti, hogy a Bethlen-kollegium új épületének felavató ünnepélyén, két tanáranak bekö-zöntésén, mint az Ig.-Tanács küldöttségének vezetője, jelen volt s a tanári értekezleten, hivatalánál fogva, elnökölt, nagy elismeréssel szólva az új épületről, berendezéséről, a gazdaság és példás rendben levő intézet gyűjteményekről s az egész ünnepélyességről: a mi szolgál örvendetes tudásul.

Ugyancsak ő bemutatja a m. kir. pénzügyminiszter május 14-én kelt s az összes közigazgatási bizottságokhoz és adófelügyelőkhez szóló körrendeletét, melyet több felmerült esetre tekintettel s hosszabb eljárások nyomán és az ő Felsége által szentesített zsinati törvényekre való hivatkozással, e törvény 5. §-ának végrehajtása ügyében boc-sátott ki és pedig abban a kettős értelemben, hogy a rendes egyházközségi tartozások, bérek és rovatok föl-hajtásában a közigazgatási hatóságok a segély-nyújtást meg nem tagadhatják s a címzett hatóságok útastattak, hogy a netalán késedelmes közigazgatási közegeket e törvénysszabta köteleességük teljesítésére, a törvényes eszközök alkalmazásával is, kényszerítsék; s másodsor, annak kijelentésével, hogy az egyházkerületi illetékes testületek által az egyházkerület összes községeire állandóan kivett adókat, avagy egyes községek határozott célokra (p. o. építkezésekre, stb.) s megállapított időtartamra kiszabott rovatokat, a pénzügyminiszter külön kikérendő intézkedése alapján, az állami adók módjára fogják az illető közegek föl-hajtani. Az elnöklő püspök, e körrendelet fölolvastatása után, rámutat arra a nagy jelentőségre, mely ez intézkedésben rejlik, a midőn egyetemes egyházunk törvényének ez egyik legfontosabb intézkedése az állam részéről s a gyakorlati kivitelre nézve ily sankciót nyert s a midőn az egyházkerületi adózás, mely a rendkívüli szükségek fedezetének kérdésében ily teljes módon nyújt az állam az egyetemes egyháznak és az öt egyházkerületnek segédkezet, indítványozza a hálás elismerés nyilvánítását, a körrendeletnek, megfelelő magyarázat kíséretében való közzétét lét. Az Ig.-Tanács nagy örömmel fogadta elnöke ez indítványait.

Az időközben elnöki úton ellátott ügyek bejelentése és tudásul vétele után, mindjárt alkalmazást is nyert a pénzügyminiszter e körrendelete, a mennyiben a kolozsvári egyházközség még a múlt év folyamán kimondta, hogy a közalap járulékaiknak s nagyobb mérvű iskola-építéseire fölvelt 46,000 frtos kölcsöne kamatainak és törlesztési hányadainak fedezésére az egyházközségi tagok egyenes állami adójának mintegy 5%-át szedi be tőlük s e rovatnak az állami adók módjára való föl-

hajtása iránt a városi adóhivatalt kéri föl. Most, tehát, a pénzügyminiszter jelzett körrendeletének második fele értelmében, arra kérte az Igazg. Tanácsot, hogy eszközölje ki a pénzügyminiszter urnál az öt százalék jelzett módon való felhajtását és pedig, a közalap járulékaik fejében az egész összeg 18%-át három évre, miután e járulékok minden három évben új megállapítás alá kerülnek, a másik 82%-ot pedig, 49 év tartamára, a jelzett kölcsön törlesztése ennyi idő alatt törtévéen meg. Az Igazg. Tanács, természetesen, készséggel teljesíti az egyházközség kérését.

Olvasóink emlékezni fognak, hogy a májusi nagy gyűlés alkalmával, a nagy enyedi kollegium egyik megürült tanszékére a pályázat kiírása kimondatott vala, de utóbb, a közzététel függőben tartatott, míg felvilágosítás érkezik a hirdetmény ama kifejezésére nézve, hogy a megválasztandó netaláni özvegye. majdan élvezni fogja a kegyévet. A felvilágosítás mostan beérkezett, a melyből kitűnik, hogy a kollegium állandó gyakorlata az volt, hogy a tanárok özvegyeit temelési költséggel, mortuális angariával s négy év alatt kiszolgáltatva, egy évi egész fizetéssel és szálláspénzzel segélyezte, nem rég pedig e gyakorlatot szabályzatba is foglalta. Az Igazgató-Tanács, bár nem helyeselhetette az eljárásnak azt a módját, hogy az eddigi joggyakorlat szabályzatba foglalását a kollegium köteleességszerűen felsőbb jóváhagyás alá nem terjesztette, magát a dolgot annál inkább tudásul vette, mivel, míg többi kollegiumaink rendelkeznek az egyházkerületi tanári özvegy-árvai alapon felül, keblü özvegy-árvai alapokkal is, az enyedinek 1848 előtt szintén létesített ily természetű alapját az akkori tanár-tagok, egynek kivételével, felosztották maguk közt s így az enyedi tanár-özvegyek és árvák csak éppen a kegyévi javadalomra vannak, elmaradásuk esetén, utalva. A pályázati hirdetés közzététele, ehhez képest, elrendeltetett s a n. Keresztes József tanár helyettesének második félévi javadalma kiutaltatott.

A csüdötélkü leányegyház, már korábban nemes buzgalmat fejtven ki, csekély erejéhez mért nagy áldozattal, imaház építésébe fogott, melynek némi fedezeti hiányának elnyesztetésére most újabb rovatalt vetvén magára: az Igazg. Tanács örömmel adta meg az engedélyt az építkezés végrehajtására.

A kis-eskülli egyházközség egy rég függőben volt számadási ügye, egy panaszos feljelentés nyomán, megéjtett vizsgálat után, megnyugtató ellátást és megoldást nyervén, az Igazg. Tanács ez értelemben mondja ki a határozatot; egyszersmind, azonban, sajnosan kellvén tapasztalni, hogy az ördög-kereszturi egyházkör területén a számadó gondnokok elszámolásai, alkalmas egyének hiányában, gyakran okoznak nehézségeket, a körülkészségek iránti szabályrendelet értelmében, mélt. Szacsavay Sándor, patronust és egyházkerületi képviselő urat felkérte Igazg. Tanácsunk, hogy az egyházkör inspektor kurátorságát elvállalni s az ottani egyházi ügyek gondozó ellenőrzését teljesíteni sziveskedjék.

A mocsai tervezett körlelkészség szervezéséig, ez egyházközség gondozása a kályáni papra van bízva, a ki, ezen felül, az ottani áll. iskolában a vallástaniat is végzi. E rendkívüli szolgálattétele jutalmául, most, a rendelkezésre álló missiói-összegeből, 50 frtot szavaz meg az Ig.-Tanács, az esperes által igazolt nyugtatóvány ellenében, hogy a vallás-tanítás rendszeresen folyt.

A hallai egyházközség egy volt számadó gondnoka vádat emelvén az egyházközségi pénzkézelés bizonyos pontjai ellen. már évek előtt egyházmegyei vizsgálat rendeltetett el, minek eredménye a vádak elenyésztetése lön; a panaszos, azonban, az egyházmegyei tanács határozatát is megfölelhezte. Az Igazgató-Tanács több felrendelt adat alapján, most helybehagyta ugyan az egyházmegyei határozatot, azonban, némely hátrálék-követelés utólagos behajtását is elrendelte.

Maros-Tordamegye főispánja kértére körrendelet intéztetett az összes papokhoz, hogy azokat a községi bizonyítványokat, a melyeknek hitelesítésére fölkéretnek, lelkiösmeretesen bírálják meg és csak való adatokat igazoljanak aláírásukkal és az egyházközségi pecséttel. Azt a kérését, azonban, a főispán urnak, hogy a hamis adatokat tartalmazó szegénységi bizonyítványokat a felsőbb hatóságoknak bejelentésük, eleget nem tehetett, papjaik saját hatáskörükön kívül eső teendőik végzésére kötelezettek nem lévén, sem arra, hogy följelentéseket tegyenek.

A harii tanítói állomás betöltetvén, az EMKE féle 100 frtnyi, tíz év tartamára megszavazott segély, az új választottak utólagos féle évi részletekben kiutaltatik.

É-n.

A Bethlen-kollegium ünnepe s a tanári értekezlet Nagy-Enyeden.

Az első és második nap egészen a Bethlen-kollegium saját ünnepe volt.

A tulajdonkoppi értekezlet harmadnapon, jun. 4-én, kezdődött, Váró Ferenc, főgymnáziumi igazgató következő című előterjesztésével: „A nagy-enyedi Bethlen-kollegium a közlebbi években és ma.” Ez vala a harmadik nap fénypontja. Egész szerénységgel bocsátá előre a felolvasó, hogy előterjesztése unalmas is lehet, a sok számadat miatt, de hamar meggyőződhetett, hogy kartársai épp oly odaadó figyelemmel tisztelték meg adatait, a mily meleg érdeklődéssel dolgozhatott ő heteken át, míg értekezését megteremté. A statisztikának, vagy gúnyos kifejezéssel, rubrikának számos ellenségei vannak. Mi barátainvá lévénk azon egészséges statisztikának, melyet Váró Ferenc, tanügyünk alapotának megvilágítására követendő példa gyanánt állított össze.

Néhány cím meggyőzhet a felölelt munkakör terjedelméről, melyben értekező mozgott. Ilyenek: a kollegiumot alkotó intézetek 18 évi átlagos népessége, ennek ingadozása, az ingadozás okai; előmeneteli statisztika; vallás és anyanyelvi viszonyok; a tanulók szülőinek polgári állása; az iskolai egészségügy állapota; az óramulasztás adatai; a köztanítói rendszer különös jelenségei.

Mindezekről azt hihetné az ember, hogy igen egyszerű, készen álló adatokból összeállított dolgok; de midőn látjuk, hogy a szerző nem csak rubrikát tölt be, hanem keresi a

népesség ingadozásának okait; a vallás és anyanyelv tárgyalásánál kimutatja, hogy a kollegium elemi iskolája kevésbé református és kevésbé magyar, mint a főgymnáziuma; midőn az egészségügy fejtegetéséül tapasztalatok alapján tesz javaslatokat, megállapítja a jelenségek eredményeit s mindezeket összehasonlítja más hasonló rangu intézetekével; mindez megköveteli a komoly munka iránt való tiszteletet.

Gondos jellemzéssel áldozott az elhunyt tanárok és gondnokok emlékének. Elbeszélte az új építkezés történetét; számadatokban tüntette föl az egyes gyűjtemények jelen állapotát. Ezek szerint, a könyvtár 23,400, az ásványgyűjtemény 10,000, az állat- és növénytani gyűjtemény 17,000, a régiségtár 3,200 darabból áll.

Megemlékezett azon segélyekről, melyeket a kollegium növendékei élveznek s a tanító személyzet járandóságairól, mely utóbbiak évenként 36.645 fitra mennek.

Az élénk figyelemmel hallgatott előterjesztés után, viharos éljenzés tört ki s az erre következő eszmecsereből minden irányban az elismerés hangja nyomultak előtérbe, hogy egyhangulag jussanak érvényre a jegyzőkönyvben.

Rövid szünet után, Török István tett szóbeli előterjesztést az évi közvizsgálatok megtartásának módosításáról. E kisebb rendű, de tanügyi szempontból mégis figyelemre méltó kérdés tárgyalása azért került napirendre, mert az új tanterv életbe lépése óta kisebb-nagyobb részben szigorúan ragaszkodtak gymnáziumaink azon vizsgálati rendhez, mely szerint minden tanuló minden tantárgyból kikérdeztetett. E rendszer egyfelől fárasztó, másfelől nem nyújt garanciát arra nézve, hogy a kikérdezés alapos; végül, a több napon át húzódó vizsgálatok különösen a vidéki szülőket gátolták abban, hogy közvizsgálatainkon megjelenjenek. Az előadó ezen nehézségek megszüntetésére tett javaslatokat, hogy a vizsgálatok rövidebb idő alatt tartassanak s így a szülők alkalmat nyerjenek közvizsgálataink látogatására.

A kifejtett eszmecsereből kiderült, hogy majd mindenik intézet érezte a fönnebb említett nehézségeket s igyekezett segíteni rajtuk a maga módja szerint. Ezért, az értekezlet megállapodott abban, hogy a javaslatok figyelembe vételével, a konventi szabály korlátain belül' intézkedjék mindenik testület a közvizsgálatok olyan berendezéséről, mely az egyes tárgyak főbb vonásainak kikérdezését, a jeles tanulók versenyét, a gyengébb tehetségük által elérhető eredményt s a szülők érdeklődését biztosítsák, kimutassák, ébren tartsák.

Délután, Bedőházi János, marosvásárhelyi kollegiumi igazgató, rendszeres formában terjesztette elő, az öt év óta szerzett tapasztalatok alapján, a fennálló tantervek hiányait. Sokoldalú megbeszélés után, elhatározta az értekezlet, hogy a konvent által egybehívandó egyetemes tanügyi bizottság számára a kollegiumi testületek egybe fogják állítani a tanterv javítása céljára az összes tapasztalati anyagot. Ezzel kapcsolatban fog az írásbeli dolgoztatások terve is revízió alá kerülni.

Utolsó tárgy volt e napon Gráf Jakab, kolozsvári tanár értekezése: a gymnasiumi rajz-tanítás módosításáról, melyben a merev mértani alapra helyezkedést kárhoztatja tüzetesen indokolva a szabadkézi rajz tanításának jogosultságát. Ehez képest óhaját fejezi ki, hogy a szabadkézi rajz tanítását újból kezdjék meg párhuzamosan a mértani rajzzal s mindkettőt tegyék kötelezővé a felsőbb osztályokban is. A tömeges tanításhoz segédet kér a rajztanár mellé, mivel egyedül nem bírja megadni a kellő oktatást. A tárgy felosztásán, módszeres tanításán kívül, érdekes fejtegetéseket hallottunk a rajz jelentőségéről, értelmet és különösen látást fejlesztő erejéről, stb.

Az értekezlet, a VIII. osztályon keresztül való kötelezés kivetelével, magáévá tevén értekező nézeteit elhatározza, hogy a tanterv egyetemes átalakítása alkalmával értékesíteni fogja.

Negyedik napon d. e. Deák Gerő, szászvárosi tanár, értekezett „A gymnasiumi énektanításról.”

Különös érdeket kölcsönzött e felolvasásnak az a körülmény, hogy tanári értekezleteinken még egyszer sem részesült az énektanítás oly érdemleges méltatásban, mint Deák Gerő által ez alkalommal. A mult gyakorlatára visszaillesztve a lelkesülten fejtegeté a felolvasó, hogy nemcsak kedély, hanem értelem fejlesztő ereje is van az éneknek, minél fogva csak rajz. vagy írás órák után célszerű éneket tanítani. Fölmentés nem adandó senkinek, mert a zenei hallás fejleszhető, ha az iskolai életben át rendszeres oktatásban részesül a tanuló. A kivételre nézve szükségesnek tartja, egy tanárra bízni az énektanítást a 3 elemi osztálytól föl a gymnasiumi VIII. osztályig. Szükségesek továbbá minden intézetnél általaudó képesített énektanár, külön terem énektanításra, vezérfonal egyöntetű oktatásra, stb. (Közölni fogjuk. Szerk.)

Ez értekezés széles körű és hosszas eszmecserét idézett elő. Az értekezlet ezeknek alapján elvül kimondotta, hogy a lehetőség határain belül, szükségesnek tartja a gymnasiumban egy tanár által taníttatni az éneket. A többi javaslatokat némi módosításokkal szintén elfogadja életbe léptetését ajánlja azon intézetekben, hol az anyagi helyzet engedi s még hasonló intézkedés nem történt.

A gymnasiumi énektanításhoz szükséges vezérfonal megíratása az egyházközség által, pályázat útján eszközözendő.

A többi értekezővel együtt Deák Gerő is megérdemelte az értekezlet elismerését.

A tanügyi kérdések vitatása ezzel véget ért tárgyszorozat rendjén a felülvizsgáló bizottság tett jelentést az erdélyi ref. tanárok általános özvegy-árvai segélyalapjának számadás vizsgálatáról s mindent jó rendben találván, az értekezlet az 1888-ik évi számadás terhe alól fölmenté az alapot kezelő kolozsvári tanártestületet.

Hevesnek mondható vita fejlett ki azon kérdés tárgyalása körül, hogy a zilahi, szászvárosi és sepsi-szent-györgyi kollegiumokhoz államilag kinevezendő tanárok fölvehetők-e az általános özvegy-árvai gyámintézetbe? Az előterjesztő kolozsvári tanártestület, bár az új megterhelés által a jövőben veszély bekövetkezését sejteté, vagy legalább is azon kényszerhelyzet előállítását, hogy a tagok nagyobb illeteket szolgáltatassanak be mégis fölvehetőknek nyilatkozott. Fedezetül szükségesnek tartja az egyházközségi közgyűléstől fölhatalmazást kérni, hogy a tanulóktól félevenként szedett 10—10 kr. helyett 25—25 krt szedhessen minden intézet.

Az értekezlet számos tagja az átlagos számítások alapján veszélyeztetebbnak látván az alap jelen állapotát, mint a kolozsvári tanártestület, a javaslat ezen ágónak ellene mondott; az enyedi tanártestület részletes új javaslatot is terjesztett be, mely szerint, tekintettel a segélyalap mostani megterhelt állapotára, kieszközölné, hogy az egyes intézetek tanárai után bizonyos összeget szolgáltatassanak az alap gyarapításához.

Az értekezlet az államilag kinevezendő tanárok fölvetését azon reményben ejtette el, hogy ők magukra nézve előnyösen lehetnek tagjai az állami nyugdíjintézetnek. Elfogadtatott az enyedi tanártestület javaslata és a kolozsváriak előterjesztésének második pontja, a tanulóktól szedendő 25—25 krt illetőleg.

A 4-ik nap késő esti óráiban került sor a gyűjteményekről, az intézet belső felszereléséről, lakás-viszonyairól szóló jelentésekre, zárt ülésben. E jelentések, a mennyiben a nyilvánosság elé valók, az értekezlet jegyzőkönyvében fognak napvilágot látni. Itt csak annyit mondhatunk, hogy igen tanulságosak. Az intézet előljárósága elé lesznek terjesztve s ennek lesz hivatása, hogy anyagi erejéhez képest megvalósítsa lassankint a javasolt intézkedéseket.

Az értekezlet ezzel bezárult. A tanácskozást vezető Szász Domokos, püspök aa. meleg szavakban fejezte ki örömét az értekezlet tanulmányos lefolyása fölött s szebb jövő reményében mondott búcsuzó szavakat az összegyűlt tanároknak. Legvégül, Makkai Domokos, rektor-professzor, emelt szót az értekezlet nevében s fejezvé ki köszönetét az iránt, hogy püspök aa. összehalmozott dolga is közötti időt szakított a tanári értekezlet vezetésére.

Méltatlanok volnánk a megbecsülésre, ha elfeledkeznénk arról a szívélyes fogadásról, melyben mindnyájunkat részesténekegy a tanárok, mint a városiak. Ez az áldozatkészességben nyilvánuló szivesség páratlan, felülmulthatatlan.

Második napon a kollegium, harmadikon a tanárok, negyediken a város adott nagy ebédet. A vendégek fogadói, szállás-adói pedig mindent elkövettek, hogy csak bőséget lássunk. Általában véve, tanulságos és kedves emlékekkel váltunk meg a világ közepétől, a szeretetre méltó N.-Enyedtől.

k.

Kérelem

a minden szépre, jóra áldozatkész szívekhez.

Kegyes keresztyén hivek az Urban!

Minden szépnek és jónak megteremtője a miveltsz párosulva szerető szívjósággal; a kibén ez összhangzó, nem hangzik el ott hiában az esdő szó. Ilyen hitben tesz lépést a nyéni ev. ref. egyház keblitanácsa is, a keresztyén hivekhez, midőn avatag, régi, temploma helyett egészen újjat épített az isten dicsőségére és mindnyájunk épületére, még a jelen év folytán, a melyhez a felsőbb egyházi és polgári hatóság engedélye folytán hozzá is fogott, hogy felépíttesse Most azon szomorú helyzetben van egyházunk, hogy nem bir elég fedezettel a diszes templom előállítására, a mi 12.958 frba került, beruházással együtt, erre fedezetül szolgál 8958 forint, hiányzik még 4000 frt, ennek a hiánynak nagyrészben előállítását az egyháztagok rovatal útján ajánlkoztak fedezni, habár az utóbbi közelmultban oly sok nemű kiadás érte a községet s annak birtokosait, a milyenek a birtok-rendezés költségei, ezenkívül évenként a községi, egyházi kiadásokat rovatal útján kell fedezni, a mi 25—30%.

Ezen terhes és nyomasztó viszonyok között is azon megnyugtató remény vigasztal, hogy a kegyes jó szívek megértik nemes célu szándékunkat s nem hagynak jóindulatu törekvéseinkben el, hanem, mint más nemes célra törekvő testületeket segítnek szent ügyeik kivételében, ugy a mi szegény egyházunkat is ezen buzgó ügy szeretetében támogatni fogják a kegyes jóakaratu emberek és családok.

Ezen jóhiszemű reményben véljük kipótolni és fedezni a még hiányzó összeget a templom felépítésére, minél fogva azon alázatos tisztelettel, kéréssel folyamodik egyházkeblitanácsunk a kegyes keresztyén hivekhez, hogy mint bazájokat, emberiarásuk sorsát, annak javát sziven hordozzák és előmozdítják ugy minket is ezen szent célu munkánkban bármilyen csekély kegyes adományokkal felsegíteni szivesek lesznek, mire az isteni gondviselés a kegyes keresztyén hiveknek adjon segédelmet, erőt, egészséget, hogy sok jót és szepet tehesenek az életben becses nevek emlékének megörökítésére, ugy a mi felekezetünk templomának is felépítésében kegyes pártfogását és felsegélését könyörgi egyházkeblitanácsunk. Ki hamar ad, sokat ad.

Mely alázatos kérésünk után mély tisztelettel vagyunk és öröklünk a kegyes keresztyén hiveknek.*)

Nyén 1889. május 27-én.

Alázatos szolgálai:

Mátyás Lajos,
presbíter és jegyző.

Puskás Lajos,
ref. lelkész.

*) Részünkről a kegyes adományokat nyilvánosan fogjuk nyugtatványozni és rendeltetésük helyére küldeni. Szerk.

Az első emberek.

(Genesis. 1—2.)

III.

Ugy hisszük, rossz neven vennék fölünk olvasóink. ha e helyen biblia-kritikai kérdések fejtegetésére bocsátkoznánk, talán már azért is, mert olyat, mi reájuk nézve teljesen új és így érdekes volna, nem igen találnának sorainkban. Hogy Mózes, a neve alatt álló öt könyvet, melyek egyikében az ő haláláról is szó van, nem írta, nem írhatta: azt ma már minden elfogulatlan theologus elismeri, minek untatnók tehát felvilágosult olvasóinkat annak bizonyítgatásával. Ugyde, ha tisztában is vagyunk mindnyájan e kérdéssel, úgy gondolom, igen kevesen lennének, a kik kielégítő feleletet tudnának adni ama másik kérdésre: hogyan, mikor és kiktől, vagy kitől származott tehát a biblia öt első könyve? Nem is csodálkozom, ha fennakadnánk, mert igen fogas kérdéssel van dolgunk. A legkiválóbb tudósok igyekeztek megbirkózni vele, a nélkül, hogy sikerült volna, minden kételyt kizáró, abszolút értékű feleletet adniok ama kérdésre. Ma egyik állit egyet és hirdeti igaznak, holnap a másik mond mást, halomra döntve, mi tegnap még igaz volt, holnapután egy harmadik lép meg új hypothesis-sal. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy a tudományos kutatások eredményeinek ez ingadozása, e nézeteltérés csak a részletekre, a legaprólékosabb kérdésekre vonatkozik, míg az említett öt könyv keletkezésének mikéntje, keletkezési kora, egymáshoz való viszonya és több efféle általánosabb kérdések a historia-kritika által ma már teljesen eldöntötteknek tekinthetők. E szerint, a dolog úgy áll, hogy az öt, illetőleg, hat könyv (mennyiben Josua könyve is tartalmánál és irányánál fogva szorosan csatlakozik a megelőzőkhez) különböző korban élt írók feljegyzései, emlékiratai, naplói és törvény-kodexei komplexumának nézhető. Hogy egységes kompozícióról a Hexateukhusnak nevezett hat kötetes munkában szó sem lehet, azt már jeleztük olvasóink előtt, a midőn a teremtés történetének két különböző leírására rámutattunk. Említettük azt a két író is, a kiktől ama két elbeszélés származik és a kiknek egymástól teljesen független, önálló feljegyzései mind a hat munkán keresztül, néha ugyan nehezen, de mindig nyomról-nyomra követhetők és felmutathatók. Az egyik író legelső elbeszélése alapján már megismertettük olvasóinkkal. Ismerkedjünk meg a másikkal is, ugyanazon tárgyra vonatkozó leírása alapján és azután hasonlítsuk a kettőt össze, hogy kitűnjék mindkettőnek írói jelleme.

A figyelmes olvasó könnyen észre fogja venni, hogy a 2-ik rész 4-ik versének második felével egy új elbeszélés kezdődik, a melyben a Teremtő már Ur Istennek (Jáhvé-Elohim) van nevezve. E lényeges stiláris különbség mellett, a különbség a tartalomban mutatkozó eltérések is szemébe fognak tűnni. Így, például, nem kerülheti el figyelmét az a különbség, hogy míg az első elbeszélés szerint, „Isten szelleme lebegett a vizek felett (1₂), addig itt az Ur Isten még nem adott esőt a földre,“ a föld tehát egész száraz volt (2₅).

A legélesebb különbséget azonban az ember teremtésére vonatkozó sorokban fogja felfedezni. Lássuk, mit mond írónk ide vonatkozólag és mennyiben tér el társától.

Ez író szerint, ki, mint említők, a tudósok Jáhvistának neveznek, az ember már nemcsak természetének fenségénél fogva, de időileg is első teremtménye Istennek; az állatok utána és csak is érette teremtetnek. Nem párosával jelenik meg a földön, mint az első író szerint, hanem először a férfi áll elő, és csak miután értelmi képessége annyira van fejlődve, hogy az állatok megjelenése által rá tett benyomásnak hiányos szavakban kifejezést adhat, más szavakkal az állatoknak nevet adhat (2_{9, 20}), csak akkor nyer Istentől egy segítő társat, egy neki megfelelő más lényt: egy nőt.

Amott, az első írónál, bizonyos előzmények után, de mégis épp úgy, mint a többi lényeket teremtő szózatának hatalmával hozza létre Isten az embert. Itt nem úgy van. Itt Isten, a szó teljes értelmében, alkotója az embernek; a föld porából, agyagból gyúrja őt és az orrán befújt lehellete által eleveníti meg, teszi élő lénygyé. Az így alkotott embert aztán egy általa plántált kertbe, az Édenbe helyezi, kötelességeket és jogokat szabván elébe és egyszersmind utasításokat adván neki arra nézve, hogy miképpen viselje magát. És csak most, miután már mint férfi, léphet fel, kap Teremtőjétől egy segítő társat, egy nőt, kit Isten, szintén igen plasztikus módon, a nehéz állomba ejtett féfi egyik oldalbordájából formál.

Mily érdekes a különbség a két elbeszélés-képzet-körében. Az első oly emelkedett, oly fenséges! Isten csak szól, és megvan! A második oly plastikus, oly emberies, de éppen azért oly világos, oly naiv, oly egyszerű, annyira vonzó! Az elsőben semmi ama gyöngéd viszonybúl a férfi és nő között, a másodikban a Teremtő fűzi őket össze segélyéül és támaszául egymásnak. Amott ki vannak téve a pusztá, sivár földre, hogy éljenek meg, a mint tudnak, a mint nekik tetszik. Itt Isten egy mindenféle gyönyörrel, pompával és kéjjel kinálkozó kertet plántál számukra és abba helyezi be őket. Amott szó sincs Istennek az ember nevelésére irányuló tervéről, itt pedig egy tervvel találkozunk, a mely arra irányul, hogy az ember fejlődésével kapcsolatban rendeltetésének céljához is közeledjék. Az első elbeszélésben az ember az ő nagyságában van feltüntetve, mint Istennek képmása, a másodikban az ő kicsinységében, bűnös gyengeségében. Amott úgy jelenik meg, mint az összes teremtett valóságok ura, királya, itt pedig, mint egy földre sujtott bűnös, ki még arra sem képes, hogy saját magán uralkodjék.

És mégis, annyira tanuságos, oly nagy jelentőségű ez a második elbeszélés. Minden vonása csupa igazság, csupa élet. Az egész nem egyéb, mint az emberi élet egyik korszakának rajza. Annyi vonást találunk benne, a mi saját fejlődésünk egyes mozzanataira emlékeztet. Akárhányszor olvassuk is keresztül, mindig megragadja benne figyelmünket valami új valami érdekes. Bizony, megérdemli ez elbeszélés, hogy egy kissé részletesebben foglalkozzunk vele.

„És alkotá az Ur Isten az embert a föld porából és lehelle az ő orrába életnek lelkét és így lett az ember élő lé-

Folytatás az 1/4 iv mellékleten.

lekké. " Mily egyszerű, mily gyermekies és mégis minő mélység! Mi vonzó az a benne rejlő naivitás! Mily egyszerű, világos feleletet rejt magá'-an arra a bennünk önkint fölmerülő kérdésre: miből, hány részből áll az ember? Anyag és szellem: ime, ezek lényünk alkatrészei. És mi kölcsönzi tulajdonképpen az életet annak a porlűvelynek, a mit mi embernek nevezünk? Bizonyára a szellem. És e szellem honnan van? Ered az Istentől. Az ember tehát Istenhez tartozik, egyik alkatrészét képezi az örökkévalónak. Lehet-e ennél valami nagyobbserűt, főnségesebbet képzelni?

De hát, miért, hogy Isten megelevenítő lehelletét éppen az orrába fujta be az embernek és nem a szájába? E kérdés talán a középkori scholastikusok bölcsészeti és dogmatikai műveiben olvasható szőrszálhasogató kérdésekre emlékeztet és éppen ezért, első tekintetre igen különösnek tűnhetik föl olvasóink előtt. Annak felvetése, azonban, közlebről tekintve a dolgot, teljesen jogosult és így egészen természetes. Véleményünk szerint, ugyanis egy mély gondolatnak akart írót kifejezést adni akkor, midőn figyelmeztet arra, hogy Isten az orron át fujta be lehelletét az emberbe. Ha a szájon át hatott volna az az emberbe, szükségképpen érintkezésbe kellett volna jönnie a gyakran tisztátalan anyaggal. Míg így, az orron át az agyvelőhöz, az értelem szervéhez hatol, oda, hol az okosság székel, hol a magasabb szellemi tehetékek rejlenek. Itt, e palotában, kell lakoznia az isteninek; ezért mondja írónk, hogy isten megelevenítő lehelletét az orron át fujta be az emberbe, a mi természetesen nem zárja ki, sőt feltételezi, hogy írónk szerint, az az isteni lehellet egyszersmind fizikai életerőket is közlött az emberrel.

(Folytatása következik.)

KÜLÖNFÉLÉK.

= Főt. Szász Domokos, püspök aát, az erdélyi muzeum-egylet folyó hó 8-án tartott közgyűlése, egyhangulag, a lelnökévé választotta. Őszintén örülünk e magas bizalmi állásnak, mely megtisztelő a választottra, és választókra nézve egyiránt. A muzeum-egylet oly férfunak hagyatéka az erdélyi részek kulturájára nézve, melybe méltólag épp oly férfiú léphet, ki a nagynevű alapítónak intencióit már az ő életében teljességgel ismerte s azokat megvalósítani, bizonyára, hivatott. Az eredmény és siker ki nem maradhat.

= Egy főlemelően szép ünnepélynek volt tanuja Kolozsvár, folyó hó 11-én. A halhatatlan emlékű, néhai gr. Mikó Imre szobrát leplezték le abban a kertben, melyet az áldozatra mindig kész, önzetlen, hazájáért nemzetének fennmaradásáért lángolón égő nemes férfiú ajándékozott az általa alapított „Erdélyi Muzeum-Egyletnek.“ Az érdeklődés igen élénk volt; a hangulat emelkedett és a kegyeletes visszaemlékezés méltó volt a nemzeti ünnepélyhez. Mert valóban az volt. Ki egész életét, szellemi és anyagi tehetségeinek javarészét hazájának áldozta; midőn annak emlékét ujtja meg a kegyelet: a jók szíve megmozdul, a hazaszeretet lángja kicsep és a lelkesedés biztat, hogy élni fogunk mi örökké! Az ünnepély részletei nem tartoznak lapunk körébe; de örvendezve jelezzük, hogy a Brassai Sámuel üdvözlő, mint a gróf Eszterházy Kálmán ünnepi beszéde, valamint Szász Béla ódá-

ja, a mint máskint nem is lehetett, egyenkint magas színvonalon állottak és mély benyomást tettek a hazafias hangulat emelésére. Hazánk, és különösen Erdély egyik hatalmas szellemének, regenerátorának érc-szobra immár ott áll a muzeumkertben, mint élő tanúsága, hogy a ki hazájának, nemzetének él, felírta nevét az örökkévalóság könyvébe. Örömrünk még teljesebb, mert gr. Mikó Imrét büszkén neveztük a magunkénak és emlékét az ő áldozatai a mi szívünkbe írta be a legfényesebben.

= Midőn a gróf Kun Kocsárd nevét leírjuk, a tiszteletnek, a hódolatnak és a csodálatnak szent érzelmével csak meghajlunk és hallgatni szeretnénk. Az ő érzelmei, az ő gondolkodása, hazaszeretete, áldozatai oly magasan állanak, hogy azokat szavakkal utolérni, vagy illusztrálni, hiában való vergődés. A „legnagyobb magyar“ és a többi szólam, mind frázissá lesz ez ősz főúr nagysága mellett, mely az eszményi világok régióiba ragad, és elragad. Legujabb áldozata mindent fölülmul, melyre e nyomorult realis világban gondolni lehet; és visszaemlékezünk önkintelenül ama fejlődési alakokra, kik iskolák, templomok, egyházak alakítása által kötelezték el örök hálára a legkésőbb nemzedékeket is. Folyó hó 10-én az algyógyi birtokához tartozó összes fekvőségeit, házait, vásár- és révjogát örökidőkre és korlátlan tulajdonául az „EMKE“-nek adta, kizárólag egy székelytelep létrehozása céljából. Az összes érték egy negyed milliót képvisel. Levett kalappal állunk meg ily óriási lelki nagyság előtt; mi elmulandó porszemecskék hódolattal tekintünk fel e halhatatlanságra és csak áldjuk istentünket, hogy ilyen férfiakat ad ingyen kegyelméből a magyar hazának, a magyar nemzetnek. A gr. Kun Kocsárd neve élni fog örökké: követendő például minden századoknak!

= Tudja minden ember, hogy az orosz cár görög keleti vallású, „orthodox autokrator minden oroszoknak.“ Nő hát, minden alattvalóját az orthodox egyház kebelébe kényszerít, más keresztyén vallást nem tűr a szent Oroszországban. Pusztulni kell a katolikus lengyeleknek; pusztulni a protestáns báltoknak és finneknek, az eszt, liw és lett parasztok, kiket a német lovagok tettek volt protestánsokká, mindenféle ígéretekkel az orthodox egyházbba csábítatnak; a német nyelvű egyetlen Rigában oroszszá alakítatják át és a lutheránus bálti papok, kik az orosz tisztviselők önkénye ellen tiltakoznak, csak úgy száműzetnek Sziberiába, mint a katolikus lengyel papok. Ez az igazi muszka szabadság! Szép és dicső dolog a tizenkilencedik század végén! Ez a panszlavizmus; ezért rajonghatnak az oláhok, szerbek, tótok, ruthének, csehek, montenegróiak, bosnyákok, horvátok és a többiek, kiknek mi szálla vagyunk a szemében, mert türelmesek vagyunk; akár lát vághatnak a hátunkon!

Nyilvános köszönet.

Csikmegyei körlelkétségnek a „Prot. Közlöny“ 1888. évi 30. 36. 37 50. számjaiban közlötteken kívül kegyesen adakoztak Demeter Károly, m.-goroszlói ref. lelkész hivi adományából 2 trt 50 krt. Vass György, szásznyiresi ref. lelkész ur ivén Vass György 35 kr. ifj. Kovács Sándor 20 kr. Thuri Sándor 5 kr. Székely Márton 5 kr. id. Kovács

Sándor 5 kr. Thuri Mihály 5 kr. A kibédi ref. egyházköz-
ség 1 frt. Kövér András, kibédi ref. pap 50 kr. Sz.-Udvar-
helyről újabb segély: A székelyegyleti első takarékpénztár 5
frt. Megyei takarékpénztár 5 frt. Zalogh. intézet 5 frt. Bar-
tha Károly 1 frt. Makfalvi ref. egyház. 1 frt. Dr. Nyárádi
Gyula 50 kr. Benedek Dénes, ref. pap, 50 kr. Kolozsvárról:
Veres Ákos 3 frt. Baktsi Benóné gyűjtőívén: Bánffy Albert-
né 5 frt. Báró Wesselényi Ferencné 3 frt. Gróf Teleki Mik-
lós né 3 frt. Wesselényiné 2 frt. Brandt Józsefné 2 frt. Br.
Bánffy Kata 5 frt. Br. Bánffy Dánielné 2 frt. Gr. Pejacse-
vicsné Mikó Anna 3 frt. Gróf Eszterházy Jánosné 2 frt. Br.
Jósika Samuné 3 frt. Gr. Teleki Domokosné 2 frt. Gr. Tele-
ki Károly 5 frt. Meiszner József 2 frt. Valentini Adolfné
1 frt. Gaálné 1 frt. Özv. Zsigmond Elekné 2 frt. Tisza
Lászlóné 2 frt. N. N. 50 kr. Bánffy Jánosné 2 frt. Jancsó
Ferenc, ref. lelkész ur ivén: id. Málnási Lajos 20 kr. Ifj.
Málnási Lajosné 10 kr. Id. Gocsmán Mihály 10 kr. Száva
Kristófné 40 kr. Makrai Mózes 20 kr. Ifj. Gábor István 10
kr. Tompa Irma 20 kr. Magyarai 10 kr. Nagy Tamás 10
kr. Antal Zsigmondné 20 kr. Fannó Ferenc 30 kr.

A gyergyói imaház klenodiumaira: N. N. 20 kr. N.
N. 20 kr. Mihály Jánosné 1 frt. Dr. Szini János 1 frt.
Szathmáry János 1 frt. V. Sándor 1 frt. Eraun Bogdán,
rkath. 40. kr. Dr. Szentpétery, r. kath. 1 frt. Cifra, r. kath 1
frt. Bálint Ilyés, r. kath. 40 kr. Körösfőy 50 kr. Vajna Do-
mokosné 50 kr. Fozus, rkath. 40 kr. Gencsi Aajos, városi
jegyző, róm. kath. 20 kr. Agg Tivadar, róm. kath. 20 kr.

Ferenci György, rkath 50 kr. Márton Lajos, r. kath. 20
kr. Simon Balázs, gy.-szentmiklósi bíró 40 kr. Deér, rkath.
20 kr. Deérné. rkath 20 kr. Tiltscher r. kath. 50 kr. Záh-
hárc Frigyes, r. kath 50 kr. Sóska Kajetán, rkath. 50 kr.
Tiltscher 30 kr. N. N. 20 kr.

Székely Udvarhelyről külön a gyergyói rész számára.
Egy hiv 1 frt. Szakács János 1 frt. Fülel István 20 kr.
Fülel Dénes 50 kr. Kassay László 50 kr. Mezey Ödön 1
frt. Kassay Dénes 20 kr. Szakács Károly 1 frt. Ifj. Antal
Lajos 10 kr. Kassay Gergely 1 frt. Kassay Áttila, gyűjtő,
50 kr. A kegyes adakozók fogadják a nyilvánosság előtt is
tiszteltem és hálás köszönetem kifejezését.

A csikszeredai imaházban felállítandó új szószék és ko-
rona költségeire újban gyűlt egyes adományokat a körlel-
készségben kibocsátott „Gyűjtőívek“ bejöveteleivel, illetve, a
szószék és korona bemutatása ünnepélyéről adandó tudósítá-
ssal fogom megköszönni.

Csik-Szeredában, 1889. ápril hó 5-én.

I orbát Pál,
csikmegyei ref. körlelkész.

Szerkesztői nyiltposta.

— E. !. Debrecen. Köszönöm Szives üdvözetemet küldöm.
Levelének bizalmas része mély fájdalommal töltött el. Mért nem
mulhatik el a keserű pohár?

— Érdeklődőnek. A „Préd. Tár“ tíz nap alatt készen van.
A tizennegyedik iv kerül ki ma a sajtó alól.

HIVATALOS RÉSZ.

1511—1889.

PÁLYÁZAT.

A dicső-szentmártoni körlelkési állomás betöltésére, mely-
lyel egybekötött javadalom, a Dicső-Szentmárton székhelyen
lévő lakáson kívül, 675 frt. 80 kr. értéket képvisel, mely
összegeből 150 frt. központi segély. Stóla: keresztelésért 20
kr, esketésért és temetésért 1—1 frt.

Pályázati folyamodványok folyó évi július hó 16-ig fő-
tiszt. püspök aához adandók be, a képesítési okmányokkal s
szolgálati bizonyítvánnyal felszerelve.

A kinevezendő körlelkész jogai és kötelességei általá-
nosságban a 81—1887. sz. a. kelt és a Protestáns Közlöny
1887. évi 3-ik számában közzétett szabályzatban körvona-
loztattak, a részletes útastás pedig utólagosan fog kiadatni.

Ezen körlelkész teendőjéhez tartozik: a csüdötélki, dom-
bói és bábahalmi szorványokon élő hiveink gondozása.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Ig.-Tanácsától Kolozs-
várt 1889. június hó 8-án.

Bodor Antal,
titkár.

Szász Domokos,
ref. püspök, mint elnök.

809—1889.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev ref. egyházkerületben a küküllői egyház-
megyébe kebelezett búzás-besenyői egyházközség kántortanítói
állomására ezennel pályázat nyittatik.

Javadalma: gazdasági épületekkel ellátott tisztességes
lakáson kívül, egyházhatósági fölvétel szerint, 156 frt. 87 kr.

Pályázati határnap jul. 10. Folyamodványok nagytiszt.
Kovács Elek, esperes aához küldendők, V.-Gálfalvára (u. p.
D.-Szentmárton)

Kolozsvártt, 1889. jun. 8.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

808—1889.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben az udvarhelyszéki
egyházmegyébe kebelezett küsmödi egeházközség kántor-tanító
állomására ezennel pályázat nyittatik.

Javadalma: 151 frt. 15 kr. értékű kepe, tandij az
egyházközség pénztárából 10, a községtől 20 frt. Külfekvő-
ségből 7 frt. 27 kr. Szép lakás, terjedelmes veteményes és
gyümölcsös kerttel, mely 50—60 frtot jövedelmez.

Pályázati határnap jul. 10. Folyamodványok nagytiszt.
Solymosi István, esperes aához küldendők, Bögözbe.

Kolozsvártt, 1889. jun. 8.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

594—1889.

KÖRLEVÉL.

A marosi egyházmegyének, Maros-Vásárhelytt, a vár-
megyeház tanácskozási termében, folyó június hava 19-ik
napján, d. e. 9 órakor tavaszi rendes egyházmegyei közgyűl-
lése fog tartatni, melyre a m. m. és t. t. egyházmegyei köz-
gyűlés tagjai, tisztelettel meghivatnak.

Tárgyak: 1. Elnöki megnyitó beszéd. 2. Istentisztelet
a várbeli templomban. a maros-vásárhelyi püspöki vizsgálat
alatti egyházközség keblitanásával együttesen, néhai báró
Kemény Gábor, egyházkerületi főgondnok ur ó nagyméltósága
felett 3. Esperesi jelentés. 4. Esperes és rendes jegyző vá-
lasztás. 5. Jelentés, az egyházmegyei tanács félévi működé-
seről, állansegély. báró Baldácsi-alap, házi pénztárhoz tör-
tént felajánlásokról és a magyar országos ref. közalaphoz bé
adott és beadandó segély-kérvények elbirálása, felajánlása.
6. Vizsgálati, számvévi. pénztárnoki, egyházmegyei pénztári
díjjak és az egyházmegye 1889. évi költségvetésének megál-
lapítása. 7. Az egyházmegyei tanügyi előadó évi jelentése. 8.
Az újban választott t. t. pap aa békeblezése, t. tanító aa.
felesketése, békeblezése. 9. Bizottságok jelentése: a) Az öz-
vegy-árva gyámintézet ügyei és pénztári állásáról. b) Az
1888-ik évi közigazgatási számadások ellátásáról. c) A Dr
Matyus alapítványról. 10. Pénztárnoki jelentés a jelen folyó
évben bevett, kiadott, vagy felküldött egyházkerületi, egyház-
megyei készpénzekről, magyar orsz. ref. közalap járulékokról.
11. Előfordulható indítványok. 12. 20-án d. e. 8 órakor az
özv. árva gyámintézet rendkívüli közgyűlése, melynek tárgya
kizárólag pénztárnok, jegyző, a felügyelő bizottság hét tag-
jának megválasztása és Kertész Mózes aa. kérésének elintézése.

Folytatólag 20-án d. e. 9 órakor házassági törvényszéki
tlés fog tartatni, a szokott helyen, miről a m. m. és t. t.
házassági törvényszéki bíró urak, valamint az érdekllett felek
és t. ügyvédek értesítettnek.

Lukafalván, június 8 1889. Rákosi Lajos, ev. ref. esperes.

Felelős szerkesztő és kiadó: *Szász GERŐ.*

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XIX ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1889. JUNIUS 20.

25. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt 50 kr. — Szerkesztő ségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 9 sz.

Zeyk József, főgondnok, beszéde a tanári Értekezlet megnyitó ülésén.

Méltóságos elnöklő püspök ur!

Tisztelt tanári Értekezlet.

A mai kor szellemi és anyagi fejlődésének nagy versenye, az egyesekkel és nemzetekkel szemben, más viszonyokkal lép fel, mint az egykori viszonyok. Az egyes polgárok is honfui köteleiknek csak megfeszített tevékenység mellett képesek megfelelni. Ily alakulásával az államközi versenynek, a szellemi képzettségnek minél magasabb tökélyre fejlesztése már nemcsak az egyén személyes előnyét biztosító törekvése. De, egyenesen nemzet- és állam-fentartó elkerülhetetlen kötelességévé vált minden életképes, jövőjét biztosítani óhajtó nemzetnek. Az emberiségnek ezen nagy arányu rohamos fejlődése közepett, nemzetünk, ha ezredéves multját nem akarja disz ele nélkül elhomályosuló jelennel fejezni be, miután kedvezőtlen nemzetközi alakulása folytán, minket ezen verseny csekélyebb készültséggel talált, mint kedvező körülmények közt fejlődött nemzet-társainkat nekünk még fokozottabb erélyt, még lankadhatatlanabb, célra vezetőbb munkásságot kell kifejtjenünk, ha a multnak megfelelő jövőt akarunk biztosítani nemzetünknek.

Tisztelt tanári Értekezlet. Önök elébe, az ifju nemzedék szellemi fejlődését vezető tanárok elébe, nehéz felelősséget, terhes, de annál dicsteljesebb feladatot tűznek ezen viszonyok. A nemzet jövője, sok tekintetben, az önök kezébe van letéve. Nem kétlem, szellemi erejük egész megfeszítésével, a magyart mindig jellemzett, áldozni kész haza szeretetökkel, a nagy feladat színvonalára emelkedve, meg fognak önök elhivatásuknak felelni. A nemzet elismerése, hálaája leendő jutalmok. E mai napon tisztelem önöket tanár urak, midőn eme nagy cél érdekében, a tananyag meg-

világítása, a tan módszer tökélyesbitése végett tanácskozni, nálunk ide összegyűltek.

Kérem a mindenhatót, világítsa meg az önök elméjét, hogy tudományosságukkal találják meg a legtökéletesebbet, a célra vezetőbbet ifjuságunk szellemi fejlődésére irányuló törekvésükben.

Ujból is üdvözlöm önöket nagyfontosságú munkásságuk kezdetén.

Az énekügy barátaihoz.

Az egyetemes konvent által az énekügyi bizottság elnöki tiszte reám ruháztatván, ezen megtiszteltetés azon kötelességet rójjá reám, hogy a szünetelő munkálkodást újra megindítsam és az egyházkerületi bizottságokat teendőik végzésére fölkérjem. E végből, a bizottságok elnökeit magán úton fogom megkeresni, hogy velük együtt állapíthassam meg az összhangzó működés rendjét.

Miután, azonban, mindenekelőtt szükséges az énekügy anyagának egybegyűjtése ennélfogva, e nyilvános fölhívással azért sietek az ének írókhoz fordulni, hogy őket szives bizalommal kérjem föl, a közreműködésre és munkáiknak saját egyházkerületük elnökeihez leendő beküldésére. Az egyházkerületi bizottságok feladata lesz, ezen beküldött munkákat első bírálat alá venni és az általuk elfogadottakat a központi bizottság további bírálata elé terjeszteni.

Reményem van, hogy miután már három füzetben eddig is jókora anyag adatott ki és valószínűleg készletben is tartanak az írók egyes darabokat: a következő konventi ülések idején legalább annyira fogunk haladhatni, hogy az addig begyűlő anyagból kiválogatjuk a használhatókat és nyilvánosságra hozhatjuk, hogy mily darabok írására lesz még leginkább szükség.

Én ez alkalommal nem érzem magamat hivatva arra, hogy az íróknak irányelveket tűzzek

ki; hanem, általában felhívom a közfigyelmet azon határozatokra, a melyeket az egyetemes énekügyi bizottság az 1881-ik évben Kolozsvárt tartott ülésében hozott.

Ezen határozatokból idézem a következőket.

Azon zsoltárok és dicséretok, a melyeknek szövege részint teljes átdolgozást, részint kisebb, vagy nagyobb javítást igényel, öt egyenlő részre osztattak, úgy, hogy a ráeső rész feldolgozásáról mindegyik egyházkerületi bizottság gondoskodni tartozik. Az erdélyi kerületre esik a zsoltárok közül az 1. 2. 5. 6. 8. 9. 15. 16. 17. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26; 15—78. kezdőének; 146—166. dicséretok. A tiszántulira: 27. 28. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 37. 38. 39. 42. 43. 46. 47. 50. 51. zsoltár; kezdőének: 13—15; dicséretok: 115—145. A tiszáninnenire: 57. 61. 62. 63. 65. 66. 67. 71. 72. 75. 77. 84. 86. 89. 90. 91. 92. zsoltár; kezdőének: 9—12; dicséretok 83—114. A dunamellékire zsoltár: 95. 96. 98. 99. 100. 102. 103. 104. 105. 108. 111. 112. 113. 116. 118. 119. kezdőének: 5—8; dicséretok: 51—82. A dunántúlira zsoltár: 122. 125. 126. 128. 130. 134. 135. 136. 138. 139. 140. 141. 143. 146. 148. 150; kezdőének: 1—4; dicséretok 19—50.

A zsoltárok kijavitása az eredeti héber szövegre és a Szency-Molnár Albert-féle fordítására való tekintettel eszközözlendő.

Az új darabokra nézve eredeti magyar versek és dallamok kívántatnak. Az eddig meglevő dallamoknak új kulcsra átíratásáról a bizottság fog gondoskodni.

Egyebekre nézve az érdeklődők méltóztassanak e határozatot egész terjedelmében áttekinteni, a honnan elég tájékozást merithetnek úgy a munkálkodás körére, mint irányára nézve.

Sátorajja-Ujhely, 1889. június. 11.

Fejes István.
az egyet. énekügyi bizott, elnöke.

A n.-enyedi Bethlen-kollegium a közelebbi években és ma.

(Váró Ferenc, gymn. igazgató előterjesztése.)

(Folytatás.)

A tanulók életkorára vonatkozó adatok főként a gimnáziumot illetőleg lehetnek érdekesek. E részben, a három év óta pontosan bekért keresztelőlevelek szerint, minden 100 tanuló között volt, az isk. év végén, egész számokban szólva:

Életkora	I. o.	II. o.	III. o.	IV. o.	V. o.	VI. o.	VII. o.	VIII. o.
10 éves	7	—	—	—	—	—	—	—
11	25	3	—	—	—	—	—	—
12	23	23	5	—	—	—	—	—
13	28	30	32	5	—	—	—	—
14	11	27	32	27	6	—	—	—
15	6	12	19	34	19	6	—	—
16	—	5	7	19	31	26	3	—
17	—	—	4	10	24	30	24	2
18	—	—	1	5	13	22	43	30
19	—	—	—	—	6	10	15	38
20 és több éves	—	—	—	—	1	6	15	30
Együtt	100	100	100	100	100	100	100	100

Ha már most azokat, kik az I. II. III. stb. osztály végzésekor 10, 11, 12 évesek s így tovább, minimális életkornak nevezzük; azokat, a kik az I. oszt. végén 11, a II. o. végén 12 évesek és így tovább, közép életkoruaknak; azokat, a kik az I., II., III. oszt. végén 12, 13, 14 évesek stb., szabályosan maximális koruaknak, az idősebbeket pedig túlhaladott életkoruaknak tekintjük: akkor a fönnebbi kimutatás alapján, könnyen felszámítható, hogy főgimnáziumunkban, az utóbbi három isk. évben, a saját osztályát végző minden 100 tanuló között volt:

törvényes minimális koru csak 5. vagyis, a népesség $\frac{1}{20}$ -ad része

középkoru 26, tehát, a népesség $\frac{1}{4}$ -ed része:

szabályos maximális koru 32, vagyis, az egésznek $\frac{1}{3}$ -ad része;

túlhaladott koru 37, több $\frac{1}{3}$ -ad résznel, s nagyobb szám, mint a szabályos koruak bármelyik osztályáé külön.

Ez adatok nagyon szorosán összefüggnek a szülők polgári állására vonatkozó számadatokkal: falusi gazdák és iparosok fiai rendszerint később léphetnek a gimnáziumba, mint mások: de összefügg a tanulók vagyoni állapotával is, melyet a tandíjfizetések statistikája illusztrálhat. Az utóbbi három év alatt t. i. a gimnáziumban tandíjt fizett első félévekre 435, második félévekre 401 tandíjmentes volt „ 595, „ „ 554 vagyis, a népességnek jóval több felénél tandíjmentes, illetőleg, szolgál-tanuló; ez utóbbiak általában előhaladottabb koruak a rendes középnél.

Az elemi tanulók, pap- és tanító növendékek életkorára vonatkozólag teljesen megbízható adataink nincsenek egybegyűjtve; kétségtelen, azonban, hogy egybehangzanának a gimnáziumi adatokkal.

Ifjuságunk összességének egészségügyéről 1870—72-ből, valamint az előtről, nincsenek rendszeres adataink; 1872/3 óta, 16 évről, az intézetnek nyomtatott Értesítőjében közölt orvosi jelentéseket használhatjuk föl. Ez orvosi jelentések, természetesen, csupán az iskola orvos közvetlen szerepkörében fölmerült esetekről értesítenek; a künlakó tanulók egészségügyére csak némileg következtethetni belőlük; a belakókra nézve is a fenjáró

betegek száma általában határozatlanul, vitatható számokban van megadva; biztos adatok csak az intézet kórházi forgalmáról vannak. Ezek szerint, a kórházban ápolgatott 16 év alatt 816 tanuló; évi átlag tehát 51, vagyis, az átlagos évi létszámnak, 715-nek 7·12% -je; meghalt a 816-ból 37, vagyis, minden 22 beteg közül 1. Halállal végződött esetek száma:

difteritisz	17,
agygyulladás	4,
gümőkór	4,
tüdőgyulladás	2,
hólyagos himlő	2,
kanyaró	2.
sziv-bél-hártyagyulladás	2,
tifusz	1,
skarlát	1,
öngyilkolólvés	1,
hörgőgyulladás	1.

A legrövidebb kórházi betegség tartama 2 nap, a leg hosszabbé 165 nap volt; egy betegség átlagos tartama a 16 év alatt 14·68 nap. Kórházon kívül, az iskola-orvosok által kezelt betegek állítólagos összege 1821 esik egy évre 114, vagyis minden 100 tanulóra 16 főnjáró beteg. Kórházon kívül meghalt, a 16 év alatt, legalább 21 tanuló (ennyiről van adatánk) köztük egy, szivszélhüdes miatt lakó szobájában halt meg, egy vigyázatlan fürdés közben vízbe fült. A tanulócsereg halottjainak összes száma, tehát, 58 volna, vagyis, 10 év alatt 36, a népességnek kevéssel több, mint $\frac{1}{2}$ % -ja.

Egészes évek voltak: 1873/4, a kolera-járványra következett év, 41 kórházi betegséggel, 1 halálessel; 1874/5, 47 kh. b., halálessel nélkül; 1879 80, 40 kh. b., 2 h. e. 1880 81, 32 kh. b., 2. h. e.; 1882/83, 37 kh. b., h. e. nélkül (egy szivszélhüdes kórházon kívül); 1883/4, 33 kh. b., 2 h. e.; 1885/6, 31 kh. b., h. e nélkül, 1887/8, 30 kh. b. 1 h. e. *)

Rosz évek voltak: 1875 6, kh. b. 5 h. e. (3 difteritisz); 1876, 80 kh. b., 7 h. e. (6 difteritisz); 1881/2, 104 kh. b., 3 h. e. (2 himlő, 1 difteritisz), az iskolát hetekre el kellett oszlatni: 1884/5. 48 kh. b., 4 h. e. (mind difteritisz); 1886/7, 66 kh. b., 4 h. e. (I. dift.), az alsó osztályokat el kellett oszlatni.

Nézetem szerint, kollegiumainknál naplót kellene vezetetni az összes könnyű betegségek eseteiről is, s az óramulasztásoknak betegség címén való igazolását a naplóvezető szakembernek minden esetben láttamoznia.

Ezen az úton tanulóink benlakásának egészségügyi oldalait, javítás céljával, lehetne és kellene tanulmányozni. Általában, a statistikát s hozzá a hívséges adatgyűjtést mind jobban-jobban kell méltányolnunk, nem szabad összezavarnunk azzal, a mit rubrika-kultusznak nevezve, ócsárlunk. Bonyolultabb tényezők megítélésére csak a statistikát segíthet biztosan. Szellemes embereknek kiváltságuk ugyan, hogy egyéni benyomásaik szerint is

esetleg találoan ítéljenek a szövevényes jelenségekről; de bizonyos, hogy az ók sikerült ítéletök sem lehet egyéb mint megfigyeléseiknek néma, mintegy elméjük számológépén szerencsésen (de csak szerencsésen) gyűjtött adataik statistikai eredménye. Miért ne becsülnök többre a biztosabb eszközt a csak szerencsésnél?

Részben az iménti egészségügyi adatokkal párhuzamosak az óramulasztások adatai, melyeket gimnaziumunkban lehető pontossággal jegyzünk föl. Az egészséges 1885 6. évben gimnaziumunkban 6281 igazolt óramulasztás volt, s egy-egy mulasztó tanulóra átlag 20·1 óramulasztás esett; az egészségtelen 1886/7. évben 10.548 igazolt mulasztásból egy-egy mulasztóra 35·0 óramulasztás jut, tehát, jóval több, mint a legnagyobb heti óraszám, akármelyik osztályban, s majdnem kétannyi, mint amaz egészséges esztendőben.

Az óramulasztások rendszeres jegyzését 1882/3-ban kezdtük, egy évvel megelőzvé a miniszteri statistikai iver követelését E statistikai iverbe bevett adatok öt évi átlaga szerint: giámnáziumunk 100 tanulója közül egész évben egy órát sem mulaszt 9; a többiek mindegyikére esik átlagban 23·6 igazolt. 1·1 igazolatlan óramulasztás. Az igazolatlan óramulasztások száma általán véve fogyóban van; öt év előtt volt az egész gimnaziumban 664, a legutóbbi évben már csak 131. S ez eredményben jó része van magának a lelkiismeretes számontartásnak. A mint látszik, a statstika igen becsülendő rendőri szerepet is vihet.

Az igazolatlan mulasztások adataival összefüggésben szoktak állani a magaviseleti érdemjegyek Valósággal is gimnaziumunkban a kevésbé szabályszerű és a rossz magaviseletűek számának maximumai azonos évekre esnek az igazolatlanul mulasztott órák számának maximumaival; kivétel csupán ez öt éves ciklusnak első éve, a mikor a tanárkar többsége még abban a nézetben volt, hogy magaviseleti mégróvást csak a tanuló eltanácsolásával, rossz magaviselet-jelzést pedig éppen csak kizárással kapcsolatban adhat.

Eltanácsolás és kizárás kényszere öt év alatt csak kétszer fordult elő a gymnasiumban; 1885-ben az új épület ablakain való éjjeli kiugrásért tanácsoltunk el három V osztálybeli tanuló; 1886-ban egy IV osztálybeli lopás s ezzel kapcsolatosan rábizonyult más törvényteleniségek miatt zártunk ki.

A kollégiumi ifjuság egészét is, magaviselet tekintetében, rendszeresen egybeállított számadatok híján, ugyan csak általános emlékezeti benyomás szerint, de mégis kétségtelenül egyre kifogástalanabbnak kell jellemeznünk. Csak az 1886/7. év utolsó időszakában tapasztaltuk, hogy az esküdt-deákok lanyhaságából, idősb s ifjabb tanulóknál vegyest, a mulatás és játékvágy, korcsmák és tekepályák tömeges látogatásáig fajult. De ettől megválva, az utóbbi években a r ktori nyilvános beszámolások az ifjuság magaviselete felől sokkal kevesebb panaszt hangoztatnak, mint a mennyit az azelőtti, teszem, az 1880 előtti jelentésekben találunk.

*) Csak a kórházban bekövetkezett halálessetek számítottak.

Örvendelese fejlődik a tisztaság, a rend iránt való érzék is; mind inkább kimélni látszik ifjúságunk az intézett épületeit, termék butorzatát, az ifjúsági könyvtári vagyont, stb., ámbár, még nem értük el, hogy a tanulók sokasága azt, a mi az intézeté, úgy védje, mintha a magáé volna; azt sem, hogy az érettebb deákok mindenike szóval, példával jóra vezetője, tanácsadója, korrekтора legyen a kisebbeknek. Ez irányban az alkalmi buzdítások, megfelelő hatásos eszközökkel és éber gonddal társulva, fogják az ifjúság közszellemét nemesbíthetni és tökéletesíthetni, hogy kollegiumunk mihamarább üsse azt a mértéket, melyet speciális feladatai magasabbra és szigorubbán szabnak meg, mint a testvér-kollegiumokéit saját feladataik. Kollegiumaink mind protestáns és hazafias jelleműek; de az erdélyi ref. státus szorosán vett egyházi életében a rendről, a közjóról, a törvényekről, a jogokról és köteleességekről, az atyafiságos indulatról általában olyan fogalmak uralkodnak, a milyeneket a Bethlen-kollegium népe ismer és ápol.

De visszatérek a számadatokhoz. Kollegiumunk az egész egyházkerület számára egyházi szolgálókat, t. i. papokat és néptanítókat nevelvén, itt 1865/6. óta, 23 év alatt, 346 theologus szerzett papi diplomát, többnyire az ezt kiegészítő tanítói képesítéssel is kapcsolatban; és 1877/8 óta, 12 év alatt 167 tanítójelölt szerzett néptanító-énekvezéri oklevelet.

Évenként átlag 15 pap és 14 néptanító-énekvezér képesítetlik. A 346 papi oklevél között 111 (30·2%) kitűnő, 101 (29·2%) jeles, 134 (40·6%) egyszerű; ezenfelül 23 év alatt mindössze 25 kisebb nagyobb fokú vizsgavétel történt, tehát, minden 14 sikerült papi vizsgálatra, illetőleg, minden évre esik 1 nem sikerült. A 167 kántor-tanítói oklevél között 4 (2·4%) kitűnő, 30 (18·0%) jeles, 133 (79·6%) egyszerű. Ezenfelül, többé-kevésbé nem sikerült összesen 36, azaz, évenként átlag 3 vizsgálat; tehát, minden 4–5 sikerült tanítói vizsgálatra esik 1 vizsgavétel.

A gimnáziumban öt év alatt, t. i. az új rendszer életbelépése óta, érettségivizsgálatra jelentkezett 109 ifju; írásbelit sikerrel állott ki 95, szóbelit is sikerrel 91. A javítóvizsgálatokat nem számítom. Érettek évi átlaga 18. A 91 érett között volt 11 ifju (12·9%) jeles, 17 (18·7%) jó, 63 (68·4%) egyszerűen érett. Ezenfelül két órára vettettel vissza 6, egész évre 7, végleg 4. Minden hét sikeres vizsgálatra esik egy ideiglenes, minden 23 sikerülre egy végleges bukás. A 91 érett közül papi pályát választott 27 (30%), köztük 1 jeles és 3 jó. A papi pályát választott 27 közül földmivelők fia 10, iparos szülőké 6, személyes szolgálattevőké 2, pap fia 6 (köztük az egy jeles és egyik jó), tanító fia 2 (1 jó). Továbbá: tanári pályára készült a 91 érett közül 8, jogi pályára 16, orvosira 9, mérnökre 5, gazdaságra 6, erdőszetire 7, alsóbb hivatalra 8, katonaira 5.

Az elemi iskolánk IV. osztályát végző tanulók 95%-ja, ha csak nagyon előhaladt életkora, vagy egyéb akadály miatt előtte ajtót zárni nem kényszerülünk: a gim-

náziumba lép; körülbelül 20%-jök, már a belépéskor kijelentve, nem azért, mert tudományos pályára szánták, hanem csak hogy még egy pár évig tanulgasson; ezekre nézve, tehát, gimnáziumunk polgári iskolát pótol, természetesen, speciális feladatai rovására. S ezen az állapoton az sem segített, hogy itt helyben, a mult isk. évig, több mint egy évtizen át, községi polgári főiskola állott fönn; a benlakás, cipő és tandíjmentesség kedvezménye, hogy más okot ne említsek, még a polgári iskolába valósággal belépett fiuk némelyikét is hozzánk terelgette.*)

A benlakás évszázás intézménye, bármily primitív állapotban van is még, valósággal nagy jótétemény, s a cipóval és díjmentességekkel együtt, hatalmasan vonza ide nagy távolságról is a növendékeket. A benlakási rend közvetlen főtartása a köztanítók, mint esküdtek, kötelelessége; számunk régen, a mikor még a gimnázium négy-hat alsó osztályban is változó köztanítók tanítottak, tiz körül volt, ma már csak három-négy; kíséző esküdtekül még nem végzett theologusok szolgálnak. Semmiféle rendszer sem pótolhatatlan; a gimnáziumi változó köztanítói rendszer éppen nem volt az. Ezzel a megjegyzéssel térjünk tanítótisztüleink 18 év alatt történt változásaira át.

(Folytatása következik.)

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, június 11. 12.

(Vége.)

Dr. Vályi Gábor és Sárkány Ferenc, elnökileg fölkért pénztárvizsgálók, beadják nyolc napon át folytatott eljárásukról jelentésüket, mely szerint a mult évi vizsgálat végtételeihez és a naplóhoz képest megállapított aznap pénztárállás értékei kész-pénzben, értékpapirokban, kötelezvényekben, nyugtatványokban és másnemű okmányokban, 3 frt készpénz-többlettel, megtaláltattak s még az a tollhiba is, mely a 3 frt többletet föltüntette. A pénztári kezelés ez eredményét az Ig.-Tanács örvendetes tudomásul vette, miután, azonban, az ig.-tanácsi irodának a pénztár irányában való eljárása a pénztárvizsgálatnak több megjegyzésre adott alkalmat, a jelentés ez ága külön előadvány alapján való elintézésre tartatott fönn

Balázsfalvi népiskolánk mind helyiségére, mind fölszerelésére, mind a benne folyó tanításra és a kántor-tanítói javadalomra (104 frt) nézve legsajnosabb állapotban levőnek mondható, mihez képest az orvoslásra nézve az EMKE ottani fiókkörével már a mult év elején tár-

*) Részemről, mind gimnáziumunk, mind a polgári iskola, főképp pedig a felekezetiünk ez tartozó tanítatószülők érdekében, magán úton, szóba hoztam, hogy a polgári iskolába lépendő IV. elemi osztályt végzett tanítványainkat tartsuk meg benlakásunkon, mintha saját tanítványaink volnának részesítsük őket nevelői gondban, esetleg, egyéb kedvezményekben is. Ez óhajtatást, azonban, a megszokott fogalmak álláspontján meghallgathatónak ítélni, magam sem mertem kitérni, hogy a községi polgári főiskola, néptelensége miatt, megszüntettetett; gimnáziumunk első osztályát pedig rendszerint párhuzamosítanunk kell.

gyalások folytak s másfelől a közoktatási kormány figyelme is fölkelt e tarthatatlan állapot iránt; de a miniszter állami iskola föllállítására nem volt hajlandó, hanem hatóságunkat kérte föl, hogy netalán az EMKE segélyét is igénybe véve, megfelelő népiskoláról gondoskodják. Az egyházmegyei hatóság ebben az irányban ismét megsürgöttetvén, míg az esperes a balázsfalvi magyar értelmiséggel, ottani presbyteriumunkkal s az EMKE fiókkör férfaiival abban állapodott meg, hogy az egyház telkén, kántor-tanítói lakát az EMKE. alakítsa át megfelelő tanítólakássá toldja meg egy kielégítő tanteremmel s állítsa be saját tanítóját, egyházközségünk tagjai vállalkozván a kézi és írás napszám teljesítésére s az önkéntes adományok gyűjtése is megindulván, minek folytatására Gáspár J. kir. tanfelügyelő ur kéretett föl, addig az EMKE. ig. választmánya kimondá, hogy Balázsfalván önálló EMKE. iskolát állít föl, fölszólítván hatóságunkat iskola-telkének méltányos föltételek mellett való átadására. Ig.-Tanácsunk aztán, most a balázsfalvi EMKE-fiókkör alelnöke által rendelkezésünkre bocsátott tervet és költségvetéseket közzölvén az EMKE. ig. választmányával, értesíti azt, hogy kész iskolánk megszüntetésére, kántor-tanítónk ellátására, telkünk és épületünk 30 évre való átengedésére, ha az EMKE. az építkezésekről és az új tanító ellátásáról gondoskodik, az általa kinevezendő tanítóra nézve azzal a kikötéssel, hogy az okleveles és református pályázók közül és hatóságunk hármassal jelölése alapján történjék az EMKE. részéről való kinevezése, e szerződés letelte előtt két évvel újabb megállapodás döntvén a fölött, ha a szerződés megújítás-e, avagy az egyház, az építkezések akkori értékének megtérítésével, az iskola-tartást magára vállalja-e?

A babuci és solyomkői egyházak erdeire mind az egyházközségi, mind az egyházmegyei hatóságok menthetetlen elnézésével, évek során annyi adóhátrálék halmozódott, hogy most már csak is e fekvők eladásával lehet a bajon segíteni, sőt a solyomkői birtokra nézve az előzmények, a felelősség szempontjából, még maig sem tisztáztattak. Az engedélyezett nyilvános árverés most megtartatván, a solyomkői fekvőre nézve az eredmény helybehagyatik. ellenben, a babuciért az ajánlat csekély voltánál fogva, el nem volt fogadható. A solyomkői további adatok szintén fölrendeltetnek.

*Az általános elszámolás rendjén, az országos közalap számadási eredményei a n. szombati egyházmegyéből felülvizsgáltatván, a feles számú hátrálékokra és a szabálytalan kivetésekre nézve az intézkedések megtételnek, két pap ellen, pedig, szabálysértő viselkedésök alapján, fegyelmi kereset rendeltetett el.

Borbáth Pál, csikszeredai körlelkészünk, ottani hivatól járó javadalmainak 70%-át, a hivek közalapba tartozó járulékaik fedezésére följajálta, hogy az oltvidéki kényes viszonyok közepett, további rovatlan kivetése mellőzhető legyen. Ig.-Tanácsunk a körlelkész e szép áldozatát méltó elismeréssel fogadja.

A nagy-sajói kántori díjlevél, tekintettel az ottani

állami iskolára, ujan levén megállapítandó s az így föl-szabaduló bevételi részlettel az egyházközség adósságainak rendezése hozatván kapcsolatba, az előzetes tárgyalások rendén megállapított módok, valamint az új díjlevél most helybehagyatnak.

A klopotivai egyházközség némely künlevő s már-már veszendőnek indult követeléseinek törlesztésére az illetők némi fekvők átbocsátását ajánlták föl. Ez átbocsátásra vonatkozó szerződések közül néhány már korábban meg levén erősítve, kettőre nézve további fölvilágosítások váltak szükségessé. Ezek szerint, az illető tartozások még 1818-ból eredtek akkor is már künlevő követelések köteleveinek adományozása útján váltak az egyházközség tulajdonává. Noha, tehát, a fedezeti érték nem egészen felel meg a követelések névleges összegének, az Ig.-Tanács e szerződéseket is helybehagyja, tekintettel a kényszerhelyzetre.

Néhai Horváth Paula egyházkerületi célokra szolgáló alapítványi hagyatékának lebonyolítása ügyében az ügyvéd újabb jelentést ad be. A jelentés tudásul vétetik, a melyből az az örvendetes eredmény tűnik ki, hogy az alapítványi javadalom egy részének folyamatba indulása már a legközelebbi időre várható.

A szász-új-ös-fűzkuti társegyházban, a fűzkuti részen, külön iskola felállítása vala tervbe véve, a fölkért adatokból, azonban, kitűnően, hogy a terv ez idő szerint ki nem vihető, az Ig.-Tanács egyelőre félreteszi a kérdést, Szász-Uj-Ösön amugy is pap-tanító lévén, másfelől, pedig, az elaggott és meg is vakult kántor-tanítót, ki kántori teendői végzésére még alkalmas, egész javadalmával meghagyja ez állásában.

A múlt évi egyházkerületi közgyűlés magáévá tévé az Ig.-Tanácsnak, főt. püspök aa. előterjesztése alapján, benyújtott s a központi építkezési alapnak 181,500 frtra való emelése iránti javaslatát, mely szerint az építkezési alapba, a konverzió tökéllétéből és az egyházkerületi házi pénztár alapjából, 5%-os kölcsönképpen, 137,500 frt m. papíráradék-kötvény helyezendő át: az Ig.-Tanács, e közgyűlési határozat foganatosításaképpen elrendeli a pénztárnak a jelzett hitelművelet végrehajtását.

E—n.

Az egyházmegyéből.

I.

A görgényi ev. ref. egyházmegyébe kebelezett dedrád-széplaki papi állomásra folyamodásaikat beküldték 15-ön, mond: tizenötön, a kijelölő bizottság előtt állott bizonyítványok szerint, mindannyian az: „ecclesia militans-“nak kiváló képességgel és képzettséggel felfegyverkezett harcosai.

A milyen örvendetes dolog, hogy az „Ur“ ügyének előbbvitelére, a jók javának egész tábora vállalkozik: annyira elszomorítónak tűnteti fel e körülmény a kálvinista papság helyzetét, mikor egy javadalom tekintetében a középszerűség mértékéig alig emelkedett egyházközség papi állomásának elnyerhetéseért, 15-ön szállnak versenyterre, mert kénytelen, hogy mostohább viszonyok és körülmények közül óhajtanak szabadulni.

A f. év június 13-án összeült jelölő bizottság által: pályázatra bocsátattak a tizenötéből haton, a következők: 1. Pap Lajos, kolozsvári ref. s. lelkész. 2. Kovács Albert, györgyalvi s. lelkész. 3. Pataki Dénes, kisfülpei ref. lelkész, a görgényi ev. ref. egyházmegyében. 4. Pap Dávid, nagylaki ref. lelkész, a nagy-enyedi egyház. megyében. 5. Elek László, papjelölt, a nagy-enyedtanítóképző intézetben tanító és n.-enyedi egyházmegyei esperességi káplán. 6. Dénes Gyula, papjelölt, főtanodai köztanító és n.-enyedi s. lelkész.

Pályázati napokul kitűzettek június 23-ika, 30-ika és július 7-ike; mindenik napon 2—2 pályázó lesz az irt sorrendben.

Az 1. 3. 5. számok alattiak Dextrád-Széplakon próbálnak délelőtt, a Szász-Ludvég leányegyházban délután. A 2 4 6. számok alattiak: délelőtt Szász-Ludvégen, délután Dextrád-Széplakon.

A jelöltek közül bármelyiket tisztelje meg az egyházi község önbizalmával, önmagát fogja megtisztelni.

Ugyancsak a jelzett napon jelölés történt az oroszféj kántor-tanítói, illetőleg lévitai állomásra, hová, egy tekintetben nem vehető folyamodó mellőzésével, pályázatra bocsátott Simon Lajos, unokai lévita-tanító.

— I.

II.

A csikmegyei körlelkézségből.

Folyó év ápril 7-én volt alkalmam, hogy Csik-Szere-dától 11.4 klmtr távolságra eső Szépvízen istentiszteletet tart-sak. Özv Peiter Ferenc századosné, róm kath. vallású nő, adta át egyszerű szállásának egyik alkalmas szobáját, melyet hiveim és sok kath. nő zöld fenyő-galyakkal, virágokkal éki-tettek fel. Prédikáltam: Máté 4. 1. stb. versei felett, fej-tegetvén „Miben áll a bűjt, melylyel Krisztust követvén, igazán keresztényének leszünk.“

Urvacsorát vett 11 református, az isteni tiszteleten je-len volt mintegy 250—260 katolikus, ezek közt a szépvízi tek. szolgabíró urak is. Már előre nagy volt az érdeklődés isteni tiszteletünk iránt. A hallgatóság nagy figyelemmel hall gatta egyszerű beszédemet és különösen leköttötte figyelmüket az urvacsora-osztás.

Világ teremtése óta ez volt a reformátusok első isteni-tisztelete és urvacsora-osztás Szépvízen. Ha Isten is ugy akar-jak: következik több.

Husvét első napján, husvét öröm, hála és remény közt mutattam be a k.-vásárhelyi Kolonics István által készített szószerket és fölébe emelt koronát. Csikszeredai imaházunk ezen új ékességeinek költségét, 150 frtot, katolikus és re-formátus hives adakozásaiból fedezttük.

Előre szétküldött „Meghívók“ és harangjaink nem ok nélkül hívtak ez ünnepre, ünnepélyre!

Imaházunk mogtelt válogatott közönséggel És dicseke-dem az Urban, hogy örvendező szívvvel, hálaadó lélekkel prédikáltam, nem magunkat, hanem a Jézus Krisztust, az Urat.“ (2 Kor. IV. 5.)

Urvacsorát vettek 64-en, köztük lutheránus és unitá-rius afiak is.

Csikszeredai egyháztanácsom Csik-Szere-dában a husvéti legációt életbe léptette. Legátusunk volt a székely-udvarhelyi ref. főtanodától Borbát Géza. VIII. oszt. tanuló afa, a kör-lelkész fia. Mindig nagy közönség hallgatta a legátust, ki kötelességét oly eredménynyel végezte, hogy nekem és a kü-lönböző felekezettü hallgatóságának az én szerelmetes fiamban kedvünk telt.

Gyergyó-Szentmiklóson ünnep harmadnapján tarték is-tenitiszteletet, prédikálván János 11: 25. v. felett: „Én va-gyok a feltámadás és az élet.“ Urvacsorát vettek 36-on. Hallgató közönség népes. Még a szomszéd községekből is jöttek be katolikus székely afiak.

Tudósításomat a reménységben való örvendezéssel végzem.

Borbát Pál,
csikmegyei ref. körlelkész

III.

Kidöltő szó a nemes szívekhez.

Szász-Ernye falu K.-Küküllőmegyében a mult hó 14-én tűzvész által elpusztított; a községnek mintegy 120—130 házából több mint 78 lett, összes gazdasági felszerelésével, a lángok áldozata. Midőn a pusztító elem átvonult, gyász, romlás és keserü siralom követték nyomdokát Sötét gyász t borított a ma nap a kicsiny református gyüleke-zetre is; 12 magyar család (56 lélek) él az elpusztult faluban 681 román között, közülök a három jobbmódu: a kurátor, egyházi és még egy, mindeneket elvesztették. Megsem mi-sült a kurátornál kicsiny egyházunk magtárja is, melyet a nemzetiségéhez és vallásához hí nép nagy ál-dozattal pár évtized alatt teremtett meg, s melynek újból való alkotása, a jelzett csapás miatt, erejét fölülmulja. En-nek helyreállításáért kérem a nemes szívü emberbarátokat, hogy kegyes adakozásaikkal könnyítsék meg a szegény nép terhét. Egyházkerületünk mélt Igazgató-Tanácsa 1883—sz, alatt kelt intézkedésével engedélyezte a fönnbbi célra való gyűjtést; kérem azokat, kik e célra áldozni készek, szives adományait alólirtozhoz küldjék.

Az adományokat hirlapi úton fogom nyugtázni.

Az Istennek Szentlelke, mely az első pünköstkor kitöl-tetett mely azóta is folyton munkás az élő hit által a ne-mes lelkek jó cselekedeteiben, indíson felsegélésünkre sok lelket, hogy „dicsekedjünk a háboruságokban is. (Rom. V. 3)

Kelt Erzsébetvárosan, 1889. év június hava 11-én.

Ince Lajos,
ref körlelkész.

T A R C A.

Az első emberek.

(Genesis 1—2.)

III.

(Folytatás.)

„És plántált vala az ur Isten egy kertet Édenben, napkelet felől és behelyezé oda az embert. a kit alkotott vala E kertet tehát, melyet a görög (paradeizosz) fordítás után. közönséges Paradicsom kertnek neveznek, Ázsiában, ke-

leten kell keresnünk. Hogy az emberiség Ázsiából ered. az ma már minden kétségen felül áll; de azt a helyet, melyet írónk az emberiség ős hazája gyanánt leir, hasztalan keresi az útazó Természetes, azonban, hogy vállalkozó szellemek e nehéz feladat megoldására is akadtak. Voltak s talán ma is vannak tudósok, kik azt hiszik, hogy megtalálták az em-lített tartományt; némelyik közülök Arméniába, másik Baby-loniába, a harmadik Indiába, a negyedik a Himalája bércei közé és az ötödik ismét másfelé útasítaná az érdekes hely

látása után vágyakozót. Különbözik, nem igen lehet csodálkozni azon, hogy ez Éden fekvésére vonatkozó vélemények annyira elágazók, miután annak író által adott rajza sokféle magyarázatot megenged és széles tért nyújt a fántázia kalandozásának. E rajz szerint, ugyanis, egy oly tartományt kell keresnünk, melyen egy hatalmas folyam hömpölygött végig, négy ágra szakadva azon a ponton, a hol elhagyta a kertet. A négy folyamának nevei: Pison, Gihon, Hiddekel és Toáth. E négy folyam közül a két utóbbit ismerjük, az a Tigris és Eufrates. A két elsőre nézve, azonban, teljes bizonytalanságban vagyunk melyik az a két ázsiai folyó, a melyet író e héber vagy inkább: héberes nevekkkel jelölni akart? E kérdésre adott feleletől függ teljesen az, hogy hová helyeztük az Édent. És éppen e két folyóra vonatkozó különféle kombinációkban rejlik az oka annak a véleményeltérésnek, mely az Eden fekvését illetőleg a tudósok közt észlelhető. Nem akarjuk azoknak a különböző kombinációknak bemutatásával próbára tenni olvasóink türelmét; csak annyit tartunk szükségesnek megjegyezni, hogy a tudósok túlnyomó többségének véleménye szerint, az író a Pison és Gihon nevekkkel az Indus és Nilust akarja jelölni. Ugy, de kérdik talán olvasóink, hogyan eredhet a Nilus, ez az afrikai folyam, Ázsiában, egy ágból a Tigrissel Eufratessel, és Indussal? Bizony, ez a mi földrajzi ismereteink szerint, merő képtelenség! Az izraelita író rendkívül hiányos geográfiai ismeretei, azonban, teljesen érthetővé teszik ezt a ma napság képtelenség tetsző felvételét.

Írónk, ugyanis, mit sem tudott arról, hogy Ázsia és Afrika délen tenger által vannak elválasztva egymástól, a min nem utközhettünk meg, főleg, ha tudjuk, hogy még Ptolemeus is, Kr. u. a 2-ik században, ez íróéhoz hasonló tájékozatlanságot árul el Ázsia és Afrika déli részeinek egymáshoz való földrajzi viszonyát illetőleg.

Mindezekből látható, hogy az írótól földrajzot nem tanulhatunk; de nem is ezt akarta írónk, a ki nagy valószínűséggel maga sem sokat törődött elbeszéléseinek földrajzi részével, hanem csak egyszerűen átvette és élénk fántáziájával kiszínezte azt, a mit a hagyomány az emberiség ősi házájáról fentartott. Elbeszélése, azonban, igazságot foglal magában, még akkor is, ha a Paradicsom, ha az a folyam, mely az Édent elhagyva, négy ágra szakadt, soha sem is létezett; még akkor is, ha egy Ádám és Éva sohasem existált. De, erről majd később.

És milyen volt az Éden? Mindenféle gyümölcsfák virultak benne, rakva pompás gyümölcsökkel, melyek kedvesek valának a szemnek és izletesek a szájnak. Közöttük két különös fa, egyik az élet fája, másik a jó és rossz tudásának fája. A mi az elsőt illeti, a magyarázók nem értenek teljesen egyet arra nézve, hogy mit akart írónk ezzel jelölni. Némelyek szerint, annak a gyümölcse romolhatatlan egészséget, örökéletet kölcsönzött volna az embernek. Mások erkölcsi jelentést fűznek hozzá, így okoskodván: Isten megtiltá az embernek az élet fájának gyümölcséből való evést, azért, hogy engedelmességét próbára tegye; és ha az ember a próbát dicsőségesen kiállotta volna, engedelmességének jutalmául kaptott volna a fa gyümölcséből. Kétségteljesen, az első felfogás

a helyes. Az író egy oly fát ért az élet fája alatt, a melynek gyümölcse az embert, ha ett belőle, megmenti a haláltól, a mint ezt világosan ki is fejezi, a midőn hátrább Jáhve-Elohimot így beszélleti: „Most aztán, nehogy ő (az ember) kezét kinyujtsa és vegyen az élet fájáról is és egyék és örök ké éljen.“ Látható ebből, hogy írónk is korának gyermeke volt. Azt hitték akkor és talán némelyek még ma is azt hiszik, hogy létezik bizonyos gyógyszer, egy panacea, a mely minden bajtól megóv, minden betegséget gyógyít és a halált lehetetlenné teszi. Ha az ember nem vétkezett volna, soha meg nem halna: e naiv felfogás nyer kifejezést a Paradicsom mythoszában.

Igen érdekes vonást találunk az író ama nyilatkozatában is, hogy Isten az állatokat elvivé az ember elé, hogy tekintse meg őket és adjon nekik nevet. E szerint, az ember oly képességeket, oly privilegiumokat nyert Teremtőjétől, a minőket az állatoknál hasztalan keresünk. Megértik ugyan az állatok is egymást; adnak hangot ők is, a melylyel talán fájdalomukat, vagy örömeiket akarják kifejezni, avagy a fenyegető veszélyre akarják egymást figyelmeztetni. De hát hasonlitsuk össze e gyakran borzadályt keltő, szakgatott állati hangokat a zengzetes, melodikus emberi hanggal; hallgassuk meg a költőt, a mint dalol, a szónokot, a mint beszél; figyeljük meg, mily lágyan simulnak el ajkairól a hangok és azután mint csapnak át gyorsabb hullámlásba és rázzák meg hatalmas erejükkel a hallgató kedélyét; vagy figyeljünk meg két vitatkozó tudóst, mint vezetnek le igazságot igazságból, mint beszélnek eszmékről, elvont dolgokról, mint szemléltetik azokat hangjuk művészi hordozásával. Nos, mindezeket megfigyelve, nemde, el kell-e ismernünk, hogy az az iseni, a mi az embert az állatok felé emeli, az embernek nyelvében is nyilvánul?

Ha végig tekintjük azt, a mit eddig az ember teremtésére vonatkozólag elbeszélésünk alapján mondtunk, bizonyos fokozatos emelkedést veszünk észre. Először, agyag gyurma az ember, azután szellemi képességeket nyer, a melyeknek fejlesztése végett kiteszi őt teremtője a szabad természetbe. Miután már annyira fejlődött, hogy tud ítélni, megkülönböztetni, azt a megbízást nyeri, hogy oltalmazza a kertet, t. i. rendezze és óvja a természetes elvadulástól; majd, az állatoknak kell nevet adnia, azután fellép az ember önállóan, de ekkor aztán eljött rá nézve az az idő is, a midőn családot kellett alapítania. Isten mély álmat bocsát rá, kiveszi bordáinak egyikét, az így támadt üreget betömi hússal és e bordából egy hozzá való lényt: egy nőt alkot.

Ha az utóbbi szavaknál egy kissé megállapodunk és azoknak jelentőségét fontolóra vesszük, el kell ismernünk, hogy azt a gyöngéd viszonyt, a mely a házasságban a férfi és nő között létezik, lehetetlen egyszerűbben és praegnansabban rajzolni, mint írónk rajzolja e szavakban. A férfi itt, természetesen, nem kaphatott feleséget szülőktől, mert ilyenek, az elbeszélés szerint, nem léteztek. Más úton kellett tehát az írónak nőt a férfi karjai közé vezetni. Tehette volna ezt másképpen is, a mint a hogy tényleg tette; például teremtetthette volna a nőt oly módon, mint a férfit és aztán összehozhatta volna őket véletlenül. Az írótól azonban távol

volt e gondolat. A házasság, szerinte, nem ily véletlen találkozáson alapszik, hanem ez isteni intézmény, egy Isten által kötött szövetség. A nő nem egy, a férfitől különböző, és a házasságban vele csak külsőleg, véletlenül összetűzött lény, hanem a férfinak egy része, az ő húsából való hús, csontjából való csont. Bizony, nem csodálkozhatunk azon, hogy Idvezitőnk, a midőn nemzetének a házasságra vonatkozó ama könnyelmű ferde felfogását ostorozta, a mely szerint a férj bármikor is, bármi kicsinységért ellőkhette magától a nőt a nélkül, hogy elvállásról szóló levelet adott volna neki, elbeszélésünkre mutatott, így szólván: „kezdetben az nem így volt. Isten egy férfit és egy nőt teremtett volt és azt mondotta: „elhagyja az ember az ő apját és anyját és ragaszkodik az ő feleségéhez és ketten lesznek egy testté; azért többé immár nem kettő, hanem egy test. A mit azért Isten egybeszerkesztett, azt ember el ne válassa.“

(Folytatá a következők).

Józsa Zsigmond.

KÜLÖNFÉLÉK.

= Főtiszt. Szász Domokos, püspök aa. folyó hó 23-ra, Segesvárra utazik, holott az ujonnan épített, első kalvinista templom lesz felszentelendő. Odavaló buzgó hiveink nagy előkészületeket tesznek, hogy a szép ünnepély fényt, díszet nyerjen abból a fenséges eszméből, melynek képviselője. Gondoskodtunk, hogy a részletekről tudósítást adhassunk.

= Tisztelet adassék a magyar királynak! Ő felsége, magán-pénztárából, 100 frtot adományozott a fehérdi egyházközség templom felépítésének költségeire. A legjobb király, ki nem tekint felekezetre, nemzetiségre, nyelvre, csak ad, ad, ad és kitölti lelkét mindenekre: sokáig éljen!

= Ez is nagyhét. Folytak a vizsgálatok egész egyházközségünkben, a népiskolákban csak úgy, mint a gimnáziumokban és nagy-enyedi theol. akadémiánkon. Mennyi vágy, remény, törekvés nyer koszorút, vagy legalább kielégítést e hónap végeig; és mindezeknek visszája mennyi keserűséget okoz a szerető szíveknek! Szülők, növendékek, tanárok, tanítók egyiránt közről vannak érdekelve. mert az eredmény jelzi a jövőt és ez nem más, mint hazánk, nemzetünk, anyaszentegyházunk virágzása. Tudósításokat, részletes adatokat szívesen közlünk; szívesen kérünk. Nem azt kérjük, hogy ki dikciózott; hanem statistikát kérünk arról az eredményről, mely az iskolai év bezárása alkalmából megmutatja az illető intézet képét. Azt hisszük, elég világosan beszéltünk, hogy az illetékes férfiak megértsenek, midőn Váro Ferenc, e kitűnő tanár szép dolgozatát éppen most közöljük.

= Esztergomban reform. templomot szenteltek fel folyó hó 16-án, melyet az egyetemes ref. anyaszentegyház gyámolításával épített fel az odavaló egyházközség. Képviselve voltak a megyei és városi hatóságok, számos küldöttség és a tatai egyházmegye hiveinek nagy tömege. Ott volt a dunántúli egyházközség püspöke, Pap Gábor, Cike Lajos, tatai esperes, Beöthy Zsigmond. Azután volt nagy bankett, melyen felköszöntötték az esztergomi primást, Májer István,

róm. kath. püspököt és így tovább. Semmi kifogásunk ellene. Örvendünk magának ez eseménynek és örvendünk ez interkonfeszziós egyetértésnek. Csak azt sajnáljuk, hogy míg Esztergomban templomot szentelnek, Polgárdi elvész; és míg mi öllekezünk mindenféle felekezettel, addig ők ellentünk fordítják ellenszenvüket és a domesztikából fegyvert kovácsolnak ellentünk és azt mellünknek szegeznek. Ha ez így nem volna, jó volna. De így van és betelik, hogy a ki sokat markol, keveset szorít!

= M.-Ludason 16 szegény sorsu ifju konfirmált. És az egyházközségbe lépésüket azzal tették emlékeztetéssé, hogy összeadott filléreikkel, 6 frt összegben, egy egyházközségi pénztárnak vetették meg alapját. Ez a kis mustármag. Továbbá, tkts. Allesz András, róm. kath. felebarátunk, pünkösdkor 20 frtot fizetett be, egy második harang megszerzéséhez kívánván járulni ez összeggel. E tett e korba való. Maga magát dicséri. A m.-ludasi egyházközség, elismerése mellett, a nyilvánosság előtt is kötelességének érezte nyugtázni ez adományt. M.-Ludas, 1889. jun. 14. Vásárhelyi Lőrinc, ref. körlelkész.

A „Sárospataki Lapok“ szerkesztőjét, Radácsi György odavaló theol tanárt az a kimondhatatlan csapás érte, hogy egyetlen fia, Dezső, IV. gymn. növendék, folyó hó 10-én meghalt. A legrettenetesebb veszteségek azok, a melyek, családi életünkben érnek, a melyet pedig a gondviselés azért adott, hogy a közdolgokban való áldozatainkért kárpótoljon. Ha ez is összetörik: hol találunk vigasztalást enyhületet? Te nálad, oh, végtelen hatalmu istenünk; és a jók szeretetében. Szeretetünket, részvétünket küldjük a mélyen sulytott családnak, és kedves kollegáknak.

= Hálás köszönet. Mint sokan mások, úgy én is arra törekedtem, hogy csekély papi fizetésem mellett, legyen valami alapom, mely által segítve, népes családom fentartásáról gondoskodhassam. Kimondani nem, csak érezni tudtam tehát, lelkem fájalmát, midőn április 6-án éjjel, gonosz szándékból származott tűz által egész életem keresménye hamuvá lett. Ilyen körülmények között érezte velem jó indulatát nagytiszteletű Deési Gyula szeretett esperesünk is, e hó 6-ról kelt meleghangu hivatalos levelében, melyben értesít, hogy egyházmegyénkben segélyre felszólítást küldött, s annak folyamán az alábbirt egyházakból begyűlt összeget részemre küldi. A kegyes adakozók az esperesi kimutatás szerint N.-Kapnsról 7 frt 40 kr., a zsoboki hívek 2 frt 70 krt., t. Simon Károly tanító úr 30 krt., tisz. Antal Domokos úr 1 frtot, Gyalui egyház 1 frtot, ntszt. Deési Gyula úr 2 frtot, Körözfői hívek frt 80 krt., tisz. Bari Zsigmond úr 1 frt 50 krt, Witmájer Leopold ur 40 krt, nagyalmásai hívek 5 v. gabona és 1 frt 43 krt. t. Karácsonyi János úr 2 frtot, n-almási ref. egyház 1 v. gabonát, tisz. Bod László úr 1 v. gabonát és 1 fr-ot, (a N.-Almásban begyűlt 7 véka gabona eladatott 7 frt 70 krért,) K.-Petriből 2 frtot, s tehát összesen 33 frt. 23 krt o. é. adakoztak Midőn ezen adományokat bálás köszönettel fogadom vegyék jó tettük jutalmát azon tudatban, mely az embernek önmegelégedést szerez. Türe, junius 10-én, 1889. Balázs István, ev. ref. pap.

Folytatás az 1/4 iv mellékleten.

— Nyilvános köszönet Mint a szamosfalvi ev. ref. egyház ez idei gondnoka, kedves kötelességemnek tartom a nyilvánosság terén is, egy részről tekintetes Pápay Albert és neje Szabó Póli urasszonynak, egyházunk részére adományozott díszes szószéktakaróért, másfelől Stein Gábor és Márton Kálmán, kolozsvári könyvkereskedő

uraknak, az ezen tanévi vizsgánk alkalmára növendékeink részére, szorgalmuk buzdításául, kiosztás végett adott huszonegy darab kiváló becsű könyvért, egyházunk és iskolánk nevében, leghálásabb köszönetemet nyilvánítani. Szamosfalván, 1889. június hó 17-én. Páll Gyula.

HIVATALOS RÉSZ.

1529 1889. KÖRRENDELET

minden lelkész afiának, ugy is, mint iskolaszéki elnöknek.

A m. kir. vallás és közoktatási miniszter ur ő nagyméltósága idei 16,022. szám alatt kelt leiratában előre bocsátva azt, hogy a védhimlő-oltást elrendelő 1887. évi XXII. t.-c. életbe léptetése alkalmából a m. kir. belügyminiszter ur ő nmlsga által 1887. évi 40,180. szám alatt közzétett rendeletével a védhimlő-oltás ellenőrzésére a városokban és községekben alkotott bizottságoknak a lelkészek is tagjai, azonban, egyházhatalosági utasítás hiánya miatt, több esetben megtagadták a lelkészek ezen bizottságokban való részvételt, a hasonló esetek ismétlésének megelőzése végett, felszólítást intézett lelkész aainak az íránt való útasítása végett, hogy a jelzett belügyminiszteri rendelet értelmében járjanak el.

Általánosan ellevén ismerve a védhimlő-oltásnak a közegészség emelésére kiválóan üdvös hatása, egyházhataloságunk annyival inkább készséggel nyujt segédkezet a fogantatás szabatos ellenőrzésére, mert az 1887. évi XXII. t.-c. 3. §-ában megköveteltetik, hogy minden népiskolai növendék egyszer, a 12. §-ban, pedig, hogy a középiskolai tanuló a 12. életév betöltése után, másodszer is be legyen oltva: útasítjuk lelkész aait, hogy a hivatalos védhimlő-oltás ellenőrzésére a városokban és községekben alakítandó bizottságokban, mint azoknak a rendes tagjai vegyenek részt s az oltás eredményéről felveendő jegyzőkönyveket írják alá.

Egyidejűleg figyelmeztetjük népiskoláink tanítóit, hogy az idézett törvénycikk 3. §-a értelmében a népiskolába belépő tanköteles gyermekek a felvétel alkalmával kötelesek igazolni azt, hogy jó sikerrel be voltak oltva, vagy a legutóbbi 5 év alatt valóságos himlőt állottak ki, esetleg, hogy a törvény értelmében fel vannak mentve a beoltási kötelezettség alól és ha ily igazolást felmutatni nem volnának képesek, a tanító tartozik az illetékes elsőfoku egészségügyi hatóságnak (községekben a körorvosnak) a felvételtől számított 3 nap alatt kijelenteni, mely kötelesség elmulasztása esetében az idézett törvény 12. §-a értelmében 12 frttől 50 frtig terjedhető pénzbüntetéssel büntetettetik.

Az erd. ev. ref. egyházkerület Ig.-Tanácsától Kolozsvárt, 1889. június hó 15-én.

Bodor Antal,
titkár.

Szász Domokos,
ref. püspök, mint elnök.

1452 1889. KÖRLEVÉL

összes t. pap aaihoz.

Egyik állami hatóság arra figyelmeztetvén Ig.-Tanácsunkat, hogy a községi szegénységi bizonyítványok sokszor nem felelnek meg a valóságnak, a mi vagy egyeseknek, vagy az államkincstárnak kárt okoz, s ehez képest arra kérvén föl Ig.-Tanácsunkat, hogy saját hatáskörében e baj elhárításában segédkezzék: felhívjuk és útasítjuk összes t. pap aait, hogy azokban az esetekben, a midőn, a helyi gyakorlathoz képest, a községi előjáróságoktól kiállított szegénységi bizonyítványoknak nevékrel és pecsétjükkel való igazolására kéretnek föl, szigoruan és lelkiismeretesen ragaszkodjanak az

igazsághoz és a valótlán adatokat tartalmazó bizonyítványok hitelesítését határozottan tagadják meg.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Ig.-Tanácsától Kolozsvárt, 1889. június 8-án.

Dr. Szász Béla,
előadó igazgató-tanácsos.

Szász Domokos,
ref. püspök, mint elnök.

1039. 1889. PÁLYÁZAT

főgimnáziumi tanszékre.

A folyó év őszén tartandó egyházkerületi közgyűlésen, válssztás útján, a n.-enyedi ev. ref. Bethlen-kollégium főgimnáziumánál az ürességben levő latin- és görögnyelv s irodalmi rendes tanári tanszék be fog tölteni.

A választandó rendes tanár javadalma, egyelőre évi 1000 frt készpénz fizetés, 64 köbméter tűzifa (mintegy 160 forint értékben) és lakás természetben, vagy 240 frt lakáspénz; a fennálló hat magasabb fizetésű gimnáziumi rendes tanári állomások valamelyikének megüresedése esetén, az özvegy-árvai kegyév lejártá után, a szolgálati idősbtség rendje szerint, azon magasabb fizetés: 1350 frt készpénz, 50 frt ötdéves fizetéspótlék, lakás, vagy 300 frt. lakáspénz, 96 köbméter tűzifa és veteményes kertész élvezetébe jut. A szolgálati idősbtség tekintetében a kollegiumnál töltött idő szolgál irányadóul.

Az állomás 1889. november hó 1én foglalandó el.

A pályázók életkoráról, vallásukról, végzett tanulmányaikról, állami képesítettségükről, eddigi szolgálataikról, stb. tanuskodó okirataikkal felszerelt kérvényeket, folyó évi július hó 15-éig, az erd. ev. ref. egyházkerület áll. Ig.-Tanácsához, Kolozsvárra címezve, nyujtsák be.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület állandó Igazgató-Tanácsának, Kolozsvárt, 1889. évi május hó 12-én tartott üléséből.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Dr. Kolozsvári Sándor,
elnök-helyettes.

840—1889. PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a szilágy-szolnoki egyházmegyébe kebelezett hadadi egyházközség I. oszt. papi állomáára ezennel pályázat nyittatik.

Javadalma: melléképületekkel és kerttel ellátott tisztességes lakás és egyházhataloságilag mcgállapított 1,667 frt. 68 kr. mely összegből 1,501 frt. 10 kr. készpénz, a többi uradalmi termény-javadalom és külső fekvőség.

A megválasztandó pap első évben félfizetéssel szolgáland; fizetésének fele része, törvény szerint, az egyházmegye papi gyámpénztárát illeti.

Pályázati határnap július hó 31. Folyamodványok nt. Nagy László, esperes afiához küldendők, Sz.-Somlyóra.

Kolozsvárt, 1889. jun. 15.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

856—1889. PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a nagy-nyedi egyházmegyébe kebelezett új-tordai egyházközség fiu-tanítói állomására ezennel pályázat nyittatik.

Javadalma: tisztességes lakás és 438 frt. 20 kr.

Pályázati határnap július 15. Folyamodványok ut. Hegedűs Lajos aához küldendők, Gerendre.

Kolozsvártt, 1889. jun. 17 *Szász Domokos,*
erdélyi ref. püspök.

848—1889. PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a sepsii egyházmegyébe kebelezett oltszemi egyházközség kántor-tanítói állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalma: gazdasági épületekkel és veteményes kerttel ellátott lakás és 271 frt. 80 kr. egyházhatósági becslés szerint.

Pályázati határnap július 25. Folyamodványok nagyf. Csiszér Gábor, esperes aához küldendők, Egerpatakra (u. p. Nagy-Borosnyó.)

Kolozsvártt, 1889. jun. 16. *Szász Domokos,*
erdélyi ref. püspök.

860—1889. PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a széki egyházmegyébe kebelezett katonai egyházközség lévitai állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalma: gazdasági épületekkel ellátott tisztességes lakás és 188 frt. 73 kr. mely összegből 63 frt. 63 kr. központi segély.

Pályázati határnap jul. 15. Folyamodványok nagyf. Somkerek Miklós, esperes aához küldendők, Székre.

Kolozsvártt, 1889. jun. 18. *Szász Domokos,*
erdélyi ref. püspök.

1748—1889. KÖRLEVÉL.

A sz.-szolnoki ev. ref. egyházmegye mélt. és tekints. gondnokait, tiszteletes paptársaimat, ugyszintén az egyházak és tanítók t. t. képviselőit van szerencsém a f. évi július hó 7-én reggeli 8 órakor tasnádi egyházközségünkben a fluiskosa tantermében megnyitandó és folytatólag 8-án tartandó tavaszi egyházmegyei közgyűlésre meghívni. Addig is, míg a közgyűlés részletes tárgysorozatát közzé tehetném, jelezni kívánom a közgyűlés főbb tárgyait a következőkben: 1. Esperesi jelentés. 2. Gyászemléknapra áldott emlékü néhai Br. Kemény Gábor, államgondnok felett. Az ünnepélyes emlékbeszédet, felkérésem folytán, kémeri paptársunk, tisz. Vince Ödön afa fogja tartani. 3. A f. évben általam teljesített egyházlátogatásokról esperesi jelentés. 4. Az egyházmegyei tanács, 5. Pénzügyi szakosztály jelentése. A gyűlés első napján délután 4 órakor a papi özvegy-árvai részvényesek közgyűlése fog megtartatni. Július hó 9-én d. e. 8 órakor házassági, esetleg, köztörvényszéki ülés. A t. ügyvéd urat felkérem, hogy ítélet alá jövő pereiket úgy készítsék elő, hogy azok, esetleg már 8-án délután tárgyalhatók legyenek, s az ujonnan kezdődő perek feleit pontos megjelenésre utasítsák. Azon t. paptársaimat, a kik az egyházlátogatás alkalmával kiigazítás, kiegészítés, esetleg, újból készítés végett náluk hagyott feleleteket még be nem küldötték, valamint azokat is, a kik a nyomtatvány-szükségletéről jelentéseiket meg nem tették: felkérem, hogy mindkét rendbeli kötelezettségeiknek haladéktalanul tegyenek eleget.

Kelt Sz.-Somlyón, 1889. június hó 14-én. Nagy László, esperes.

543—1889.

KÖRLEVÉL.

Van szerencsém a n.-enyedi egyházmegye lelkészeit és képviselőit rendes egyházmegyei közgyűlésre összehívni, f. évi június 25-ére, Nagy Enyedre. A közgyűlést a b. e. br. Kemény Gábor, egyházkerületi főgondnok emlékeztetere, a nagyenyedi püspöki egyházzal együttesen tartandó gyász-istenitisztelet előzdi meg. A megelőző napou, június 24-én, d. u. házassági, esetleg, köztörvényszéki ülés fog tartatni, mint színtén az özv.-árva-gyámintézet felügyelő bizottsága is teljesíti hivatalos teendőit.

A közgyűlés tárgyai jobbadán ismeretesek.

Gerenden, 1889. június 15 én. Hegedűs Lajos,
esperes.

567 1889.

MEGHÍVÓ

A kézdii egyházmegye közgyűlésének illetékes m. t. t. tagjait f. hó 29-én, Kézd-Vásárhelyt, a tanácsház dísztermében tartandó rendes közgyűlésre tisztelettel meghívom. Felkérem tiszt. lelkész aait, hogy a közgyűlés tartásáról annak t. világi és tanító-képviselő tagjait értesíteni sziveskedjenek.

Tíz órakor, a gyűlést megelőzőleg, néhai br. Kemény Gábor, egyházker. főgondnok emlékére az egyházmegye (s a k.-vásárhelyi püspöki vizsgálat alatt levő egyházközség presbiteriuma által együttesen rendezett gyászünnepély tartatik meg, mely időben és a megelőző napon mindenik egyházközségben a harangok meghuzandók lesznek.

A közgyűlés főbb tárgyai: 1. Elnöki megnyitó beszéd. 2. Főbb leiratok felolvasása. 3. Esperesi jelentés a megtartott egyházmegyei vizsgálatról. 4. Előterjesztés az egyházmegyei tanács évi ügyviteléről. 5. Az egyhm. pénztárnoki számadás megvizsgálására kiküldött bizottság jelentése. 6. Egyházmegyei pénztárnok és egy köztörvényszéki világi bíró választása. 7. Az orsz. közalap 1888. évi számadásának felülvizsgálása. 8. Indítványok.

Együttal felhívom tiszt. lelkész afaait, hogy a maguk, mint egyházközségek részéről az orsz. közalaphoz segélyért benyújtandó kérvényeiket a közgyűlés tartása előtt hozzám adják be.

Lécfalván, 1889. jun. 15 én.

Zoltáni Elek,
esperes.

1712—1889.

HIRDETMÉNYES IDÉZÉS VÁLÓPERBEN.

Szeéri Nagy Zsuzsánna, mint felperes, férjét, ugyan csak szeéri Mihály b. Józsefet, mint alperest, a ki őt ez előtt 5 évvel hűtlentül elhagyta és azóta hollétéről életjelt nem adott: hirdetményesen idézti, hogy mától számítandó 6 hónap alatt a szilágy-szolnoki ev. ref. egyházmegye házassági törvényszéke előtt annyival inkább jelenjék meg, mivel a jelzett idő letelte után, hogy ha alperes nem jelentkezik is, felperes a válopert alperes ellen megkezdik és lejárta. Kelt Sz.-Somlyón, 1889 évi június hó 14-én. Nagy László, esperes.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XIX ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1889. JUNIUS 27.

26. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt 50 kr. — Szerkesztői iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 9 sz.

722—1889.

Méltóságos és Főtiszteletű Konvent!

Mult év őszén tartott egyházkerületi közgyűlésünk tárgyalás alá vevén az 1887. évi egyetemes Konventen 89. jkvi szám alatt főt. Szász Domokos püspök atyánkfia által a szűkölködő egyházközségek és gyengén dótált papi állomások segélyezése tárgyában tett indítványát, 54. jkvi szám alatt kelt végzésével kijelentette az indítványhoz hozzá járulását, s egyszersmind felhatalmazta s utasította Ig-Tanácsunkat, hogy az egyetemes Konvent felhívásának eleget teendő, az egyházkerület nevében készítse el s terjessze föl részletes munkálatát.

Igazgató-Tanácsunk e felhatalmazás és utasítás folytán, lelkiismeretes kötelességének tartotta számba venni mindazon egyházközségeket és lelkészi állomásokat, melyek jelen helyzetükben nagyobb mérvű szükségekkel küzdenek, és megjelölni a felsegélés módját és mértékét.

Az egyes egyházközségek építkezési szükségletére vonatkozó részletes kimutatást és javaslatot, Ig-Tanácsunk külön munkálatban tüntette föl s azt 722. sz. alatt korábban föl is terjesztette, s e fölterjesztésünk a mlt. és főtiszt. Konvent elnöksége által az országos segélyalap végrehajtó bizottsághoz át lett téve. Annak kiegészítésül, van szerencsénk, ez uttal, az egyes papi állomások rendezésére, fölsegélésére vonatkozó munkálatunkat ./- alatt tisztelettel csatolni. És pedig, kötelességünknek tartottuk, a mélt. és főt. Konventnek jelzett végzésébe adott utasításhoz alkalmazkodva, sorba venni az egyes egyházme gyeket, mindeniktől külön, rovatos kimutatásokat készíteni, hogy így, a mélt. és főtiszt. Konvent alapos és részletes tájékozást nyerjen egyfelől a létező állapotok, másfelől a fenforgó szükségek orvoslásának, a konventi utasításban megjelölt

különböző módozatai felől. E rovatos kimutatásokban és végett, mindenek előtt föl van tüntetve a szűkölködő egyházközségeknek, illetőleg, papi állomásoknak helyzete nemzetiségi és felekezeti szempontból, úgy szintén, a papi javadalmaknak ez idő szerinti értéke. Kellő indokolással s az adott helyzetre vonatkozó részletes megjegyzésekkel kísérve, föltüntetve továbbá az, hogy az egyes egyházmegyékben, mely egyházközségekben lehet részint azoknak társítása, illetőleg, a papi javadalmak egyesítése, részint pap-tanítói állomások s körlelkésziségek szervezése által, külsegély igénybe vétele nélkül, provideálni a létező szükségek fedezéséről, s ez által jobba tenni az illető lelki pásztoroknak súlyos agyagi helyzetét a nélkül, hogy ez által az egyházközségek anyagi ereje az eddiginél nagyobb mérvben igénybe vétetnék s a hives lelki gondozásának érdekei háttérbe szorítatnának.

Egyházkerületünkben, a legújabb statistikai kimutatások szerint, az anyaegyházak és a legutóbbi évek alatt szervezett körlelkésziségek száma összesen 544. a leány- s fiók-egyházközségeké, a szórványokkal együtt, 602. Az anyaegyházak között 17-ben egyesíthetők levén a papi és tanítói állomások, a tarthatatlan helyzet ez úton orvosolható. E szám feltűnő csekély voltának magyarázata az, hogy egyházkerületünkben nincs kötelezőleg megállapítva a papjelöltekre nézve a tanítói oklevél megszerzése, s különben is, még a legkisebb s legszegényebb egyházközségekben is nehezen keresztülvihető az, hogy egy egyén végezze a papi, tanítói s kántori teendőket is, mely utóbbi tiszt egyházkerületünkben, legtöbb helytt, a tanítói állással van egybekötve s ha a különben is csekély tanítói javadalom a papival egyesítettik, kell gondoskodni a kántori állomás szervezéséről, a mire a különben is erőtl en egyházközségeink képtelenek. Van továbbá

egyházkerületünkben 79 oly egyházközség, melyeknek topographiai helyzetük, valamint lélekszámuk csekély volta lehetővé teszi a társítást, s a két papi gyarló javadalom egyesítését. A társítás, azonban, önkint érthetőleg, esetről-esetre csak oly egyházközségekre nézve vihető keresztül, melyeknek papi állomása haláleset, avagy eltávozás útján megürül. Ez idő szerint, az ily állomásokra nézve a társítás csak elvileg állapítható meg, s annak tényleges keresztül vitele csak időnként folytán valósítható. Körlelkészségek szervezése, a már szervezettek kivül, egyházkerületünkben még 59 egyházközség számára lehet keresztül vihető, és pedig, aránylag csekély külsegylyel, a mint ez a részletes adatokból kitünik.

Van azonban egyházkerületünkben 126 oly anyaegyház, melyben az előbb jelzett módozatokkal imminens felekezeti s a nemzetiségi érdekek kockáztatása nélkül, részben pedig, a topografiai viszonyok miatt, a válságos helyzetben segíteni nem lehet, s így nincs más lehetőség, mint a tett indítványban kontemplált tőkeképzés útján való állandó segélyezés módját venni alkalmazásba. Az illető egyházközségek kijelentették, hogy a részökbe jutandó segély összegek megfelelő tőkét, 1 és 1/2%-os tőkésítés útján 32 év alatt létre hozni magukat kötelezik. A mellékelt részletes adatok szerint, az egyes egyházmegyékben összesen 546,810 frtnyi tőke létre hozásának, és számítva ez összegnek 5%-át, kerek számban évi 27,000 frt segély folyósításának szüksége forog fenn

Igazgató-Tanácsunk tisztában van azzal, hogy az egyházkerületnek és az egyetemes egyháznak egyesített ereje sem képes ily nagy arányú akcióra. De azért a konventi ítasítás értelmében kötelességünknek tartottuk, föltüntetni az adott helyzetet, jelezni a fenforgó szükséglet mértékét, s a végcélt, mely felé törekednünk kell. A mélt. és főt. Konvent bölcsessége meg fogja állapítani a cél felé törekvés lehetőségének útját s azon korlátokat, melyek között a rendelkezés alatt levő s aránylag csekély anyagi erő miatt mozognunk kell.

Igazgató-Tanácsunknak alázatos véleménye szerint, egyfelől az egyházi építkezésekre, másfelől a személy-járandóságok javára az egyes egyházkerületek által nyújtandó tőke-előlegezések címen, az országos segély-alap, kamatjárulék fejé-

ben, nem terhelendő meg többel, mint a mennyi az országos segély-alap eddig még le nem kötött s így évről-évre rendelkezésre jövő folyó bevételeinek 50%-ka; azoknak másik fele része, a segélyezés eddigi módja szerint, e-lyszer mindenkorra volna egyes kérvényezők javára kiszolgáltatandó. Ig.-Tanácsunk kijelenti, hogy egyházi építkezésekre és a személy-járandóságokra szükséges annyi tőkét, a mennyinek kamatját a mlt. és főtiszt. Konvent az országos segély alap bevételeinek terhére. 32 évi időtartamra, kegyes lesz az egyházkerület központi pénztárából előlegezni s a magas rendű cél érdekében rendelkezésre bocsátni kész, kötelezettséget vállal arra nézve, hogy az említett időtartam alatt, az építkezésekre előlegezett tőkék reintegráltatnak s az illető szemé. i járandóságok alaptőkéje létre hozatik, hogy ennek folytán megszűnjék az országos segély-alapot kamat címen terhelő kötelezettség s annak addig lekötött jövedelmei további állandó alkotásokra fordíthatók legyenek.

Mely alázatos felterjesztésünket s véleménynyilvánításunkat a mélt. és főt. Konvent bölcs elbirálása alá bocsátva s Egyházkerületünk iránt eddig is hálásan elismert kegyes jó indulatába ajánlva,

maradtunk az erd. ev. ref. egyházkerület állandó Ig.-Tanácsának. Kolozsvártt, 1889. március 17-én tartott üléséből.

Bodor Antal,
titkár.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

A n.-enyedi Bethlen-kollegium a közelebbi években és ma.

(Váró Ferenc, gymn. igazgató előterjesztése.)

(Folytatás.)

Égész kollegiumunkban 1870/1-től 1887/8-ig bézárolag, az irás, rajz és ének-tanításra alkalmazott póttanítókat tekinteten kívül hagyva, nyilvános tanítással foglalkozott, ezzel megbízott egyének összes száma 126. Köztük rendes és segédtanár, szaktanító, vagyis, ugy szólván, állandó tanerő 31; évről-évre alkalmazott, változó tanítók száma 95. Változók között egy évnél nem tovább tanított 62; két évnél nem tovább 19; nem tovább háromnál 11 négy évig 2, hat évig 1. Az összes tanerők között tanított a theologusoknak, a 18 év alatt, 10 (rendes theol. tanár 5; betanító főisk. rendes tanár 2; orvos 2, magántanár 1); a néptanítóképzőben mintegy 37 (a képző igazgatója, 7 főisk. r. tanár, 5 segédtanár és szaktanító); az elemi iskolában mintegy 68 (köztük állandó tanító egy); a gimnáziumban összesen 83 (11 rend.

tanár, 5 betanító theol. r. tanár. 8 segéd és szaktanár, 59 ideiglenes köztanító). A gimnáziumban az egyes tárgyakat is külön nézve, úgy találjuk, hogy

ref. vallástan tanításával foglalkozott	18 év alatt
legalább	51 tanító;
magyar nyelvvvel	32 tanító,
latinnal	36
göröggel	7
némettel	4
történelemmel	14
földrajzzal	17
természetrajzzal	7
természettannal	3
khémiával	1
mennyiségtannal	13
geom. és műrajzzal	2
bölcselettel s pedagogiával	5
testgyakorlással	2 „

Ilyen körülmények közt, nagyon természetes, hogy a tanítás és nevelés összhangját az aránylag kevés számú állandó tanerőnek közvetett, és csak a serdültebb ifjúságra való közvetlen befolyása, hatása biztosítja. A változó köztanítói rendszer tökéletlenségeit a rendes tanárok munkája és egyénisége hártogatja el. Ugy, hogy kollegiumaink tanügyi fejlődésének története legtalálhatóbban a rendes tanárok élet- és jellemrajzai keretébe illeszthető.

Kollégiumunk ily értelemben vett tanügyi története szempontjából, a fölvetett 18 évi időkört két tanártársunk, dr. Kovács Ödönnek és Makkai Domokosnak éppen az akkor tartott tanári értekezleten történt székfoglalása nyitja meg. Ennek előzménye az, hogy az alkotmányos élet új fölpezsdülése, 1868 és 69-ben intézetünkötől három tanárt vont el: P. Szathmári Károly, hírlapszerkesztő, majd országos képviselő lett; Gáspár János, kir. tanfelügyelőnek, Gyarmathy Soma, kir. főügyésznek nevezetett ki. Gyarmathy Soma jogtanár távoztával, s a kolozsvári kir. egyetem fölállítására való kilátással, az egyházkerület opportunusnak találta a felekezeti jogtanítást, már csak ideiglenesen, Marosvásárhelyre koncentrálva, tartani fenn, Enyeden pedig az egyházkerület papjainak kizárólagos képzését új alapokra fektetni. Addig a két éves jogi tanfolyam végzése nyitott utat a theologiai két éves szaktanfolyamra; most a theologiai folyam egyelőre három évéssé változott, alulról egy negyedik, előkészítő, philosophiai évfolyammal toldva meg. Ezekhez képest, az üresen maradt három tanszék közül egyelőre a Gáspár János, képezde-igazgató helye nem töltetett be; volt némi kilátás egy állami tanító képzőnek Enyeden való fölállítására. Makkai Domokos a P. Szathmári Károly utódául választatott a történelmi és magyar irodalmi tanszékre. Dr. Kovács Ödönnek pedig, a jogi tanszék megszüntével, az ennek helyére állított negyedik theol. tanszéken, hivatása lön, az új és szilárdabb alapokra fektetendő papképzést intenzívebbé tenni, s a modern theol. tudományosság akadémiái színvonalára emelni. „A theologia helye az egyetemen“ volt tárgya székfoglaló érte-

kezésének. Meggyőz vele, hogy csak a különleges egyházi hit-élet és gyakorlat felekezeti, a vallástudomány maga nem az, s így méltó helye a többi egyetemi tudományok között s azok kapcsolatában van.

Várható volt e nézetnek az országos tudományegyetem szervezésében való érvényesülése is; hogy mégis elmaradt, az nem a halhatatlan b. Eötvös József, miniszter, liberalizmusán, egyéni meggyőződésén, szándékán mult, hanem a közvélemény fölszínes áramlatai sodorták meg hiúsulásba. Hogy pedig egyetemen kívül is szépen fejleszthető és mivelhető a theol. tudomány, s magasb színvonalra emelhető a papok tudományos képzése azt az 1875-ben, az előkészítő filos. évfolyam megszüntével s a IV. theol. évfolyam megnyitásával akadémiává kerekített enyedi papképzőnek megmutatta. Nehány évvel utóbb, a theol. akadémiák szervezetének körvonalozásánál, a konvent mintául nézhetette az enyedit. Természetesen, az 1874. évi egyházkerületi közgyűlésen fölmerült amaz indítvány is az enyedi papnövelőnek Kolozsvárra helyezése iránt, jelentékeny befolyással volt theol. akadémiánk intenzív és gyors fejlődésére. A tudományos irányu fejlesztésben az avatott és tevékeny negyedik theol. professornak már 1873. óta erős segítsége lön Keresztes József, ki a theologusoknak héber-nyelvet, a gimnáziumban latin és görög nyelvet tanítani, előbb segédtanárul alkalmaztatott, 1879 óta az ujan rendszeresített tizenkettődik rendes, vagyis, ötödik theol. tanári széket töltvén be, a gimnáziumban való foglalkozása, mint már előbb is kezdett vala, mellékessé lön, Décsy Károly, theol. professor nyugalomba vonulásakor pedig, illetőleg, ennek előzményeül, kizárólag a theol. akadémiának szentelvé kiváló tehetségeit, készségét és munkaerejét. Hogy pályájának már meg kelle szakadnia, s a tanárkar halottjai között kell őt említenünk!

A tanárkar első halottja, a 18 éves időkorban, Kasza Dániel, a mennyiség- és természettan tanára; 1873. január 20-án, 52 éves korában hunyt el. Szász Károlynak e tehetséges és kiváló miveltégű tanítványa nem közönséges tanár volt; ezt ő maga is érezte, de érezte is. Sikeresen tanított, bár ritkán akadtak egészen kedvére való tanítványai; még sikeresebben fegyelmezett s az ifjak jellemfejlődését éles szemmel kísérte. Kimért bánásmódja, avagy csak nézése is, lorgnettjén át, a filozofus diákságnak hatást sohasem tévesztő korrekтора. A tantermen kívül ambíciója volt az intézet vagyoniügyi fejlődését vezérelni, s mint mondják, a kollégium gazdasági jövőjére alapítva, fényes terveket szőtt egy bölcseleti kar és tanárképző felállítására iránt; tervébe a gimnázium, valószínűleg, mint gyakorlóiskola illeszkedett bele. Szeretett az egyházi és politikai közéletben előkelően és befolyásosan szerepelni. Meggyűlések napjain nem tanított, tanítványainak is alkalmat adván hallgatóságképpen oda vonulniok, s az alkotmányos élet jelenségeit szemmel látniok.

Kaszával egy évben, 1873. március 29-én halt el Jancsó József is, a természetrajzi tudományok tanára,

Zeyk Miklósnak, a méltán sokat emlegetett filantrop pedagogusnak tanítványa, követője és utóda. Mint tudós, főképp a mikroszkopikus vizsgálódások terén s az ornithológiában szakember; mint tanár, a legteljesebb mértékben naturalista. A rendszerességet, mondhatnám, kerülte. Tanításalakja a causerie, a csevegés volt. Szakadatlanul hintette az ismeretek magvait, nem törődve azzal, hogy hová hullanak, hogyan kelnek ki. Érdeklődőbb tanítványai haza kísérgettek, s ott is úgy, sőt jobb kedvvel tanította őket, mint az iskolában. Az élénkebb képzelő tehetségeknek, az olvasottabbaknak, gondolkozóknak lebilincselte a figyelmeket, a sokaság unatkozott s el-elmaradozott a leckékről. Bűnhődésök az lett, hogy — nem tudtak. Jancsó tanítása és fegyelmezése kétségkívül nem tömeghez s nem középiskolába való volt, minden fölismerhető terv nélkül szükkölködő. Ellenben, kitűnő sikert érhetett el, mint magán-nevelő, tehetséges növendékek mellett.

(Folytatása következik.)

A moldva-oláhországi miszsióbúl.

A „moldva-oláhországi miszsiói ev. ref. egyházmegye“ f. évi június 11-ik napján tartotta meg Bukarestben ez évi közgyűlését. A gyűlést néhai br. Kemény Gábor, ref. egyházkerületünk főgondnokának emlékére rendezett gyász-istentisztelet előzte meg. Az emlékünnepek egyik szónoke nt. Bartalus János, ref. esperes aa. volt, kinnek szépen kidolgozott, áhitatteljes és a meghatottság hangján előadott imája után, Gönci István, plojesti ref. lelkész lépett a szószékre, ki Zsolt. CXII. 6. alapján írott emlékbeszédében rajzolta a megboldogultnak lankadást nem ismerő tevékenységét, melyben a szünetet csak a halál hozhatta el.

Jól esik lelkemnek, fölemlíteni, hogy annak a szép számu közönségnek látása, mely az ünnepély alkalmával zsufoolásig megtöltte a templomot, azon örvendetes föltevésre jogosított, hogy a nemzet-testtől elszakadt, idegenben élő véreink, bár a lét nehéz harcában nem egy alkalom kínálkozik, vagy hat kényszerítőleg az eltántorodásra, hivek tudnak maradni nemzetiségükhöz, valásukhoz, s mint ilyenek kikérik osztályrészüket a nemzet fájdalomából s illeszteni akarnak legalább egy halvány csokrot ama koszoruba, melyet egy nemzet részvéte font nagy halottja iránti kegyelele jeléül.

Istentisztelet után, megkezdődött a gyűlés a templomban, hol elnöklő esperesünk szívélyesen üdvözlővén az egybegyűlteket, felolvasta az egész egyházmegye szellemi és anyagi állapotát hiven visszatükröző évi jelentését, találólag ecsetelvén azon nehézségeket is, melyek az egyházmegyei szervezet keresztülvitelének útjába gördülnek s melyeket elhárítani terhes, de szent kötelességének ismer. Majd, jelentésében áttérvén azon hat rendezett egyházköztség ügyeinek részletes tárgyalására, melyek egyházmegyenket alkotják, kimutatta, hogy Romániában élő, egyházunkhoz tartozó hit-sorsosaink összes száma meghaladja a nyolcezeret, a jelenleg iskolába járóké pedig közel van a háromezréhez. Ennyi lelket megtartani a magyar nemzetnek s ev. ref. vallásunknak: ki ne ismerné kötelességének? Ime, e nehéz, terhes

kötelesség teljesítése vár reánk! A tudat, hogy a haza szeméi ránk néznek, adjon erőt, szent lelkesedést e munka elvégzésére.

Az éljenzéssel fogadott esperesi jelentés után, a következő ügyek nyertek elintézészt.

A múlt nyáron, t. Juhász Izidor eltávozásával megüresedett egyházmegyei főjegyzői állásra Gönci István, plojesti lelkész aa. választott meg.

Az egyházmegyei tanács, házassági törvényszék és egyházmegyei fegyelmi bíróság, miután választott tagjainak működési ideje lejárt, újra alkottattak.

Ez után jegyző aa. ki eddig csak ideiglenes jegyzői minőségben vezette a jegyzői teendőket, tett jelentést az egyházmegyei tanács évi működéséről, hálásan emlékezvén meg az erd. ref. egyházkerület mélt. Igazg. Tarácsa részéről nyert amaz anyagi támogatásról, mely lehetővé tette több helyen az iskola- és templomépítést.

Tárgysorozat rendjén, következett elnök aa. jelentése az egyházmegyei pénztár állásáról, melyből kitűnt, hogy a múlt közgyűlés óta semmi se folyt be a pénztárba; azonban, a jelenleg tartott emlékünnepekén bejött 10 frk. 80 c. perselypénz, mely összeg az ujonnan választott egyházmegyei pénztárnoknak, t. Kovács János, bukaresti s. lelkésznek át is adatott.

A tárgysorozat kimerítése után, nt. Bartalus János, elnöklő esperes, felhívta közgyűlésünket, hogy az egyházi törvények 69. §-a értelmében alkossa meg tanácskozási szabályait és ügyrendjét, erre vonatkozólag egy javaslatot is terjesztett a gyűlés elébe, mely teljtartalmulag elfogadtattott és jegyzőkönyvre vétetni határozottatott.

És itt egy kis szünetet is tartánk, mert nagyon is kezdők érezni, hogy nem csak igével él az ember. Derekan is kivettük részünket esperes aa. vendégszeretetéből. Derült hangulatban telt perc perc után, s nem is vevők észre, hogy Pítést felől a láthatáron vibart rejtő felhők tornyosulnak. A vihar akkor tört ki, midőn ebéd végeztével szőnyegre került a már agyon csépelt vidéki képviselők díjazását illető kérdés. Köztudomásu dolog, hogy egyházmegyenkben a világi képviselők semmi nemü, a papi képviselők pedig nagyon csekély díjazásban részesítettnek, minek természetes következménye, hogy gyűléseink, különösen a vidékiek részéről, nem igen látogattnak. Hogy ezen ügy most kellő megoldást nem nyert, mert nem is nyerhetett, azt felesleges mondanom. Így történt, hogy a vihart-vető csak szelet arathatott. És mi volt ennek oka? A vihar egésségtelen volta-e. vagy a minden jogalapot nélkülöző „jog“-hoz való túlságos ragaszkodás? Azt hiszem, mindkettő.*)

Végül, az új képviselők felesketése után, esperes aa. köszönetet mondva a tagoknak a megjelenésért, közgyűlésünket feloszlatta.

*, Bővebb magyarázatot kérünk. Sajnálónk, ha a szétszórt csoportok közt viszálykodás ütne fel fejét, holott a magyar egyetemes reformált egyház jelentős anyagi támogatásban is részesíteti az oláhországi miszsiót.

T A R C A.

Az első emberek.

(Genesis. 1—2.)

(Folytatás.)

IV.

Ime, bemutatuk olvasóinknak a teremtésről szóló két bibliai elbeszélést, kifejtve és méltatva a bennük rejlő szépségeket és igazságokat. Azzal, a mit mondtunk, jelezni akartuk egyszermind azt is, hogy minő szempontból kívánjuk mi tekintetni a bibliai elbeszéléseket általán. Utaltunk arra, hogy azok nem tekinthetők minden pontjukban csalhatatlan historiai igazságnak, hogy a formát, a köntöst meg kell különböztetnünk attól, mi az elbeszélések magvát, lényegét képezi és nem szabad, az előbbinek egyszerűségéért eldobni az utóbbit. Kimutattuk, hogy azok az egyszerű elbeszélések oly magvas gondolatokat, oly mély igazságokat rejtenek, melyek a vallásos dolgok iránt fogékony lelket nem megilletődéssel töltik el és arra készítik, hogy hódolatlan haloljon meg a hajdankor izraelita költői és írói előtt. Ezzel be is végezhetnők fejtegetésünket. Van, azonban, az elbeszélésekben egy pár vonás, mely rendkívüli érdekességével és tartalmasságával a további elmélkedésre csábít. Főleg, a második elbeszélésnek ohajtunk még egy kis időt szentelni, minthogy ez, a mint már futólag jeleztük, nem csupán a legelső emberpár származását és házasságát írja le, hanem rajzát adja az egész emberiség életfejlődésének. Szóljunk erről.

Isten a szülőket egy gyermekkel, egy fiúcskával áldja meg, ki boldog öntudatlanságban élvezi éltének első napjait a paradicsomban: az édes anya ölében. Szégyenről mit sem tud. Derült mosoly játszik ártatlan ajkán, mely gondtalanu tapad a tápláló anyai emlőkhöz. Életszükségleteit fáradság és gond nélkül elégíti ki; megvan minden, a mit kíván, szabadon szakíthat az élet kertjének gyümölcsfáiról; a szülők igyekeznek minden kívánságát ellesni, hogy tehetségük szerint kielégítsék azt; semmi sem drága előttük, kedves gyermekükért. A gyermek, azonban, nőni kezd; szívében vágyak és hajlamok keletkeznek; a szülők kiolvassák szeméből, hogy olyan után vágyakozik gyakran, sőt legtöbbször, mi reá nézve rossz, a mi szerencsétlenségét okozná, ha hozzá férhetne. Kezdetben szigorú tekintetükkel igyekeznek őt eltiltani attól, a mi után vágyakozik; majd hallszik a komoly parancs: „Tehetsz mindent, csak ezt, meg ezt nem; ezektől óvakodjál, mert ha nem, büntetés ér.” Nemde, így bánt, így tett isten is az első emberrel elbeszélésünk szerint?

Majd, tovább nő a gyermek. Értelmi képességei kezdenek kifejlődni; figyelme az őt körülvevő tárgyak magukra vonják, lelkeben bizonyos benyomást okoznak. A gyermek igyekszik a benyomásoknak kifejezést adni; megszólal és gyűgyögni kezdi az észlelt tárgyak neveit. És, kétséget nem szenved, hogy a gyermekek e korban, ha nevelésük hiányzanék és nem hallanák másoktól az egyes tárgyak neveit, ők alkotnának egy saját nyelvet, éppen mint ős szülőinkről olvassuk és a tárgyak azt a nevet viselnék, melylyel ők ruházták fel. A gyermeket aztán iskolába küldik, hogy értel-

mét tovább fejleszse és ismereteket szerezzon. Itt megtanulja, hogyan kell az élet kertje fölött őrködni és magáévá teszi azt a bölcsességet, a melynek segélyével megóvhatja azt az elvadulástól. Majd, az iskolai kor is elmulik; a gyermekből ifju lesz. Eljött az idő, midőn a teremtő végzése szerint, arcának veritékével kell kenyerét megkeresni. Pályát kell választania: lehet iparos, lehet művész, lehet egy tudománynak művelője a szerint, a mint képességei engedik s hajlamai követelik. Hévvvel, ifjui lelkesültséggel veti kezét a munkára; de fájdalom, a föld kezdetben csak töviset és bógáncsot terem számára. Kezének először hozzá kell szokni az eke szarvához, a talajnak termőképessé kell tétetnie és a szántóföldnek jól el kell készíttetnie, mielőtt fáradságának gyümölcseit élvezhetné; le kell először győznie a kezdet nehézségeit, a mi mindig sok munkát és lankadatlan kitartást igényel. De akkor aztán ontani fogja áldásait a föld és gazdag aratással jutalmazza munkáját és szorgalmát; ekkor aztán ki fog tűnni, hogy isten, kitől száll alá minden áldás és tökéletes ajándék, gyermekei mindenikének bizonyos talentumokat ajándékozott, hogy sáfárkodjanak azokkal egymás kölcsönös boldogítására, az egész társadalom javára.

Az ifjúból férfi lesz; komolyan, öntudatosan gondolkozó és tapasztalatokkal rendelkező férfi, ki csakhamar érezni fogja, hogy „nem jó, az embernek egyedül lenni“, hogy szüksége van egy oly lénynek társaságára, a kivel gondolatait, nézeteit, terveit, szívének, lelkének vágyait állandóan közölhesse; a ki neki az élet nehéz terheit megkönnyítse; odaadó szeretetével támogassa, ha lelke a sorssal vívott kínos tusákban kimerülni készül. Más szavakkal: fölébred benne a vágy a családi élet után.

Mindenki, a ki az első emberek teremtéséről szóló elbeszélést átértette, a maga valódi jelentőségében felfogta és azt az ember fejlődésének közönséges menetével a maga környezetében összehasonlította, csodálni fogja az irót, a ki anynyi évszázadokkal ez előtt oly híven rajzolta azt a mienktől annyira eltérő társadalmi viszonyok közt, egy oly tartományban, a melynek erkölcei és szokásai a mi földünkön és körünkben szármalmas mosolyt, vagy jogos megütközést keltenének. Ki ne látná be, hogy a bibliai elbeszélés írója költeményét a közönséges emberi életből merítette és hogy az az Ádám és Éva, kit elbeszélésében élénk vezet, az egész emberi nemnek typusai, bármennyire módosuljanak is a különböző korok és égalj szerint.

(Folytatá a következők).

Józsa Zsigmond.

KÜLÖNFÉLÉK.

— E helyen is felkérjük olvasóink figyelmét a mai számunkkal szétküldött két ivnyi melletre, mely mint első cikkünk szerves függeléke hivatalosnak tekintendő és igen természetesen megőrzendő. Terjedelmes volta miatt kellett külön szedetnünk.

— A segesvári templom fölszentelése programmszerűen, a legkedvezőbb idő, és a lehető legmagasabb lelkesedés mellett ment végbe folyó hó 23-án. Szébb ünnepélyt képzelni sem lehet. És ez nem is lehetett másképpen oly helyen, hol egy Gyár fás Domokos, önzetlen, buzgó val-

lásossága; a főispán, gr. Bethlen Gábor hazafisága az alispán, Szoboszlai Károly, a főjegyző Somogyi István fáradhatatlansága és Horváth László, tanfelügyelő, és helybeli pap, Balázs Imre buzgósága munkált közre, hogy e ponton, a vallási érdekek mellett, a hazafiság és nemzeti eszme üljön diadalmat és vessen meg alapját egy szebb, egy boldogabb jövőnek. A részletek leírását tudósítónknak tartjuk fenn. Csupán azt említjük meg, hogy az udvarhelyi egyházmegye papsága, élén Solymosi István, esperes pával, tömegesen jelent meg az ünnepélyen, valamint főuraink családjai és az intelligencia. Egy oly magvettetettel, mely bizonyára teremni fog hatvan és százannyit. Istennek áldása legyen ez az alkotás!

— A mint egy hozzánk is beküldött programmból látjuk, a Bethlen-főiskola folyó hó 23-án a hála és a kegyelet érzelmeinek ünnepet szentelt. Emlékbeszédet tartott néhai br. Kemény Gábor felett Nagy Lajos; Keresztes József felett dr. Kovács Ödön; Székely Ferenc felett Makkai Domokos és közreműködött a főiskolai zenekar és a theol. dalkar. Igaz szívvel és lélekkel áldjuk mi is az elveszítettek emlékezetét; de azt sajnáljuk, hogy N.-Enyeden egyetlen egy barátja sincs lapunknak, ki részletesen értesítette volna egész egyházközségünket a szép ünnepélyről. Pedig, az a főiskola tán az egyházközségét; és tán van jussa ahhoz, hogy tudomást vehessen az ott történtekről. Reméljük, hogy máskint lesz — valamikor.

— A torda-szent-lászlóiak nagyban készülnek a jul. 7-én megtörténendő templom-szentelésre. Hisszük, hogy ifju esperesével élén, az egész egyházmegye hivatott férfiai jelen lesznek és Kolozsvárhoz közel levén, innen is nagy lesz a kirándulók száma, annyival inkább, mert estve igen érdekes dalestélyt rendeznek az egyház javára, melyen jól ismert és köztiszteltben álló kolozsvári hölgyek vesznek részt.

— A nagy nevű püspök, néhai Bodola Sámuel özvegye született Antal Zsuzsanna, folyó hó 22-én, életének 86-ik, özvegyiségének 23-ik évében meghalt, Maros-Vásárhelyt. A legmélyebb fájdalommal bajlunk meg a nemes matrona emléke előtt, ki oly családból származott és oly családnak volt folytatója, mely egyházközségünkben egy század óta tartozott a leviták nemzetségéhez és egyháztörténetének és irodalmának oly neveket adott, melyek élni fognak örökké. Haló porain legyen áldás; emléke élni fog övéinek és a jók szívében.

— Br. Kemény Gábor, néhai status-kuratorunk megdicsőült életének áldott emlékére a csikmegyei körlelkészség folyó hó 16-án, a délelőtti isteni tisztelet alkalmával tartott gyászünnepélyt. Azelőtt napokkal a szeredai egyháztanács meghívókat küldvén szét, a hálás kegyelet ünnepén imaházunk megtelt nagy számú férfi és női hallgatósággal. Megjelentek: a főispán, az alispán, a törvényszéki elnök, állami és megyei hatóságok, honvédtisztikar. A gyülekezet elénekelve a CCXXXV. dicséret 2-ik versét, ezen ünnepélyre román. kath. ifjakból összehozott dalkör gyászdalt adott elő.

Mire körlelkész mondott könyörgést és a dalkör éneke után emlékbeszédet, főtételül vevén a szent könyvből: „Gondolta vala, hogy még életében emel magának oszlopot. Igyekezett bemutatni azon oszlopot, melyet báró Kemény Gábor ismereteinek gazdagságával, tudományának világságával, bölcsességének erejével, lelkiismeretes kötelesség-teljesítésével, hitéhez való forró ragaszkodásával, nevelés-ügyünk iránt tanusított legbensőbb érdeklődésével, nagy szelleme folytonos előretörésvéssel, a tettvágy csaknem lazás izgatottságával hazájának és egyházának történetében emelt. Aztán, általános tanuságul ezen jelszavakat olvasá le a felállított oszlopról: kitartó, ernyedetlen munkásság a közért, tiszta, igaz szeretet a haza iránt, igaz vallásosság és munkás egyháziasság. E gyászünnepély a körlelkészség életének egyik emlékezetes eseménye marad!

— Nemes tett. A közelebbi pár évben Köröspatakon a mélt. br. Apor-családnál szakácsnéi minőségben lakott özv. Szabó Istvánné, szül. Becski Juliánna asszony vallásos buzgóságának s Isten háza iránti szeretetének igen szép jelét adta, a midőn a múlt évben egy 10 frt értékű urasztali szép takaró, e folyó évben megint egy 10 frt értékű diszes szószéktakarót kegyeskedett adni köröspataki ev. ref. leányegyházunknak. Ezen nemes tettet a számban kevés, de a vallásos buzgóságban szilárd hűvek hálás köszönettel fogadták. Én pedig, mint beszolgáló lelkész, midőn a nyilvánosság előtt is megköszönöm, csak annyit teszek hozzá, hogy a gondviselő Isten azt, ki a nevezett takarók beszerzésére szükségeltető pénzt két kezével, verejtékes munkájával szerezte, s így nem feleslegéből, hanem megtakarított filléreiből adta töltsse be a iótételből származó édes örömmel, s legyen oly támasza s gondviselője özvegyi életének, hogy magát fentarthassa, s nemes tetteiben még sokáig gyönyörködhessek. Kálnok, 1889. június 16-án. Csiszér Zsigmond, kálnoki és köröspataki ev. ref. lelkész.

— A pávai papi állomásra négy pályázó jelentkezett: Kelemen György, k.-mátisfalvi pap; Fülöp Gyula, udv.-mátisfalvi pap; Péter Antal, Iórinévi pap és Cell Ignác, papjelölt. A jelölés jun. 30-án lesz, valószínűleg, mind a négyen jelöltenek.

— Köszönet. Habár, kissé megkésve is, kedves kötelességet teljesítetek, midőn iskolaszékünk nevében elismerést és köszönetet mondok azon férfinak, ki nem csak üres szavakkal, hanem cselekedetekkel is szolgálja nevelés-ügyünket. E férfi tek. Csia György, kovásznai birtokos és miniszteri iskola-látogató. Ugyanis, ez évi zárvizsgáinkon elnökölvén, sajátjából 30 darab jutalom-könyvet osztott ki jobb tanulóinknak, és a mint értesültem, ugyanezt tette még a körösi, kovásznai, pávai községi iskolákban, s a kovásznai és zabolai gör. keleti felekezeti iskolákban, sőt a mi több, e szép tettet több, mint tíz éve gyakorolja nevezett iskolákban. Adjon Isten népvonulásunknak sok olyan ügybuzgó s áldozatkész férfiakat mint Csia György ur! Zabola, 1889. jun. 23. Földes György, isk. széki elnök.

HIVATALOS RÉSZ.

1864—1889.

KÖRLELVÉL

az egyházmegyei és egyházközségi összes hatóságokhoz.

A m. kir. vallás és közoktatásügyi miniszter ur ó nagyméltósága Igazgató-Tanácsunkhoz f. év június 10-én, 22,570 sz. a. a következő leiratot intézte

„A méltóságos Ig.-Tanács 1888. évi január hó 9-én tartott üléséből 2349/1887. sz. a. és ugyanazon évi július hó 6-án, 1492—1888. sz. alatt kelt előterjesztései, melyekben az egyházi adók és egyéb járandóságoknak közzadók módjára s illetőleg a közzadókkal együttesen leendő behajtását elrendeltetni kérte, annak idején illetékességi szempontból innen a magyar királyi pénzügyminiszter urnak kül-

detvén meg, a nevezett miniszter ur f. év május hó 14-én 72,752—1888. sz. alatt kelt átiratában arról értesített, hogy az említett kérelmet úgy, miként az előterjesztetett, teljesíthetőnek nem találta s az erdélyi ev. ref. egyházi adók és egyéb járandóságoknak a közzadók módjára s egész általalosságban, a közzadókkal együttesen leendő behajtását el nem rendelhetette.

Az előterjesztett kérelem az ó Felsője által szentesített zsinati törvényre támaszkodik. Ezen törvény 5. és 235. §§-aiban kimondatik ugyan, hogy az államhatalom segédkezésre igényelhető, de sehol nem mondatik ki az, hogy a szóban forgó egyházi tartozások az államhatalom által hajt-

tandók be; s ez, szószerinti értelemben, annival kevésbé volna kivihető, mert még az államadót is, általában véve, községi és törvényhatósági közegek szedik és hajtják be

Igy állván a dolgok, a követhető, vagy követendő eljárás annak eldöntésétől függ, hogy: miben álljon a kötelezett segédkezés; mikor lépjen életbe és minő egyházi hatóság által vétetbessék igénybe?

Ezen kérdések elbírálásánál nem csak az állami és közigazgatási, hanem az egyházi önkormányzati szempontok is figyelembe veendőik.

Az állami és közigazgatási tekintetek megkívánják, hogy azon kivételes s külön törvényvel szabályozott végrehajtási eljárás, a mely szerint a közadók beszédettnek, csakis oly egyházi tartozásokra nézve alkalmaztassék, melyekre nézve megvan az erkölcsi biztonság, hogy az illető egyház hivoire az azon egyházban fennálló törvények és szabályoknak megfelelőleg rovattak ki; az egyház önkormányzati jogának szempontja pedig igényli, hogy ne minden egyes egyházi hatóság vehesse híveivel szemben ezen eljárást igénybe, hanem történjék ez a felsőbb egyházi hatóságok útján s így ezek tudtával és beleegyezésével.

Mindkét szempont pedig szükségessé teszi azt, hogy az egyes egyházak által saját céljaira évenként kivetett egyházi adó, azon járulékoktól, melyek az egyes egyházkerületeknek, vagy az egyház egyetemének érdekében a felsőbb hatóságok által kivettetnek, avagy azoktól, melyek bár egyes egyházakat illetőleg, de csak átmenetileg, például, templom, vagy iskola építése céljából kivételesen rovatnak ki, megkülönböztessék.

Ezeknek figyelembe vételével és a zsinati törvényeknek is megfelelőleg, szükségesnek látom, a pénzügyminiszter ural egyetértésben, kijelenteni, miként az egyes egyházakban az egyházi célokra a helybeli presbyterium által évenként szabályszerűen kivetett egyházi adóra nézve szükségessé vált segédkezés első foka mindig a helybeli presbyterium által és pedig a helybeli közigazgatási hatóságnál vehető és veendő igénybe, mely hatóság a segédkezést meg nem tagadhatja, másodfokon pedig, az 5. §. értelmében, az esperes által a köztörvényhatósági főtisztviselőtől (alispán, polgármester) kérendő.

A rendes egyházi adókon kívül szintén a helybeli presbyterium által kivetett egyéb egyházi járulékokra nézve hasonló eljárás követendő.

Az esetben pedig, mikor oly egyházi tartozásokról van szó, melyeket az illetékes egyházkerületi fenhatóság az egyházkerület összes egyházait illetőleg állandóan, avagy egyes építkezések esetében egyes egyházakra nézve bizonyos számú évekre vetett ki, ezek közadók módjára leendő behajtásának elrendelése végett az illető egyházkerületi fenhatóság közvetlenül a m. kir. pénzügyminiszter úrhoz köteles fordulni.

Végül, megjegyzem, hogy a többször nevezett miniszter ur a kir. adófelügyelőkhöz s a vármegyék és törvényhatósági joggal felruházott városok közigazgatási bizottságaihoz kiadott rendeletével intézkedett, hogy a közigazgatási hatóságok az egyes ev. ref. egyházi hatóságok által az egyházi adók és egyéb járulékok behajtása körüli segédkezés iránt hozzájuk intézendő kérelemnek pontosan eleget tegyenek

Miről a Méltóságos Igazgató-Tanácsot mihez tartás végett ezennel értesitem Budapest, 1889. évi június hó 10. én.

A nm. pénzügyminiszter úr körrendelete, az összes adófelügyelőkhöz és közigazgatási bizottságokhoz, a melyre a nm. vallás és közoktatásügyi miniszter ur hivatkozik, következőképpen hangzik:

„A magyarországi ev. ref. egyház részére alkotott s ő császári és apostoli királyi Felsége által szentesített zsinati törvény, és nevezetesen, ennek 5. §-a szerint az egyházi hatóságok, az egyházi adók és egyéb járulékok behajtásához

az államhatalom segélyét igénybe vehetik s az állam és hatóságai a végrehajtásban való segédkezést meg nem tagadják.

Ugyancsak ezen zsinati törvény szerint, az egyes egyházakban az egyházi célokra évenként szabályszerűen kivetett egyházi adóra nézve, a segédkezés első foka mindig a helybeli presbyterium által és pedig a helybeli közigazgatási hatóságnál vehető és veendő igénybe; másodfokon pedig, a behajtás iránti segélynyújtás az esperes által, a köztörvényhatósági főtisztviselőnél (alispán, polgármesternél) kérendő ki

A szentesített zsinati törvények ezen határozmányaira való tekintetből, s hogy a felmerült panaszoknak eleje vétesék, megbagynom a címnek, miszerint saját hatáskörében haszon oda, hogy a közigazgatási hatóságok, az egyes ev. ref. egyházi hatóságok által, az egyházi adók és egyéb járulékok behajtása körüli segédkezés iránt hozzájuk intézendő megkeresésnek mindenkor a legkészségesebben megfeleljenek, mulasztás esetén kötelességében állván a címnek, hogy a közigazgatási hatóságokat, illetőleg, a behajtásnál segédkezésre hivatott hatósági közegeket, eme kötelességeik pontos teljesítésére útasítsa, sőt mulasztás esetén a törvényes kényszerítő eszközöket alkalmazza.

Az esetre, azonban, a mikor oly egyházi tartozásokról van szó, melyeket az egyházkerületi fenhatóság, az egyházkerület összes egyházait illetőleg, állandóan, avagy egyes kivételes esetekben (pl. építkezések alkalmával) egyes egyházakra ugyan, de bizonyos számú évekre kiterjedőleg vetett ki ezek szükségessé vált behajtásának elrendelése iránt a rendelkezési jogot magamnak tartom fenn, miért is ez iránt, az illetékes egyházkerületi hatóság esetről-esetre hozzám köteles fordulni. Budapest, 1889. május 14-én. Wekerle s. k.

A midőn Igazgató-Tanácsunk e nagy jelentésű és megszívágó kormány-intézkedést, tudás és igénybevétel végett, a jelzett összes hatóságokkal közli, mindenek előtti hálás elismerésének ad kifejezést a fölött, hogy az ő cs. és kir. Felsége által megerősített egyházi törvény 5. §-ának gyakorlati alkalmazására nézve a nm. magyar kir. pénzügyminiszter ur, a m. kir. vallás és közoktatásügyi nm. miniszter ur közbejárására, ily országos intézkedést tenni kegyeskedett, hogy e szakasz érvényesítésének nem csak a maga részéről való biztosítását megadta, hanem az egyházkerület összes községeire nézve állandóan megállapítandó, valamint az egyes egyházközségek különös szükségéi fedezetére szolgáló s határozott célra és időtartamra szóló illetékes kiróvások állami közegek útján leendő beszédését is kilátásba helyezte s ezzel módott nyújtott a magyarországi ev. ref. egyháznak, hogy rendszeres és különös egyetememes egyházi, egyházkerületi, egyházmegyei és egyházközségi szükségleteit az állam illetékes hatóságai és közegei közbenjáró segélyével állandóan és biztosan fedezhesse.

Figyelmeztetjük, ehhez képest, összes jelzett hatóságainkat, hogy az egyes egyházközségek tagjaira eső minden egyházközségi, egyházmegyei, egyházkerületi és egyetememes egyházi rendszeres tartozások, minők az egyházi tisztviselők és szolgák javadalmi, fizetési és szolgálmányai; az egyházközségi, egyházmegyei, egyházkerületi közsüksége; és a közalapi járandóságai; az esperesi látogatások költségei; a királyi élőtölke hányadai, stb. a rendes évi költségvetés megállapítása idején és módjára (egyházi törvény 26. §. 5. és 42. §. 2) jegyzékbe veendőik, s az illető beszédő közegeknek, az egyházhatóságoktól leendő behajtás végett, oly útasítással adandók ki, hogy minden fizetendőségeket az év három negyedének végéig, szeptember hó 30-ik napjáig, a jegyzékben foglalt tagoktól és mértékben behajtsák, a hátrálékok kimutatását, pedig, minden év október 8-ig a presbyteriumnak beszolgáltatassák, hogy ez a községi előljáráságtól azonnal kérje a hátrálékok hivatalból való behajtását, minék,

ha november 10-éig teljes foganatja nem lenne, a pap köteles a fölhajtás állása felől szóló jelentését november 15-ig az espereshez, püspöki vizsgálat alatt álló egyházközségeinkben a főgondnokhoz megtenni, hogy ez. viszont, másodfokon a köztörvényhatósági főtitkárviselőtől (alispán, polgármester) kérhesse, november 20-dikáig, az intézkedést, minék, ha december 10-dikéig szintén nem lenne meg a kellő eredménye, a folyamodó esperes, illetőleg, főgondnok, az illetékes közgazgatási bizottsághoz teszi meg. december 15-éig, s e pénzügy miniszteri körrendeletre való hivatkozással, panaszos jelentését, végszükség esetén pedig Ig.-Tanácsunkhoz orvoslást kérő fölterjesztését.

Utasítjuk, továbbá, a körlevél címzetében jelzett hatóságokat, hogy ez úttal az eddig jelzett fizetendőségek már meglévő hátrálékainak fölhajtását, a presbyterium külön hozandó határozata értelmében beosztandó részletek szerint és időtartam alatt, a kellő tapintat és óvatosság szem előtt tartásával, ugyane módokat kell foganatosítaniok, hogy 1890. dec 31-ikéig minden e nemű hátrálék behajtatván, avagy a fensőbb hatóságok külön kikérendő engedélye alapján törültetvén, a jelzett időponton túl csak is a rendszeres fizetendőségek beszédése, szükség esetén a jelzett eljárás szerinti behajtása maradjon a kijelölt hatóságok föladata képpen.

A nm. m. kir. vallás és közoktatásügyi miniszter ur leiratában jelzett és a nm. m. kir. pénzügyminiszter ur körrendeletének második felében foglalt módokat alá tartozik az egyetemes egyház, illetőleg, az egyházkerület által valamennyi egyházközségre állandóan kirótt fizetendőségek, valamint az egyházkerületi főhatóság helybehagyásával megállapított egyes egyházmegyei avagy egyes egyházközségi külön szükség fedezetére szolgáló s bizonyos időtartamra kivett évi fizetendőségek behajtása.

Ez utóbb jelzett esetekre nézve, mint a melyek a címzett egyházmegyei és egyházközségi hatóságokat illetik, utasítjuk a nevezett hatóságokat, hogy minden egyes olyas esetben, a midőn ily külön célra szolgáló s meghatározott időre szóló rovatall megállapításának szüksége fordul elő, az általános egyházi rendtartás hatósági fokozatai szerint, részletes adatok és ügyiratok által teljessé tett külön fölterjesztésben kérjék ki főhatóságunk engedélyét az ilyen rovatallak megállapítására és kieszközlését a nm. m. kir. pénzügyminiszter ur intézkedésének, melynek nyomán az illető évi járadékok a megállapítandó évek során, az állami közegek útján, lesznek beszédendők. Ha pl. az egyházmegye, valamely egyházmegyei intézményt kíván létesíteni, avagy valamely egyházközség nagyobb építkezésre, vagy valamely egyházközségi javadalom megállapítására, avagy fölemlésére vállalkozik s e végett bizonyos számú évek alatti kamatozásra és törlesztésre egy határozott tőke befektetése válik szükségessé az egyházmegye egyházközségeire, az egyházközség tagjaira, a törlesztés évei tartamára s az egyházkerületi főhatóság engedélye mellett, megfelelő rovatall állapíthat meg s ez így megállapított és helybehagyott rovatalloknak az állami közegek útján lendő beszédésének elrendelését, a főhatóság útján, a nm. m. kir. pénzügyminiszter urtól kérelmezheti és a közlött körrendelet értelmében meg is nyeri.

Vegyék a körlevél címzetében fölhívott hatóságaink e vallás és közoktatásügyi miniszteri leiratot, illetőleg, e pénzügyminiszteri körrendeletet és tartalmát kellő méltánlylattal s kövessenek el hatáskörükben minden lehető az óhajtott siker elérésére, mindenkben szigoruan ragaszkodván a kijelölt utasításokhoz.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Ig.-Tanácsától, Kolozsvártt, 1889. június 20-án.

Dr. Szász Béla,
előadó ig.-tanácsos.

Szász Domokos,
erd. ref. püspök, mint elnök.

875 1889. PÁLYÁZAT

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a görgényi egyházmegyébe kebelezett komlód-oroszfai társ-egyházközség másodosztályu papi állomására ezennel pályázat nyittatik.

Javadalma: veteményes kerttel és gazdasági épületekkel ellátott tisztességes lakás és 602 frt. 47 kr. mely értékéből 354 frt. 74 kr. dézmakárpótlás.

A megválasztandó lelkész köteles, minden vasárnap miudkét egyházközségben istentiszteletet tartani. Szolgálatának beosztásáról részletes tájékozást a díjlevél idevágó pontjai nyujtanak.

Pályázati határnap jun 25. Folyamodványok tiszt. Henter Pál, esperes-helyettes aához küldendők, M.-Járába (u. p. Sáromberke)

Kolozsvártt, 1889. jun. 21.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

876 — 1889. PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a görgényi egyházmegyébe kebelezett tekei egyházközség másodosztályu papi állomására ezennel pályázat nyittatik.

Javadalma: veteményes kerttel, gazdasági épületekkel ellátott tisztességes lakás és 667 frt. 75⁴/₆ kr. mely értékéből 146 frt. 45 kr. készpénz

Az állomás a választás után azonnal elfoglalandó. Az új lelkész az egyházmegyei özvegy-árvai gyámintézet köteles tagja.

Pályázati határnap jul. 25. Folyamodványok tiszt. Henter Pál, esperes-helyettes afiához küldendők, M. Járába (u. p. Sáromberke.)

Kolozsvártt, 1889. jun. 21.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

874 — 1889. PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a sepsii egyházmegyébe kebelezett kőrispataki leányegyházközség lévita-tanítói állomására ezennel pályázat nyittatik.

Javadalma tisztességes lakás és 209 frt. 93 kr. mely értékéből 80 frt. államsegély, mivel a központi járandóságok az igazg. tanácsi 215 1889 sz. alatti „felhívás“ értelmében revízió alá veendő, csak feltételesen számítandó ide.

Pályázat: határnap jul 25. Folyamodványok nagytiszt. Csizsér Gábor, esperes afiához küldendők, Egerpatakra. (u. p. Nagy-Borosnyó).

Kolozsvártt, 1889, jun. 21.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

680 — 1889 KÖRLEVÉL.

Az udvarhelyi ev ref egyházmegye, Székely-Udvarhelyen, a rendes papi lakban közgyűlést fog tartani július 10 s illetőleg 11-ik napján, melyre a közgyűlés mélt. tek. és tiszt. tagjait tisztelettel meghívom. Tárgyai ezen gyűlésnek: 1. Esperesi jelentés az egyházmegye állásáról. 2. Gyámintézeti és egyházmegyei számadás. 3. Gyámintézetünk jelen kezelői lemondásával üresedésben álló pénztárnoki és ellenőri állomások betöltése.

Mindazon tiszteletes lelkész aait, kik ezen állomásokra ajánlkoznak, felhívom, jelentésüket július 6-ik napjáig hozzam küldjék be.

Közgyűlésünk végződésével házassági törvényszék lesz. T. lelkész urak értesítsék lehető valóperes hallgatóikat, hogy azok is elkészülhessenek. Bögöz, jun. 21, 1889. Solyosi István, ev. ref. esperes.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERÓ.